TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ IR PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS

LEIDŽIA LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA

Nr. 29 | Sausis — Kovas | 1935 m.

Visuomeninė teisės kilmė.

(Natūralinės teisės sąvokos renesansas).

Pajautimas, jog valstybės nustatomoji teisė, valstybės valdžios skelbiamas įstatymas — nėra laisvas valdančiųjų kūrinys, kuris staiga, netikėtai, kaip Deus ex machina, gimsta valdančiųjų valdžioje ir išsiveržia galingu imperatyvu, pagrįstu visu valstybės smurto aparatu, visiems privalomu ir verčiamu žmones vienaip, o ne kitaip elgtis, — šis pajautimas nuolat buvo gyvas žmonėse. Jo nepajėgė visiškai nuslopinti mūsų teisės mokytojų — romėnų — teisių mokslo įtaka, būtent, toji jų skelbiama aksioma, esą, visa teisė esanti valstybės kūrinys, o jos norma — tai esąs kategoringas valdančiųjų įsakymas. Tiesa, greta politinės ir valstybinės teisės romėnai pripažindavo dar kažkokią racionalią, lyg įgimtą nuo valstybės nepareinančią „jus gentium“, lyg materialią žmonių teisę, tačiau jie nelaikė šios teisės Romos pilietinės teisės šaknimi bei titulu ir rezervavo ją tiktai socialiniams žmonių santykiams už valstybės ribų ar valstybinės pilietinės teisės normuojamoje ir nepaliestoje srity, skolydami iš jos medžiagą tiktai tokių teisinių institucijų kūrybai, kurios buvo valstybinės pilietinės teisės nenumatytos. Tačiau ir šį skolinimą jie pateisindavo tiktai valdžios autoritetu, atskirdami šitaip sukurtas teisės institucijas nuo jų ekstravalstybinių šaknų ir paversdami jas nauju valstybinės teisės elementu. Šitaip, pav., gimė naujoji romėnų pretoriaus teisė, konkuruojanti su klasikine formaline pi-

Cp 1283

lietine teise. Tačiau ir ši naujoji pretoriaus teisė savo titulą turėjo ne racionalioje įgimtoje teisėje, bet pretoriaus, vadinasi, Romos valstybės valdžios ypatingo kompetetingo organo akte. Šiuo aktu, o ne savo koncepcijos titulu ji įgijo imperatyvinio pobūdžio valstybėje.

Vadinasi, net ir patys griežtieji valstybininkai, romėnai, nedrįso visiškai neigti kažkokios pirminės žmonių sąmonėje glūdinčios teisės koncepcijos, bent kaip teisės idealo ir pavyzdžio. Tačiau, kadangi teisės sąvoka yra reikalinga imperatyvinio momento, sugebančio iš tikrųjų normuoti žmonių veikimą socialiniame bendravime, o tą imperatyvą ji tegalinti gauti iš valdančiųjų, disponuojančių valstybės valdžios imperiumą, tai galų gale teisė esanti *monopolinis* valstybės kūrinys.

Ši romėnų nuomonė ir liko viešpataujanti iki šiol. Ji yra taip paveikusi teisės ir valstybės mokslą, kad dar šiandieną ji tenka laikyti klasikine, o viena naujausiųjų vokiečių doktrinos mokyklų — garsaus Hanso Kelseno teorija — tiesiog sulieja teisės ir valstybės sąvokas ir randa, jog valstybė — tai ir esą ne kas kita, kaip veikiančios teisės sistema, kitaip sakant — socialinio „Sollen" — teisinės pareigos — drausmė.

Jei klasikinis mokslas neišsižada savo pažiūros į teisę, kaip į valdovo (valdančiųjų, valstybės valdžios) monopolinį kūrinį, jei beplėsdamas šią mintį, jisai ją kiek, kaip Kelsenas, ir reformuoja, ne tiek išvesdamas teisę iš valstybės, kiek pačią valstybę į socialinę teisės funkciją įkinkydamas ir nebeskirdamas šių dviejų sąvokų esmės, — tai tatai dar nereiškia, kad priešinga nuomonė, atpalaiduojanti teisę nuo valstybės, būtų mirusi arba būtų nusileidusi viešpataujančiajai. Kaip tik atvirkščiai. Kaip tik tuo laiku, kai Kelsenas baigia skandinti valstybę teisėje ir iš dviejų iki tol vis dėlto skirtingų teisės ir valstybės sąvokų mėgina sukomponuoti vieną, mes galime konstatuoti drąsų ir stiprų visuomeninės teisės sąvokos renesansą.

Mintis, jog valstybės nustatomoji teisė nėra visos socialiai—normatyvinės funkcijos alfa ir omega ir kad ji šios funkcijos reiškiama, ir pajautimas, jog šios teisės normos turinčios turėti kurią nors gilesnę šaknį ar etikoje, ar Dievo įsakymuose, ar socialinėje tvarkoje, ar kurioje kitoje pastovesnėje žmogaus pareigų srity, nes galų gale visos žmonijos veikimo

ir gyvenimo pasaulis sudarąs vieningą sistemą ir esąs reikalingas vienos drausmės, niekuomet nebuvo visiškai žuvęs žmonių sąmonėje, o per tai ir moksle. Moksle šios pažiūros, rišančios veikiančią valstybėje pozityvinę teisę su giliomis šios teisės šaknimis, nepareinančiomis nuo valstybės valdžios ir senesnėmis už pačią valstybę, turėjo ir tebeturi savo garbingą vietą. Šios teisės šaknis, šią galingą teisės užuomazgą, kuri valdo pačią pozityvinę teisę valstybėje, mes vadiname natūraline teise. Natūralinės teisės mokslas, vieniems, kaip romėnai, prancūzų legistai, demokratijos klasikai, griežti visokio plauko valstybininkai, neigiamas, kitų — kategoringai teigiamas, — evoliucionavo ir pergyveno kelias doktrinas, kurių žymiausios yra šios: a) Dievo įsakytosios teisės doktrina, b) įgimtosios teisės doktrina, c) socialinės, arba visuomeninės, teisės doktrina.

Šių srovių pirmajai, seniausiajai, atstovauja Bažnyčios mokslas; antrajai — filosofai, ypač XVII ir XVIII amž. racionalistai, sukūrę žmogaus gamtos, kaip abstraktinės žmogaus esmės, arba gamtinio žmogaus sąvoką. Pagaliau trečiajai, moderninei ir visų įdomiausiajai, kuri tvirtai suriša valstybės ir teisės sąvokas su gyvos visuomenės ir socialinio bendravimo sąvokomis ir kuri tenka laikyti tikru natūralinės teisės renesansu, — atstovauja moderninis visuomeninis mokslas ir prasidėjęs sociokratinis judėjimas.

Dievo įsakytosios arba įgimtosios teisės sąvoka racionalizuoja teisę. Šios abi sąvokos numato kažkokią tobulą, amžinąją, nekintančią pagrindinę teisę arba teisės šaknį, glūdinčią čia tobuloje ir pastovioje Dievo Valioje, čia vėl socialinėje žmogaus gamtoje ar esmėje, kuri reiškiasi tam tikromis pastoviomis žmogaus protavimo ir jutimo kategorijomis. Šiomis pažiūromis pozityvinė, valstybės nustatomoji teisė esanti kazuistinė ir įvairiose šalyse istoriškai skirtinga tiktai tiek, kiek ji nukrypsta nuo savo tiesioginės linijos, einančios iš jos šaknų į jos funkcionalinį reiškimąsi. Tačiau šie nukrypimai esą kaip tik šalintini; tai esą žmogaus netobulumo, jo nuodėmės, žmonijos priešo intrigos bei klastos, žmonių paklydimų padariniai. Kaip vienas yra Dievas ir Jojo šventoji Valia, arba kaip vieninga yra žmogaus psichinė esmė, — taip viena turėtų būti visų tautų ir šalių pozityvinė teisė. „Fiat justitia — pereat mundus", — štai šios krypties pavojingas šūkis. Jeigu

dar Dievo įsakytajai teisei šis šūkis prikišti negalima, nes krikščionių ar Kristaus Bažnyčios Dievas yra kaip tik par excellence socialinis Dievas, kurio meilė žmogui kaip tik išskiria žmonijos pražūties galimumą Dievo Apvaizdos glėby, tai įgimtosios teisės doktrina, be abejo, veda į šį pavojų. Tačiau Dievo Valios ir įsakymų pažinimas iš viso į žomgaus mokslą neįeina ir negali būti mūsų mokslo priemonėmis studijuojamas, tad jo mes toliau ir neliesime, palikdami jį Bažnyčiai aiškinti.

Uniformuota įgimtoji (žmogaus gamtos ar esmės) teisė, tiesa, naikina kazuizmą ir reliatyvizmą žmonių darbų normavime, bet už tai išplečia tiesiog neįmanomą ir nepakenčiamą teisės racionalizmą. Ši uniformuota teisė šiuo jau visiškai atšoka nuo socialinės srities, kuri kaip tik yra kazuistinė ir racionalinė, surišta su konkrečiais gyvais ir kintančiais žmonių reikalais.

Tiesa, natūralinės teisės mokslas, rišamas su žmogaus gamtos ar esmės elementais, gali pasigirti tokiais šūkiais, kaip žmonių laisvė, lygybė ir brolybė, ir tokiais padariniais, kaip 1789 m. Žmogaus ir Piliečio teisių Deklaracija, kurie pareiškė giliausius žmogaus teisingumo troškimus, virtusius etiniais pozityvinės teisės kelrodžiais ir atskyrusius naująją teisės gadynę nuo senos žiauriosios, pagrįstos kerštu, kankinimu, kančiomis. Tačiau, kiek tai liečia socialinio bendravimo paveikimą ir jo teisinį aptarnavimą, kiek tai liečia socialinį teisės, kaip gyvojo socialinio veiksnio, našumą, šis įgimtosios natūralinės teisės racionalizams buvo bergždžias ir panašus į šaltąjį mėnulio šviesos spindulį. Pakeisti šis šaltas spindulys šiltu saulės spinduliu, kurio šviesoje gimsta ir dygsta gyvybė, — tai buvo natūralinės teisės renesanso uždavinys. Dabar pradėta ieškoti veikiančios valstybėje pozityvinės teisės šaltinių nebe Dievo įsakymuose ir nebe žmogaus gamtos ar esmės principuose, bet visuomenėje, kurios mokslas XIX amžiuje žymiai pakilo ir padėjo išaiškinti kol kas bent svarbiausius socialinio bendravimo nuostatus.

Visuomeninės sąvokos sunaudojimas mokslui apie valstybę ir jos teisę sudaro naują moderninę natūralinės teisės mokyklą, kurios vyriausiojo mokytojo garbė tenka neseniai — — 1929 m. — mirusiajam garsiam prancūzų mokslininkui — teisininkui ir visuomenininkui, XIX amžiaus pozityvizmo epigonui, prancūzų socalisto Prudono ir filosofo Dűrkheimo mo-

kiniui, Bordeaux Universiteto Teisių Fakulteto profesoriui ir dekanui — Leonui Duguit.

Aiškindamas valstybės ir teisės kilmę socialiniame bendravime, Duguit pabrėžia ypatingai du fenomenus: 1. socialinės žmonių elgimosi taisyklės atsiradimas socialiniame bendravime ir 2. nelygus jėgų suskirstymas tarp atskirų žmonių ir grupių socialiniame bendravime.

Duguit socialinės taisyklės (teisės) doktrinai suprasti paimkime tokį atsitikimą, kada socialinis bendravimas žmonių grupės tarpe vyksta dar neįsikūrus valstybei. Valstybinės teisės monopolio doktrinos pažiūromis, tokiame socialiniame bendravime teisė, kaip sociališkai — normatyvinės funkcijos reiškinys, būtų neįmanoma. Kas gi yra tikrenybėje? Pavyzdžiui, toli vandenyne įvyksta laivo avarija; laivas ir keleiviai žūsta, tačiau keliolika žmonių lieka gyvi, bangų išmesti į negyvenamosios salos krantą. Saloje žmonių gyventojų nėra, bet už tai yra žvėrių, yra saldaus vandens, yra vaisių, žodžiu — žmogaus gyvenimas galimas, nors ir sunkus bei pavojingas. Ką gi ims veikti žmonės, atsidūrę šioje saloje? Jokios valstybės, jokių valdančiųjų, jokių valdymo instrukcijų, jokių įstatymų dar nėra. Vis dėlto socialinis bendravimas tuoj tarp išsigelbėjusiųjų ims reikštis. Be abejo, klystų tasai, kuris manytų, kad šiame anarchiniame socialiniame bendravime be valdžios visi išsigelbėję žmonės išsiskirstys ir išbėgios kiekvienas sau į artimus miškus, kur jie visi vienas po kito žūtų nuo bado, alkio arba laukinių žvėrių sudraskyti. Kaip tik bendras pavojus jų gyvybei iš laukinių žvėrių, bendras reikalas apsiginti, pasistatyti trobas, kuriose galės ramiai ilsėtis, miegoti ir savo atsigabentus arba padirbtus ginklus bei įrankius padėti, bendras maisto gaminimo ir saldaus vandens parūpinimo reikalas — vers juos bendradarbiauti ir solidariškai laikytis viso būrio atžvilgiu. Nuo kurio gi galo jie pradės savo kūrybinį darbą? Ar jie sudarys laikiną vyriausybę ir paskelbs rinkimus į steigiamą seimą, kuris nustatys jų santvarką, konstituciją, ims leisti įstatymus ir t. t.? Arba gal sušauks visuotinį susirinkimą šiem darbams atlikti, kad viskas būtų sutvarkyta, iš anksto sunormuota ir į taisyklingas valstybiškai —teisines vėžes įdėta ir kad kiekvienas žinotų savo teises ir pareigas... Bet jeigu, beposėdžiaujant ir besiginčijant dėl tobulesnės santvarkos, juos užpuls žvėrys arba pritruks saldaus

vandens ar maisto, tai vis dėlto teks nutraukti posėdžiai ir pirma pagalvoti apie šiuos būtinus saugumo ir gyvybės reikalus. O galima manyti, kad šie saugumo ir gyvybės reikalai bus reikalingi tiek jėgų, darbo ir energijos įtempimo, jog visokie kitokie būsimos valstybės santvarkos, konstitucijos ir įstatymų leidžiamosios funkcijos reikalai teks iš viso atidėti, kol bus sutvarkyti pirmieji dalykai. Patys bendravimo dalyviai bus tiek pavargę, kad jie apie kitokius savo kolonijos tobulinimo dalykus ir svarstyti nenorės ir nepajėgs.

Bet ar tatai reikštų, kad šiam žmonių būreliui besirūpinant tiesioginių savo svarbiausių reikalų tenkinimu, kiekvienas šio būrio narys bus laisvas visu tuo elgtis, kaip jam patinka, kadangi, esą, dar nėra jokių įstatymų nė valstybės valdžios, o tuo pačiu ir jokių privalomų veikimo normų? Jei, pavyzdžiui, saugumo reikalai verstų kolonistus pastatyti savo trobesius toli nuo tos vietos, kur saloje yra saldus vanduo ir reikėtų tas vanduo kasdien iš toli gabenti, o gabenimas būtų surištas ne tiktai su dideliu laiko ir darbo eikvojimu, bet ir gyvybei ar sveikatai pavojumi, tai kas atsitiktų, jei kolonistų būrely atsirastų vienas, kuris, pats atsisakydamas dalyvauti vandens gabenime ir pats jo prisigėręs šaltiny, bežaisdamas imtų ir išpiltų kitų atgabentąjį vandenį, pakartodamas tą patį ir ryt ir poryt ir taip toliau? Savaime aišku, kad visi kiti socialinio bendravimo dalyviai nepakęstų tokio savo nario elgimosi ir reaguotų prieš tai, sudrausdami jį taip, kad antrą sykį nebenorėtų taip daryti, o jeigu jis vis dėlto nesiliautų šiaip daręs, tai visuomenė turėtų jį pašalinti iš savo tarpo, o jeigu ir tai negelbėtų — tai, pagaliau, besigelbėdama, turėtų jį nužudyti, nes „salus reipublicae (visuomenės, socialinio bendravimo) — suprema lex esto". Ar toks visuomenės kenkėjas galėtų teisintis tuo, kad, esą, nėra formališkai priimtas bei paskelbtas valdžios įsakymas, draudžiąs taip daryti ir skiriąs už tai bausmę? Aišku, kad toks atsikirtimas būtų netikęs ir neišgelbėtų kenkėjo nuo visuomeninio reagavimo prieš jojo veiksmus. Ir be jokio ypatingo įsakymo arba nutarimo visiems socialinio bendravimo nariams aišku, kad šio bendravimo ardymas, sąmoningas ir valingas jam kenkimas yra sociališkai draudžiamas.

Bet draudimas kenkti visuomenei ir ardyti socialinį bendravimą sudaro nepilną gimstančios socialinės drausmės vaiz-

dą. Tai tik jo dalis. Paįvairinkime mūsų pavyzdį. Tarkime, kad vienas šios visuomenės narių, visiškai nenorįs ir nemanąs ardyti socialinį bendravimą, bet tinginys, geria kitų atgabentą saldų vandenį, valgo, naudodamasis sunkiai gaunamuoju maistu, bet tiktai pats nei vandens gabenti nei medžioti ar kitaip maisto gaminti neina. Ar tai jam bus leista daryti? Žinoma, jeigu šis žmogus būtų ypatingas, pav., trobų statybos arba kito šioje visuomenėje sociališkai naudingo darbo specialistas, tai jis būtų visuomenės atleistas nuo vandens gabenimo ar maisto gaminimo tam, kad jojo jėgos, brangios statybai, būtų kaip tik statybai naudojamos. Bet jeigu jis ypatingų kvalifikacijų neturi ir nėra sunaudojamas, kaip specialistas, kurioje ypatingoje socialinio bendravimo funkcijoje, tai iš jo, besinaudojančio socialinio bendravimo padariniais, bus reikalaujama, kad ir jisai šiam bendravimui iš savęs duotų tai, ką sugeba duoti. Sociališkas parazitizmas, tinginiavimas, pasinaudojimas kitų nuveiktu darbu, neduodant už tai visuomenei jokio naudingo savo darbo, be abejo, nebus toleruojamas. Prieš tokį besireiškiantį parazitizmą kils pačios visuomenės reakcija, kuri sudraus šį savo narį ir privers jį dalyvauti visuomenės organizuojamajame darbe.

Vadinasi, dar nesant nei valstybės nei valdžios leidžiamo įstatymo iš paties socialinio bendravimo logikos jo dalyvių sąmonėje gimsta imperatyvinė taisyklė („la règle sociale", kaip ją vadina Duguit — „socialinė taisyklė"), iš vienos pusės draudžianti ardyti socialinį bendravimą ir daryti tai, kas jam kenkia, o iš antrosios — įsakanti kiekvienam sveikam nariui veikliai dalyvauti socialiniame bendravime savo darbu pagal pajėgas ir gabumus. Šiame imperatyviniame draudime ir įsakyme glūdi visa objektyvinės teisės arba socialinės normatyvinės funkcijos užuomazga. Šios užuomazgos išplėtimas, socialinės taisyklės imperatyvų konkretizavimas pareina nuo socialinio bendravimo sąlygų ir jo aptarnaujamųjų reikalų.

Objektyvinė teisė (imperatyvinė socialinė norma) arba, tiksliau sakant, jos funkcija socialiniame bendravime glūdi ne tame, kaip kad seniau liberalų buvo manyta, kad ji skirstanti žmonėms lygias subjektyvines teises, bet tame, kad visuomenė, konstatuodama nelygias žmonių pajėgas, jiems, kaip socialinio bendravimo dalyviams, ir nelygias uždedanti pareigas, būtent, juo didesnes ir sunkesnes, juo daugiau kas turi pajėgų

veikti ir juo aukštesnę jisai visuomenėje užima vietą arba ryškesnę padėtį. Tai, kas vadinama subjektyvine teise, tai iš tikrųjų visuomenės nesuteikiama; tai esanti paprasta faktinė laisvė daryti tai, kas nėra uždrausta ir kas nėra pareigos metodu sutvarkyta. Tačiau mes čia sudėtingos subjektyvinės teisės problemos smulkiau nežiūrėsime.

Kitaip sakant — teisė, suskirsto socialinio bendravimo dalyvių pareigas, nustato žmogaus tarnybą visuomenėje. Tačiau pati ši tarnyba kyla iš to fakto, kad žmogus visuomenėje gimsta ir tik visuomenėje gyventi tegali. Kad žmogus yra visuomeninis gyvis — tai esanti socialinė aksioma, kuri — Duguit pažiūromis — nereikalaujanti jokių įrodymų, kaip pastebimas faktas.

Vadinasi, normatyvinė socialinio bendravimo funkcija arba objektyvinė teisė, kurios užuomazgą ir branduolį sudaranti mūsų išžiūrėta socialinė taisyklė („la règle sociale"), atsirandanti kiekviename socialiniame bendravime. Ji nesanti vien tiktai valstybės padarinys, o jos reiškimosi vieta ir forma — žmonių, atitinkamo socialinio bendravimo dalyvių, sąmonė, kurioje dygsta socialinio imperatyvo pajautimas.

Socialinė taisyklė visuomet esanti lydima tam tikrų jos veikimo garantijų, veikiančių žmonių psichiką ir verčiančių juos vykdyti jos imperatyvą; jos peržengimas keliąs visuomenės reagavimą prieš padarytąją neteisę, sudarantį taisyklės sankciją. Tačiau silpname neorganizuotame socialiniame bendravime šios garantijos ir sankcijos esančios labiau gaivalinio pobūdžio ir jųjų veikimas, būdamas nesutvarkytas, esąs labiau ar mažiau atsitiktinis, pareinąs nuo visuomenės ūpo, nuo nusižengusiojo žmogaus populiarumo, nuo realaus pavojaus iš neteisės, nuo įvairių aplinkybių.

Esą, pamažu normatyvinė socialinė funkcija su jos apdraudimu, garantijomis bei sankcijomis, socialiniam bendravimui tobulėjant ir besitvarkant, iš gaivalinės virstanti dirbtine ir tikslia. Ji yra racionalizuojama. Būtent, socialiniame bendravime reiškiąsis nelygus jėgų suskirstymas. Čia turime galvoje ne tiktai fizinės, bet, o gal ir ypač, moralinės jėgos. Šiuo nelygiu jėgų suskirstymu remiąsis pirmas ir pamatinis socialinis organizacinis visuomenės suskirstymas į valdančiuosius (individus arba grupes) ir valdomuosius. Valdantieji

stipresnieji veiksniai, monopolizuodami socialinę jėgą visuomenėje, ima veikti visuomenės vardu ir už ją, tvarkydami ir aptarnaudami ją. Kai šis jėgų arba jų persvaros monopolizavimo procesas įvykdytas — socialinis bendravimas esąs virtęs valstybe.

Tačiau ir valstybėje normatyvinė socialinė funkcija arba teisė gimstanti žmonių sąmonėje, kaip socialinio bendravimo gyvų reikalų padarinys. Valdantieji — valstybės valdžia, — šia sritimi nedisponuojanti, nes ji ir iš viso žmonių sąmonės nevaldanti. Ji valdanti ir tegalinti valdyti tiktai valdomųjų žmonių darbus, eidama teisės imperatyvais. Todėl ji pati esanti ne poniška ir suvereninė, bet sociališkai tarnybinė. Apie teisės normas sprendžia ne valdančiųjų valia, bet socialinio bendravimo sąlygos ir reikalai. Jeigu valdantieji imtų leisti įstatymus, keičiančius socialinę teisę, kuri yra įsigyvenusi žmonių sąmonėje ir kurios šaltiniai ten nuolat veikia, visuomenės reagavimas kiltų prieš juos ir jie patys netektų savo jėgos ir būtų nuo valdžios pašalinti, nes vienu svarbiausiųjų jų jėgos elementu ir yra tasai, kad valdomoji visuomenė juos laiko tinkamiausiais valdyti, bet jie imtų ardyti tai, kuo laikosi socialinis bendravimas, jie pirmausia būtų suardę savo autoritetą ir žmonių pasitikėjimą jais.

Duguit skyria dvi teisės rūšis: a) normatyvinę teisę ir b) konstruktyvinę teisę. Santykis tarp jų esąs maždaug toks, kaip tarp įstatymo ir administracinio reglamento, administracijos (vyriausybės ministerio) išleisto šiam įstatymui vykdyti. Pirmoji — normatyvinė — teisė nustatanti sociališkai — teisinių imperatyvų principus. Tai ir esanti teisė, kuri gimsta socialinio bendravimo dalyvių sąmonėje ir nėra valdančiųjų valdoma. Ji esanti tiesioginis paties socialinio bendravimo padarinys, jo kuriamoji socialinė jėga. Už tai antroji — konstruktyvinė — tokiai esanti kaip tik dirbtinė, skiriama pirmajai aptarnauti: ji dėstanti ir išplečianti pirmosios principus, tam tikrais nuostatais paruošanti jųjų vykdymą, sutvarkanti josios garantijas bei sankcijas, organizuojanti josios veikimo apsaugą. Valdantieji valdą tiktai šią konstruktyvinę teisę, sudarančią technikinį visuomeninės normatyvinės teisės veikimo aparatą ir negalinčią jai prieštarauti. Valstybėje ši tarnybinė konstruktyvinė teisė — tai esąs valstybės įstatymas, sudarąs natūralinės teisės amatūrą.

Todėl Duguit, kaip ir visi natūralinės teisės šalininkai, neigia valstybės valdžios suverenumą ir valstybinės teisės kūrybos nepripažįsta. Valstybė tiktai registruojanti visuomenės kuriamąją teisę ir apdraudžianti ją.

Socialinės ar visuomeninės teisės idėja plečiasi ir jos koncepcija pamažu aiškėja. Ypatingai gražų ir turiningą doktrinalinį indėlį į šios problemos mokslą yra įdėjęs rusų emigrantas teisininkas S. Gurvičius, kuris jau anksčiau ėmė tyrinėti šią problemą, o dabar yra išleidęs platų veikalą prancūzų kalba — „Idée de Droit Social". Tačiau jau mes šiame darbe laikysimės mūsų pasirinktos Duguit galvojimo sistemos. Ir kaip tik iš Duguito teisių kritikos ir dviejų stambių pataisų, kurias mes turėsime į jojo mokslą pareikšti, mums paaiškės tikroji visuomeninės teisės esmė ir josios santykis su valstybės valdžios nustatomąja teise.

Įvairiose savo gražių mokslo raštų vietose Duguit kalba apie socialinę integraciją ir diferenciaciją, apie socialinius junginius ir socialines grupes, kurie sudaro organizuotą visuomenę ir anaiptol nenyksta, kada šioje visuomenėje tam tikromis teritorialinėmis sienomis jau yra įsikūrusi valstybė. Vadinasi valstybė nepraryja visuomenės, nepanaikina jos korporacinio sudėtingumo vienlypės individų masės naudai. Socialiniai junginiai lieka ir valstybėje; įsigalėjus antrinei integracijai, pirminės diferenciacijos padariniai sukombinuojami, suburiami, bet ne naikinami.

Socialinę taisyklę („la règle sociale") ir objektyvinę teisės normą, tvarkančią žmonių dalyvavimą socialiniame bendravime, kuria ne tiktai tasai socialinis bendravimas, kuris dar nėra susiskirstęs socialiniais junginiais ir iš kurio be jokio susskirstymo būtų tiesiog išaugusi valstybė, bet kuria kiekvienas socialinis bendravimas, vadinasi, kiekvienas socialinis junginys. Jau pats tasai faktas, kad Duguito tezėms išaiškinti patogiausia griebtis tokio pavyzdžio, kaip laivo avarija ir išsigelbėjusiųjų keleivių atsidūrimas negyvenamoje saloje, rodo, kad Duguito teorijoje ne viskas yra tvarkoje. Ne tokia išsigelbėjusių visuomenė yra paprasta ir ne iš tokios dažniausia išauga valstybė. Reikia turėti drąsos išžiūrėti šios socialinės taisyklės ir visuomeninės teisės fenomenas ten, kur visuomenė kaip tik yra suskirstyta, nes tai kaip tik šitokioje visuomenėje įsisteigia antrinės integracijos padarinys — valstybė.

Tai, apie ką Duguit taip gražiai ir teisingai papasakoja, kalbėdamas apie teisės branduolio — socialinės taisyklės — užuomazgą socialinio bendravimo dalyvių sąmonėje, vyksta kiekviename socialiniame bendravime, kiekviename socialiniame junginy. Nėra socialinio junginio, nėra socialinio bendravimo, kuris neturėtų savo teisės, savo sociališkai normatyvinės funkcijos, be kurios jisai subyrėtų ir negalėtų būti tęsiamas. Kiekviename socialiniame bendravime mes galime konstatuoti dvi esmines, bet skirtingas jo funkcijas, kurių pirmąją, pamatinę, mes galime pavadinti materialine, o antrąją — pagelbinę — formaline socialinio bendravimo funkcija. Pirmoji reiškiasi tiesioginiu tam tikrų reikalų tenkinimo darbu; pats reikalų tenkinimas čia sudaro socialinį tikslą, kuris apibūdina socialinį junginį. Tačiau šią pamatinę — materialinę — funkciją visuomet lydi formalinė normatyvinė teisės funkcija, kuri savo veikimu, normuojančiu socialinio junginio narių elgimąsi, sutvirtina (konsoliduoja) anosios veikimą, sutvarko ją, įveda ją į pastovias vėžes, apdraudžia garantijomis, aprūpina ir apsaugoja sankcijomis.

Šia prasme kiekvienas socialinis junginys galima ir turi savo autonominę grupinę teisę. Ši teisė bus silpniau apdrausta, negu valstybės nustatomoji, nes socialiniai junginiai nedisponuoja tomis priemonėmis, kuriomis disponuoja valstybė, neturi kalėjimų ir ginkluotų pajėgų. Tačiau ir valstybėje ne viskas, ne kiekvienos bet kurios teisės normos peržengimas sudraudžiamas ginklu ir kalėjimu; ir valstybėje daug smulkių nusižengimų teisei lieka nesudraustų arba sudraudžiama tiktai betarpiškai nukentėjusiojo asmens skundu.

Ši visuomeninė socialinių junginių teisė sudaro labai margą ir painų vaizdą; kiekvienas atskiras socialinis junginys turi savo teisinę sistemą, sudarančią logingą normatyvinį vienetą, bet tarp atskirų junginių teisės normų neišvengiami konfliktai ir prieštaravimai, pareiną nuo skirtingų šių junginių siekiamųjų socialinių tikslų. Mūsų čia išdėstyta prasme — teisė yra ne kas kita, kaip socialinio solidarumo normatyvinė projekcija, vykstanti žmonių sąmonėje. Jei dviejuose funkcionaliniuose socialiniuose bendravimuose — dviejuose socialiniuose junginiuose — bus siekiama skirtingų tikslų, tad ir jų solidarumas turės skirtingos krypties, o tuo pačiu ir jų narių veikimo normos skirsis arba net tiesiog bus kitos kitai

priešingos. Bet jeigu tatai yra, tai įsikūrus valstybei, kaip antriniam socialiniam junginiui, padengiančiam pirminį suskirstymą, — jos valdantieji negalės pasitenkinti tiktai įregistravimu visos visuomeninės teisės normų ir paruošimu jai konstruktyvinės — vykdomosios teisės. Nes jeigu jie nedarytų nieko kito, kaip kad tiktai konstatuotų visą teisės medžiagą, gyvuojančią žmonių, vadinasi, visų socialinių junginių dalyvių, sąmonėje ir ją be jokios atrankos priimtų (suvalstybintų), tai ši valstybinė teisė būtų pilna prieštaravimų; kas vienos normos būtų įsakoma daryti, tas kitos normos būtų daryti draudžiama, o tatai teisės atžvilgiu yra nesąmonė ir tiesiog neįmanoma.

Tiesa, valstybė, kaip antrinis junginys, eina maždaug vidurkio keliu tarp daugelio pirminių junginių ir nustato tam tikrosios visumos evoliucijos kelią, tam tikrąjį bendrąjį reikalą, kuris nevisiškai sutampa su kurios nors vienos grupės reiškiamaisiais reikalais. Ji ne tiktai vieną pirminių siekimų pasisavina, o kitus — atmeta, — bet harmonizuoja juos visus arba jų daugelį visumos reikalui ir visumos funkcijai. Bet tatai kaip tik ir numato iš vienos pusės pirminės visuomeninės teisės normų atranką (selekciją), o iš antrosios — atrinktosios normatyvinės medžiagos tam tikrąjį perdirbimą socialinės evoliucijos vidurkio keliui.

Tad šita valstybės valdančiųjų arba valstybės valdžios funkcija visuomeninės teisės atžvilgiu nėra tiktai konstruktyvinė, nesikišanti į paties normavimo sritį; tiksli visuomeninės teisės atranka ir jos imperatyvų reformavimas antrinės evoliucijos vidurkiui yra iš esmės normatyviškai — konstruktyvinė ir šia prasme juridinės valstybės valdžios suverenumo sąvoka mano supratimu nėra atmestina. Ji tiktai turi būti suprasta ne kaip absoliutiškai laisva kūryba, bet kaip pirminės teisės medžiagos sutvarkymas ir paruošimas aukštesnės antrinės evoliucijos reikalams. Šie reikalai apibūdina ir nustato aukštesniąjį — antrinį — socialinį solidarumą, kuris dominuoja valdančiuosius ir jų normatyvinę funkciją — tai tiesa; vadinasi, politiškai valstybės valdžia nėra šioje srity suvereninė; jeigu ji šią savo funkciją imtų vykdyti priešingai socialinio solidarumo sumetimams, josios teisės normos nepajėgtų normuoti valstybinio socialinio bendravimo; tada arba iš visuomenės kiltų aktyvus pasipriešinimas valdančiųjų nustatomai teisei, kuris ir būtų nugriautas drauge su valdančiaisiais

tam tikru revoliucijos ar perversmo aktu, arba šią netikusią valdančiųjų teisę nukonkuruotų kontrabandinė kurių nors galingesnių socialinių junginių teisė. Tad valstybės valdžios suverenumo sąvoka, būdama juridinė, yra grynai formalinė. Tatai reiškia, kad tiktai valdantieji (valstybės valdžios, veikianti įsakymo arba „imperium'o" metodu) gali ir turi nustatyti pozityvinę valstybinę teisę, vadinasi, vykdyti antrinę sociališkai — normatyvinę funkciją tam tikroje (valstybinėje) teritorijoje. Tačiau ši monopolinė valstybės valdžios funkcija politiškai suvereninė nėra, nes nesudaro absoliutinės kūrybinės galios, kuri būtų lygi nuožiūrai ir pajėgtų viską padaryti.

Bet kas gi pasidaro su visuomenine teise, vadinasi, su įvairių socialinių junginių normatyvinės funkcijos padariniais, įsikūrus valstybinei teisei? pastaroji, kaip antrinė ir teritorinė, atitinkanti aukštesniąjį ir tuo pačiu vyresniąjį socialinį solidarumą, turi dominuoti ir slopinti žemesniojo socialinio solidarumo normatyvinius padarinius. Taip iš tikrųjų ir yra ir todėl valstybinės teisės normos naudojasi nepalyginti stipresniomis garantijomis bei griežtesnėmis sankcijomis. Bet tatai yra tiek, kiek tarp visuomeninės ir valstybinės teisės normų yra imperatyvų kolizija. Kiek tos kolizijos nėra, tiek tarp visuomeninės ir valstybinės teisės jokio hierarchinio santykio nėra ir jųjų viena antrajai nedominuoja, tiek visuomeninė atitinkamų socialinių junginių teisė ir įsikūrus valstybei — veikia jos netrukdoma. Tatai liečia visą tą visuomeninę teisę, kuri tvarko jų narių veikimą, neįeinantį į valstybės funkciją; vadinasi, už valstybės funkcijos ribų normatyvinė socialinių junginių funkcija (jųjų teisė) yra visiškai laisva; šių junginių normos nekliudo valstybei tvarkyti ir vykdyti savo funkciją. Kiekvienas socialinis junginys, kiekviena draugija, sąjunga, klubas, net šokių vakarėlis — gamina savo teisę arba pasisavina kitų panašių junginių pagamintąją ir atitinkamų visuomenės įpročių reiškiamą teisę, o valstybė, kiek tatai jai nekliudo, į tai nesikiša. Kaip kviečiamos panelės šokti, kaip reikia elgtis šokių vakarėly, kad nebūtų ardoma pasilinksminimo tvarka arba kad pasilinksminimas nenukryptų į paleistuvybę — tatai paties vakarėlio normuojama autonomiškai ribose tam tikros bendros viešojo padorumo priežiūros, kurią nustato ir vykdo valstybė. Ir jeigu socialinio junginio narys arba šio šokių vakarėlio dalyvis ims elgtis priešingai šio socia-

linio bendravimo nustatytai normai — prieš jo neteisėtus darbus kils šio bendravimo dalyvių tam tikras reagavimas ir jisai pajus visuomeninės teisės sankciją; ir prieš tą sankciją, kiek ji tiktai nesireikš valstybės sau rezervuotomis sudraudimo priemonėmis, kaip, pav., mirties bausmė arba nusižengusiam laisvės atėmimas (jojo kalinimas), — jisai negalės šauktis valstybės pagalbos.

Kitas dalykas, kai visuomeninės teisės norma yra kolizijoje su valstybinės teisės norma, kai ji jai kliudo, prieštarauja jos imperatyvui ir palyti žmogaus veikimą toje socialinėje srity, kuri sudaro pačios valstybės organizuojamą socialinę funkciją. Čia valstybės viešpatavimo principu veikti tegali ir teturi tiktai valstybės nustatomoji teisė. Visuomeninės teisės, priešingos valstybės teisei, valstybė nepripažįsta ir jos padarinių nesaugoja ir negerbia. Klausyti šios teisės imperatyvą valstybė draudžia, o svarbesniais atsitikimais ji tai laiko nusikalstamu darbu, už kurį ji baudžia. Bet ar tai reiškia, kad ši žemesnioji visuomeninė teisė, valstybės teisės slopinama, tuo pačiu ir nyksta, netekdama savo normatyvinės galios ir nemėgindama vis dėlto veikti atitinkamos socialinės grupės žmonių nusistatymą ir elgimąsi?

Žinoma — tie socialiniai junginiai, kurie yra artimiausi valstybei, kurie naudojasi ja ir ją brangina, dėl paties savo valstybinio nusistatymo taip suderina savo grupinę normatyvinę funkciją su valstybės teise, kad tarp jųjų nebūtų jokio prieštaravimo. Bet yra ir tokių socialinių grupių ir junginių, kurie nuo valstybės yra labai nutolę arba kurie net tiesiog yra valstybei opozicijoje, kovoja su ja, kartais net tiesiog stengiasi ją nugriauti arba pakeisti jos valdžią. Tokie valstybei priešingi socialiniai junginiai neišsižada savo normatyvinės funkcijos net ir toje srity, kuri yra tvarkoma valstybinės teisės, ir šią savo normatyvinę funkciją tvarko ne valstybiniais, bet savo reikalų ir siekimų sumetimais, kurių imperatyvai gali kartais būti tiesiog nukreipti į valstybės funkcijos ardymą. Negalėdami tai daryti atvirai, jei valstybės valdžia yra griežta ir stipri, jie ima patys slėptis arba tikrai slepia nuo valstybės organų savo normatyvinę funkciją. Šie socialiniai junginiai, dažnai gerai organizuoti, drausmingi, sugebą savo narių tarpe tvirtai išlaikyti atitinkamo socialinio soldarumo pajauti-

mą, — sugeba ir savo valstybiniu atžvilgiu kontrabandinę teisę ne tiktai išlaikyti, bet ir nukonkuruoti valstybės teisės imperatyvus. Mes dažnai matome, kad kurių nors revoliucinių arba tikybinių socialinių junginių arba kurių tautinių mažumų nariai, pasireiškus prieštaravimui tarp valstybės teisės normos ir jų grupinės normos įsakymo, klauso kaip tik savo grupinės visuomeninės teisės normos reikalavimo net tada, kada jiems už tai iš valstybės gresia skaudi bausmė.

Vadinasi, visuomeninė socialinių junginių teisė, kuri kiekviename socialiniame bendravime ar junginy lydi šio bendravimo ar junginio pagrindinį kolektyvinį kurių nors socialinių reikalų tenkinimo darbą ir, kaip šio darbo apsauga, sudaro formalinę ar normatyvinę jo funkciją, tvarkančią jo narių veikimą tam tikromis socialinėmis pareigomis ką nors daryti, nedaryti ar kentėti („facere, non facere, pati"), yra gyva ne tiktai dar nesant valstybės, bet ir valstybėje; valstybėje, kuri yra antrinis viešpataująs socialinis junginys ir kuri nedaug turi savo specifinių socialinių tikslų, bet už tat yra sunaudojama daugelio pirminių socialinių junginių tikslams siekti, visuomeninė teisė veikia antrinę valstybinę teisę, apibūdina ir nustato ją valstybės valdžios vykdomu jos atrankos (selekcijos) bei evoliucijos vidurkio nustatymo metodu, o už to veikimo ribų ji automatiškai veikia tose srityse, kurios į valstybės funkciją neįeina, taip pat papildo valstybės teisės veikimą, virsdama svarbiu jos garantijos veiksniu, o pagaliau ir slopinama valstybės, kiek ji prieštarauja valstybės teisei valstybės funkcijos srity, ji vis dėlto nepasiduoda jai geruoju be mėginimo pasipriešinti ir dažnai pajėgia veikti ir faktiškai tvarkyti atitinkamos visuomeninės grupės narių elgimąsi, savo visuomeninėmis garantijomis ir sankcijomis nugalėdama net daug griežtesnes ir žiauresnes valstybės teisės sankcijas. Kai kurių socialinių junginių išplečiamas socialinis solidarumas tiek ryškus, kad jo vardu žmonės sutinka geriau kentėti ir pasiduoti skaudžiausioms valstybės bausmėms, negu pasipriešinti šio solidarumo normatyviniams įsakymams, valdantiems jųjų veiksmą.

Šiuo aš baigiu. Išvadų tuo tarpu plačių nedarau. Reikia pirma pats visuomeninės teisės fenomenas konstatuoti. Viešpataujanti doktrina moksle jį iki šiol neigia. Tiktai kažkodėl toji pati viešpataujanti doktrina dviem atsitikimais pati

sau priešinasi, būtent, pripažindama: a) bažnytinę kanonų teisę ir b) tarptautinę, ypač tarptautinę viešąją teisę. Abi šios teisės yra tipingos visuomeninės. Tarptautinė teisė yra toji, kurią gamina iki šiol anarchinė tarpvalstybinė bendruomenė. Manopolizuodami teisę arba normatyvinę funkciją valstybei — mes turėtume tarptautinę teisę neigti ar laikyti ją tiktai kažkokių patarimų, gražių šūkių ir elgimosi receptų rinkiniu. Tiesa, kai kurie valstybininkai taip ir daro. Jie neigia autonominę tarptautinę teisę, kiek jos nuostatai nėra tapę kurios valstybės pozityviniais teisės nuostatais. Tačiau tarptautinės teisės nuostatai sudaro teisę visos tarpvalstybinės bendruomenės, o ne tiktai vienos ar kelių valstybių. Dauguma su tuo sutinka, tiktai nežinia kodėl kitai visuomeninei teisei to nepripažįsta. Taip pat aiški visuomeninė — bažnytinė kanonų teisė.

Mykolas Römeris

Paveldėjimo normų kolizijos klausimas.

Klausimas apie tai, koks įstatymas turi būti taikomas palikimui, yra nesudėtingas, jeigu palikėjas yra pilietis tos šalies, kur jis gyveno ir mirė ir kur yra visas jo kilnojamasis bei nekilnojamasis turtas. Gyvenimas tačiau yra kur kas sudėtingesnis.

Dažnai būna, kad tam tikros valstybės pilietis gyvena užsienyje, turi ne tik savo krašte, bet ir užsienyje turtą, miršta užsieny, nepalikęs testamento arba palikęs testamentą, surašytą savo valstybės įstatymais ar įstatymais tos šalies, kur jis, surašydamas testamentą, nuolat gyveno. Kadangi įvairių kraštų paveldėjimo įstatymai visiškai nesutampa, tai dėl to kyla įstatymų kolizija, kyla klausimas apie tai, koks įstatymas konkrečiam atvejui turi būt pritaikytas. Šis klausimas ypatingai svarbus yra Lietuvai, nes Lietuvos Respublikos plote veikia net keturi civiliniai kodeksai (Didžiojoje Lietuvoje X t. 1 d.; Suvalkijoj — II ir III Napoleono Kodekso knygos; Klaipėdoj — Vokiečių civilinis kodeksas (Bűrgerliches Gesetzbuch, B. G. B.) ir įvedamasis į B. G. B. įstatymas (Einfűhrungsgesetz zum Bűrgerlichen Gesetzbuch, E. G.) ir Kurše — Palangos valsčiuje — Pabaltijo gubernijų civilinių įstatymų rinkinys), kurių nuostatai yra labai įvairūs. Todėl tie klausimai, kurie gali kilti, susiduriant Lietuvos įstatymams su svetimų valstybių įstatymais, gali taip pat iškilti ir net dažnai kyla pačioj Lietuvoj, kai reikia išaiškint, koks būtent šių keturių kodeksų tur būt pritaikytas tam tikram konkrečiam atvėjui. Reikia pasakyt, kad nors paveldėjimo nuostatų kolizijų klausimai kyla dažnai, bet pas mus šalys vis dėlto jų ligšiol neišjudino; ir mūsų juridinėj literatūroj jie visai mažai aptarti.

Šiame rašinyje turima galvoje išžiūrėti bent paviršutinai kai kuriuos svarbiausius klausimus, neliečiant beveik normų kolizijų teorijos.

I.

Pagrindinį klausimą apie tai, kuriuo įstatymu reguliojamas mirusiojo palikimas, įvairiai sprendžia ne tik tarptautinės ir analoginiai jai tarpsritinės teisės teorija, bet ir įstatymų leidėjai.

Įstatymai — Vokietijos (7 § E. G.), Prancūzijos (C. c. 3 § 3 d.), Italijos (Codice civile, Dispozicioni 8 §), Lenkijos (Dziennik Ustaw. 1926 101 Nr., 581 Pos. 33 §), Ispanijos (Codigo civil 30 §), Brazilijos (Codigo civil dos Estados Unidos do Brasil, įvado § 14), Japonijos (1898 m. VI. 15 d. įstat. 25 §), Kinijos (1918 m. VIII. 5 d. 20 §), — nustato bendrą taisyklę, kad mirusiojo palikimas reguliojamas jo valstybės įstatymų (status personalis, lex patriae), t. y. tos valstybės, kurios piliečiu palikėjas yra. Iš šios bendros taisyklės yra tačiau ir išimčių.

Jeigu, pvzd., mirusio Lenkijoj svetimšalio palikimui pareiškia savo įpėdinystės teises Lenkijos pilietis arba net asmens, nuolat gyvenantieji Lenkijoje, tai palikimui taikomi Lenkijos įstatymai (1926 Dziennik Ustaw 101 Nr., 581 Pos. 34 §).

Vokietijoj nustatyta (E. G. 24 §), kad Vokietijos piliečio palikimui taikomi Vokietijos įstatymai, nors palikėjas ir gyventų užsieny. Mirusiojo Vokietijoj svetimšalio palikimui taikomi įstatymai tos šalies, kurios piliečiu tas svetimšalis buvo (E. G. 25 §). Tačiau Vokietijos pilietis gali pareikšti savo įpėdinystės teises tokio svetimšalio palikimui ir tada, kai jo teisės pagrįstos vien Vokietijos įstatymais. Šis įstatymas turi reikšmės ir Lietuvai, nes Klaipėdoj kaip jau sakyta, veikia B. G. B. ir E. G. Sakysime, Klaipėdoj mirė Austrijos arba Čekoslovakijos pilietis. Jo *penktos* linijos giminaitis, jeigu jis taip pat yra Austrijos arba Čekoslovakijos pilietis, palikimo negaus, nes penktos linijos giminaičiai Austrijos ar Čekoslovakijos įstatymais neturi teisės paveldėti (Algemeines Bűrgerliches Gesetzbuch, A. B. G. B. 751 §); bet jeigu šis giminaitis yra Klaipėdos pilietis, tai jis, E. G. 25 §, palikimą gaus, nes B. G. B. neaprėžia tokių giminaičių paveldėjimo teisių.

Imkime kitą pavyzdį. Lietuvis, kilęs iš Marijampolės[1]), nuolat gyveno Klaipėdoj ir ten pat mirė, palikęs ten savo turtą. Pasiliko jo tolimesnis giminaitis (14-to laipsnio). Jeigu tas giminaitis pats yra kilęs iš Marijampolės, tai jis savo status personalis paveldėjimo teisių neturi, nes, Napoleono Kodeksu (755 str.) paveldėti turi teisę tik giminaičiai iki 12 laipsnio imtinai. Bet jeįgu šis giminaitis be bendros Lietuvos pilietybės turi dar ir Klaipėdos vietos gyventojo požymį, tai jis turi teisių palikimui; jis gali remtis E. G. 25 str. 2 d., kuri duoda jam teisę paveldėti ne įstatymais valstybės, kurios piliečiu buvo palikėjas (status personalis, lex patriae), o Klaipėdos krašto įstatymu.

Italijos 1865.VI.25 d. dekreto dėl civilinio kodekso pritaikymo (Cadice civile; dispozicioni sulla publicazione, interpretazione ed applicazione delle leggi in generale) 8 str. nuostato, kad paveldėjimo byloms taikomos lex patriae palikėjo, vis tiek koks turtas ir kuriame krašte būtų paliktas.

Toks pats nuostatas yra Brazilijos įstatymuose (Codigo Civil 1916 m., įvado 14 §). Bet jeigu svetimšalis yra vedęs brazilietę arba palikęs vaikus, Brazilijos piliečius, tai paveldėjimo teisės reguliuojamos ne mirusiojo lex patriae, bet Brazilijos įstatymų.

1905 Hagos konvencijos dėl paveldėjimo projektu, „paveldėjimas, kiek liečia įpėdinių paskyrimą, eilę, kurioj jie šaukiami paveldėti, dalis, kurios jiems pridera, jų tarpusavio santykius, laisvą dalį bei apibrėžimus, tvarkomas mirusiojo tėvynės įstatymų (lex patriae), vis tiek koks turtas ir kuriame krašte jis bebūtų. Šis nuostatas taikomas ir testamentų, paliepimų galiai bei pasekmėms“. Projektas buvo 1905.VII.17 d. pasirašytas Vokietijos, Prancūzijos, Italijos, Olandijos, Portugalijos, Rumunijos ir Švedijos, bet nė vienos šių valstybių neratifikuotas.

Hagos Tarptautinio Teismo (Cour Permanante de Justice International à la Hage) nario Antonio Sanchez de Bustaman-

---

[1]) Klausimu, ką reiškia mūsų įstatymų žodžiai „vodvorennyj“, „kilęs“, arba nuolatiniu gyventoju ir įrašytas į sąrašą, žiūr. p. J. Robinzono rašinį „Asmeninis įstatymas tarptautiniuose santykiuose Lietuvoje“, Tarptautinės Teisės Mokslų Draugijos surengtų paskaitų rinkinys, Kaunas, 1933 m.

te y Sirven surašytame 1925 metais Havanoje civilinės tarptautinės teisės kodekso projekte, tapusiame kai kurių Pietų Amerikos valstybių įstatymu, numatyta, kad „paveldėjimas pagal įstatymą ar testamentu, o taip pat visa tat, kas liečia paveldėjimo tvarką, paveldėjimo teisių kilmę ir vidujinę paliepimų galią, bus normuojama, išskyrus toliau nurodytus atsitikimus, palikėjo asmens įstatymų (palikėjo status personalis) (par la loi personelle du de cujus), vis tiek, koks turtas ir kurioje vietoje jis bebūtų (140 §).

2.

Anglijos, Danijos, Norvegijos, Šiaurės Amerikos Jungtinių Valstybių ir daugumos Pietų Amerikos valstybių (kaip antai, Argentinos, Čilės, Ekvadoro, San-Salvadoro) įstatymais paveldėjimo byloms taikomi ne mirusiojo tėvynės įstatymai (lex patriae), o įstatymai, kurie veikia mirusiojo nuolatinėje gyvenamojoje vietoje. Jei pavyzd., Argentinoj mirė nuolat ten gyvenęs lietuvis (lietuvių emigrantų ten yra daug), ir paliko tenai turtą, tai Argentinos teismai pritaikys jo palikimui Argentinos, o ne Lietuvos, įstatymus (Codigo Civile 3317, 3320 §§). Prie šios valstybių grupės reikia priskirti Estija ir Latvija, turint galvoje Įvados į civilinius įstatymus XXVII ir XXXIV str. (veikia pas mus Palangos valsč.).

3.

Kadangi paveldėjimas yra successio in universum jus defuncti, tai teorijos atžvilgiu atrodo, kad visam paliktajam turtui, kilnojamajam ar nekilnojamajam, turėtų būt taikomas vienas ir tas pats įstatymas (nacionalinis, lex patriae, arba palikėjo nuolatinės gyvenamosios vietos įstatymas). Faktiškai tačiau ne visados yra taip. Anglijoje paliktam nekilnojamajam turtui taikomi ne lex patriae ir ne lex domicilii, o lex rei sitae (įstatymai, veikiantieji nekilnojamojo turto buvimo vietoje). Todėl, jei Romoje mirė nuolat gyvenęs Italijoj lietuvis (pavyzd., Lietuvos konsulas arba pasiuntinys) ir paliko nekilnojamąjį turtą Anglijoj, tai tokiam palikimui Anglijos teismas pritaiko ne Lietuvos ir ne Italijos, o Anglijos įstatymus.

Tokia pat tvarka yra Prancūzijoj (C. c. 3 str. 2 d.), Austrijoj (1923.XII.21 d. įstatymo 22 §) (Bundesgesetzblatt B. G.

Bl. 1923 m. Nr. 636), Šiaurės Amerikos Jungtinėse Valstybėse ir daugumoje Pietų Amerikos valstybių, išskiriant Braziliją (jau nurodytas įvadas į Codigo civil 14 §).

4.

Turint galvoje, kad Lietuvoj veikia keturi civiliniai kodeksai, kyla klausimas, kurio principo laikomasi pas mus, būtent: ar palikimams taikomi palikėjo tėvynės įstatymai (status personalis, lex patriae), arba nuolatinės gyvenamosios vietos įstatymai (lex domicilii), ar pagaliau nekilnojamojo turto buvimo vietos įstatymai (lex rei sitae)?

Tiesioginio atsakymo į šitą klausimą, kiek tat paliečia palikimus Didžiojoje Lietuvoje, įstatymuose mes nerasime. Atsakymą reikia ieškoti X t. 1 d. 1279—1293 str., kurie tačiau, tiksliai kalbant, liečia buv. Lenkijos karalystę ir Suomiją. Iš bendros šių straipsnių prasmės eina, kad kilnojamojo turto paveldėjimas normuojamas įsirašymo (pripiski) vietos įstatymų arba, kaip išaiškinta Senato 1884 m. sprendime Nr. 911, nuolatinės gyvenamosios vietos įstatymų. Kai dėl nekilnojamojo turto paveldėjimo, tai taikomas įstatymas, veikiąs turto buvimo vietoje.

Suvalkijoj visi nekilnojamųjų turtų palikimai normuojami Suvalkijos įstatymų (1825 m. Civ. Kod. 3 str. 2 d., visiškai atatinka Prancūzijos Code Civil 3 str. 2 d.). Toks pats principas veikia, kaip jau nurodyta, ir Palangos valsčiuje. Didžiojoje Lietuvoj svetimšalių paliktas nekilnojamasis turtas reguliuojamas mūsų įstatymų (IX t. 835 str.), o ne svetimšalių lex patriae.

Kiek sudėtingesnis yra tas klausimas Klaipėdoj. Ten, kaip jau sakyta, ir nekilnojamojo turto atžvilgiu veikia lex patriae. Tačiau, jei valstybėj, kurios piliečiu yra mirusis Klaipėdoj palikėjas, dėl nekilnojamojo turto veikia ne lex patriae, o lex rei sitae, ir pats turtas yra trečioj valstybėj (ne Klaipėdos krašte ir ne valstybėje, iš kurių kilęs palikėjas), kur taip pat veikia lex rei sitae, tai ir Klaipėdoj bus taikomas ne B. G. B., o lex rei sitae (E. G. § 28). Taip, pavyzd., jei Klaipėdoje mirė nuolat ten gyvenęs pilietis, įrašytas į nuolatinių Marijampolės gyventojų sąrašą, ir paliko nekilnojamąjį turtą Anglijoj, tai Klaipėdos teismai, iškilus ginčui dėl to turto, pritaikys ne Na-

poleono Kodeksą ir ne B. G. B., bet Anglijos įstatymus. Nors turtas yra Anglijoj, vis dėlto gali kilti ginčas ir Klaipėdoj, sakysime, dėl atlyginimo už negautąją arba gautą mažesnę, negu įstatymų numatytą, privalomąją palikimo dalį (B. G. B. 2305, 2311 §§).

5.

Visų valstybių įstatymai pripažįsta, kad palikimas iškyla turto savininkui mirus.

Didžiosios Lietuvos įstatymais (X t. 1 d. 1223 str.), palikimas iškyla dar, turto savininkui įstojus į vienuolyną.

Klaipėdoj tokio įstatymo nėra. Nėra jo ir Prancūzijoj, Italijoj, Vokietijoj ir kitur.

Tuo būdu gali atsitikti, kad po asmens, įstojusio vienuolynan, Kaune iškils palikimas, o Klaipėdoj, jei jis ten turi turtą, palikimas neiškils.

Nevienodos bus ir pasekmės drauge žuvusių žmonių, kai negalima nustatyti, kas iš jų žuvo anksčiau. Vokietijos (B. G. B. 20 §), Italijos (Codice civile 924 §), Šveicarijos (Zivilegesetzbuch Z. G. B. 32 §), Olandijos (Z. G. B. 875 §) įstatymai nustato, kad tokiu atveju, reikia juos visus laikyti žuvusius tuo pat laiku. Bet Anglijos (1925 m.) ir Prancūzijos įstatymai (C. c. 721 §) to nenustato.

Sakysim, kad paskendus garlaiviui, žuvo dėdė 30 m. amžiaus ir jo brolvaikis 14 m. amžiaus. Jeigu abudu buvo Klaipėdos krašto piliečiai, tai jie laikomi (B. G. B. 20 §) žuvę tuo pat laiku. Vadinasi, vienas po kito nepaveldi. Visai kitaip bus, jei dėdė buvo Klaipėdos pilietis, o brolvaikis kilęs iš Marijampolės. Šitokiu atveju tariama, brolvaikis anksčiau žuvęs, o todėl dėdės įpėdiniai turi teisę brolvaikio palikimui (Nap. Kod. 721 §). Bet jeigu dėdė buvo daugiau kaip 60 m. amžiaus, o brolvaikis mažiau kaip 15 m. amžiaus, tada rezultatas visai priešingas, t. y. tada brolvaikio įpėdiniai paveldi po dėdės.

6.

Gali atsitikti taip pat pavainikių paveldėjimo įstatymų kolizija.

Didžiosios Lietuvos įstatymai (X t. 1 d. 132[12] str.) pripažįsta pavainikiams teisę paveldėti tik motinos laisvai įsigy-

tą turtą; paveldėti motinos giminaičių arba tėvo turtą, pavainikiai neturi teisės.

Vokiečių įstatymai (B. G. B. 1705 §) leidžia pavainikiams paveldėti motinos ir jos giminaičių turtą.

Prancūzjos įstatymai (C. c. 756 str. su sek.) visai nepripažįsta pavainikiams teisės paveldėti, jei tik jie nėra tėvų nustatyta tvarka pripažinti. Tie, kurie yra tėvų pripažinti, gauna tam tikrą įstatymų nustatytą palikimo dalį; tačiau tėvo ir motinos giminaičių turtą jie kiekvienu atveju paveldėti negali.

Tuo būdu, pavainikis, kurio motina yra Klaipėdos krašto pilietė, negali paveldėti motinos įsigytinį turtą, esantį Suvalkijoje, jeigu jis nėra tėvų nustatyta tvarka pripažintas; bet jis gali paveldėti motinos turtą, jei šis yra Didžiojoj Lietuvoj.

Jis gali taip pat paveldėti motinos turtą, jei šis yra Palangos valsčiuje (Pabaltijo gubernijų civ. įstatymų rinkinio 1872 str.).

Italijoj pavainikiai turi teisę paveldėti po tėvų, jei jie yra pripažinti civ. kod. 179 ir 192 §§ nustatyta tvarka (cod. civ. 743, 768, 770 §§). Ir čia gali atsitikti tokia pat įstatymų kolizija, kuri gali būti taip pat išsprendžiama, kaip ir anksčiau pažymėtais atvejais.

7.

Ir paveldint testamentais taip pat kyla daug painių klausimų.

Didžioje Lietuvoje testamentus gali sudaryti asmenys, kuriems jau sukako 21 metai (X t. 1 d. 1019 str.).

Vokietijoj testamentą turi teisę sudaryti asmens nuo 16 metų amžiaus (B. G. B. 2229 §); Šveicarijoj — 18 m. (Z. G. B. 467 §); Italijoj — 18 m. (cod. civ. 763 §); Čekoslovakijoj ir Austrijoj — 18 m., o sudarant testamentą teisme — 14 m. (A. B. G. B. 569 §); Sovietų Rusijoj — 18 m. (civ. kod. 7 §); Prancūzijoj 16 m. (C. c. 904 §); Anglijoj — 21 m.; Estijoj ir Latvijoj — 21 m.; Kurše (Palangos valsč.) — 20 m. (Pab. gub. civ. įst. rink. 1989 §).

Esant tokiems įvairiems įstatymams, gali kilti klausimas, ar turi galią pas mus 14 m. amžiaus Lietuvos piliečio, nuolat gyvenančio Austrijoje, surašytas tenykščiame teisme testamentas.

X t. I d. 1077 str. Lietuvos pilietis, gyvenąs užsieny, gali daryti testamentą tos šalies tvarka, kur testamentas rašomas. Civ. proc. Įst. 464 str., aktai, sudaryti užsienyje veikiančiais toje valstybėje įstatymais, kad ir nesutinkamai su panašių aktų sudarymo tvarka Lietuvoje, pripažįstami teisėtiniais aktais. Tačiau šie nuostatai liečia tik testamentų išorinę formą. Gi asmens veiksnumas (deesposobnost) normuojamas jo status personalis (lex patriae). Kadangi pas mus nepilnametis neturi teisės daryti testamentą, tai toks testamentas, kad ir sudarytas Austrijos teisme, yra niekingas.

8.

X t. I d. 981, 985 str., užrašytam testamentu turtui priimti labdarybės įstaigoms, bažnyčioms, vienuolynams reikia turėti valdžios leidimas. Panašiai nustato Suvalkijos įstatymai (Nap. Kod. 910 str.). Be tokio leidimo legatas negali būt vykdomas. Klaipėdoj tokio nuostato nėra. Todėl Klaipėdoje turi visišką galią kilusio iš Didžiosios Lietuvos ar Suvalkijos asmens užrašymas testamentu savo turto vienuolyno arba bažnyčios naudai, kad ir valdžios leidimas tam nebūtų gautas, nes įpėdinio ar legataro veiksnumas normuojamas šio, o ne palikėjo status personalis.

9.

Didžiosios Lietuvos įstatymais vienuoliai prieš įšventinimą turi atiduoti gimininį turtą savo giminaičiams, o įsigytinį turtą — savo nuožiūra. Įgyti nekilnojamąjį turtą paveldėjimo keliu vienuoliai negali (IX t. 416, 472 str.).

Vokietijoj ir Prancūzijoj (vadinasi, Klaipėdoje ir Suvalkijoj) tokio aprėžimo nėra.

Į klausimą, ar turi galią Klaipėdoje ar Marijampolėje surašytu Kaune testamentu padarytas legatas Klaipėdos krašto piliečio - vienuolio naudai, tenka atsakyti teigiamai, nes, kaip jau aukščiau pasakyta, įpėdinio veiksnumas normuojamas jo status personalis.

10.

Vokietijoj (vadinasi, ir Klaipėdoj) leidžiama daryti be jokio aprėžimo sutartys dėl laukiamo palikimo (B. G. B. 1941, 2274—2280 §§). Tap pat yra ir Šveicarijoj (Z. G. B.

494 §). Su tam tikru aprėžimu tat leidžiama ir Čekoslovakijoj bei Austrijoj (A. B. G. B. 602 §). Ar turi galią Didžiojoj Lietuvoj tokia sutartis, sudaryta Klaipėdoj naudai asmens, kilusio iš Didžiosios Lietuvos? Į šį klausimą tenka atsakyti neigiamai, nes tokia sutartis yra uždrausta X t. 1 d. 710 str.; tokios sutarties dalyvio teislumas (pravosposobnost) normuojamas jo lex patriae.

11.

Vokietijoj (vadinasi, ir Klaipėdoj) susituokėliai gali surašyti testamentą drauge viename akte (B. G. B. 2265 §). Italijoj tat uždrausta (Codice civile 761 §).

Didžiojoje Lietuvoje tat kategoriškai uždrausta (X. t. 1 d. 1032 str.); taip pat yra ir Suvalkijoj (Nap. Kod. 968, 1097 str.). Todėl pas mus neturi galios susituokėlių testamentas, kad jis ir būtų surašytas Klaipėdoje.

12.

Vokietijos (B. G. B. 2100 §), Čekoslovakijos ir Austrijos (A. B. G. B. 604, 652 §§), Šveicarijos (Z. G. B. 490 §), Anglijos (Wils act 1837; Law of Proprety Act 1925), Estijos ir Latvijos, vadinasi, ir Palangos valsč. (Pab. gub. civ. įst. rinkinio 2136 str.) įstatymai leidžia vadinamąją substituciją, t. y. nurodyti kitą įpėdinį tuo atvėju, kai testamentu paskirtas įpėdinis numirs anksčiau, negu testatorius, arba jis dėl kurios nors priežasties neturės teisės priimt palikimą, arba jis nuo jo atsisakys.

Didžiojoje Lietuvoj (X t. 1 d. 1011 str. pastaba; Senato 1912 m. sprendimas Nr. 75) ir Suvalkijoj (Nap. Kod. 896 §) substitucija yra uždrausta.

Kyla klausimas, ar galima pripažinti galiojančia Didžiojoje Lietuvoje arba Suvalkijoje sudaryto Klaipėdoje ar Palangoje testamento nustatytą substituciją? Substitucijos uždraudimas yra palikėjo o ne įpėdinio teisių aprėžimas; todėl nuo palikėjo status personalis, nuo jo lex patriae pareina spręsti, ar substitucija galioja, ar ne.

Tokiu būdu, jei testamentą sudarė Klaipėdoj ar Palangoj asmuo, kilęs iš Didžiosios Lietuvos ar Suvalkijos, tai substitucija neturi galios; o jei testamentą sudarė Klaipėdos krašto

pilietis, tai substitucija turi galią, nors substitutas būtų kilęs iš Suvalkijos.

13

Vokietijos (B. G. B. 2303, 2305 §§), Prancūzijos (C. c. 913 §), Čekoslovakijos ir Austrijos (A. B. G. B. 929, 762 §§), Šveicarijos (Z. G. B. 470 §), Brazilijos (Codigo civil 1576 §), Estijos ir Latvijos (civ. įst. rink. 2005 §) įstatymai įpareiguoja palikėją palikti tam tikrą įstatymų nustatytą turto dalį įstatyminiams įpėdiniams.

Didžiojoje Lietuvoj tokio nuostato nėra.

Ar galima laikyti pas mus dalinai neturinti galios Prancūzijos piliečio surašytą testamentą, kuriuo nepalikta įstatymų numatyta turto dalis įstatyminiam įpėdiniui — Lietuvos piliečiui?

Jeigu laikytis dėsnio, kad nurodytas įstatymas apréžia palikėjo valią, tai testamentas turi būt pripažintas dalinai negaliojantis (kiek jis nepalieka įstatymų nustatytos dalies), nes palikėjo teislumas normuojamas jo lex patriae. O jei laikysimės, kad įstatymai turi galvoje tik apsaugoti įpėdinio teises, tai tada testamentas yra visiškai teisėtas, nes X t. nepripažįsta įpėdiniui teisės reikalauti, kad jam būtų palikta tam tikra turto dalis, išskiriant atvejį, kai testamentas liečia gimininį turtą.

14.

Įvairių kraštų įstatymai, nustatantieji testamento formą, yra labai skirtingi. X tomas pripažista tik dvi testamentų rūšis: notarinį ir naminį (1012 str.). Naminiai testamentai turi daug formalumų: dviejų puslapių lakštas, trys ar du liudytoju, surašiusiojo parašas, sutvirtinimas lapų palikėjo parašu ir t. t. (X t. 1 d. 1045—1056 str.). Nereikia nurodyti datą bei vietą, kur naminis testamentas surašytas (nežiūrint to, kad šitie daviniai kartais turi labai svarbią reikšmę). Be to, yra dar visa eilė ypatingų testamentų (X t. 1 d. 1071—1081, 1082[1] str.). Didžiosios Lietuvos įstatymai nenumato olografiško testamento, t. y. testamento parašyto ir pasirašyto paties palikėjo be jokių liudytojų. Prancūzijos įstatymai, veikiantieji ir Suvalkijoje, pripažįsta olografišką testamentą (C. c. 970 §), viešą, t. y. notarinį (C. c. 971), ir slaptą (C. c. 976 §). Bet jie

nežino *naminio* testamento, surašyto ne paties palikėjo, o tik jo ir liudytojų pasirašyto.

Italijos įstatymai pripažįsta olografišką testamentą su būtinu nurodymu datos bei surašymo vietos (cod. civile 774 §) ir visą eilę ypatingų testamentų, kariškų, jūros, epidemijų metu ir t. t. (codice civile 789—803 §§).

Labai sudėtingos yra testamentų formos Estijoj ir Latvijoj (Civ. įst. rink. 2025—2039; 2060—2086; 2090—2105 §§). Ten leidžiami naminiai testamentai žodžiu (civ. įst. rink. 2087—2089 §§).

Vokietijoj (ir Klaipėdoj) leidžiami: 1) olografiški testamentai; datos ir surašymo vietos nurodymas yra būtinas; 2) testamentai, surašyti pas teisėją arba notarą (B. G. B. 2231 §). Numatyti dar ypatingi atsitikimai, būtent: nesant galimumo surašyti testamentą pas teisėją ar notarą, galima jį sudaryti pas seniūną (der Gemeinde Vorsteher; B. G. B. 2249 §); kai kada leista net sudaryti testamentą žodžiu prie trijų liudytojų (B. G. B. 2250—2251 §§).

Čekoslovakijoj ir Austrijoj yra olografiški testamentai, testamentai rašyti ne paties palikėjo, bet prie liudytojų, žodiniai testamentai prie trijų liudytojų, žodiniai ar rašytiniai testamentai, sudaryti teisme (A. B. G. B. 577—590 §§). Notariniai testamentai visai nenumatyti.

Šveicarijos įstatymai pripažįsta: 1) viešąjį testamentą, sudarytą pas valdininką, notarą arba kitą asmenį, kuriam tat atskirų kantonų įstatymais pavesta; 2) olografišką testamentą, kuriame būtinai reikia nurodyti datą ir surašymo vietą; 3) ypatingais atsitikimais žodinį testamentą prie dviejų liudytojų (Z. G. B. 499, 505, 506 §§).

Anglijoj yra tik naminis testamentas, pasirašytas paties palikėjo arba už jį kito asmens prie dviejų liudytojų (Wils Act 1837, 1852 ir 1918 m.).

Anglijos įstatymai nenumato notarinio testamento.

Brazilijos įstatymai numato: 1) notarinį testamentą (Codigo civil 1632 §); 2) užantspauduotą testamentą, pasirašytą paties palikėjo arba už jį kito asmens ir paties palikėjo perduotą notarui prie penkių liudytojų (Cod. civ. 1638 §); ir 3) naminį testamentą, parašytą ir pasirašytą paties palikėjo, jo perskaitytą penkiems liudytojams ir jų pasirašytą (Cod. civ. 1645 §).

Lietuvos pilietis užsieny gali surašyti testamentą tvarka tos šalies, kur testamentas sudaromas ir pareikšti jį Konsulatui, Pasiuntinybei arba Misijai (X t. 1 d. 1077 str.; civ. proc. įst. 464 str.). Testamentas, nepareikštas Konsulatui, Pasiuntinybei ar Misijai, turi naminio testamento galią (Senato 1882 m. spr. Nr. 130; 1904 m. — Nr. 42); gi pareikštas atstoja notarinį testamentą (X t. 1 d. 1078 str.).

Jeigu padaryto užsienyje testamento forma mūsų įstatymų uždrausta, tai testamentas neturi pas mus galios (civ. pr. įst. 707 str.). Taip, pavyzd., X t. 1 d. 1023 str. nustato, kad sakytiniai testamentai ir vadinamieji žodžių atsiminimai jokios galios neturi. Todėl, jei Didžiosios Lietuvos pilietis sudarys sakytinį testamentą užsieny, tokioje valstybėje, kur tat leista, tai toks testamentas, nežiūrint X t. 1 d. 1077 str. nuostato, bus niekingas (Senato 1875 spr. Nr. 749).

Lietuvos pilietis *gali* užsienyje surašyti testamentą, tvarka tos šalies, kur testamentas sudaromas, bet jis neverčiamas taip daryti. Jis gali surašyti tenai testamentą ir mūsų įstatymų nustatyta tvarka, kad ši tvarka ir prieštarautų įstatymams tos šalies, kur testamentas sudaromas. Tat visai neprieštarauja civ. proc. įst. 464 str. nuostatui, nes šis visai nedraudžia sudaryti užsieny, aktus, mūsų įstatymais — lex patriae. Ir Senatas pripažino, kad civ. proc. įst. 464 str. neliečia atsitikimų, kada kalbama apie aktus, kurie turi būti pateikti mūsų teismams patvirtinti tam, kad įsigytų galią, 1882 m. Senato spr. Nr. 130.

Klausimas, ar testamentas surašytas užsienyje mūsų įstatymų nustatyta tvarka, galioja ne tik pas mus, bet ir jo sudarymo vietoje, kad jis ir prieštarautų savo forma tos valstybės įstatymams, yra labai ginčytinas. Civilinės (privatinės) tarptautinės teisės literatūroj minimas toks atsitikimas. Vokiečių pilietis surašė Portugalijoj, Vokiečių įstatymais, olografišką testamentą (B. G. B. 2231 §, 2 d.). Tat prieštarauja Portugalijos įstatymams, nes šie tokios testamento formos nepripažįsta. Aukščiausias Portugalijos Teismas savo 1912 m. V. 28 d. sprendimu pripažino testamentą tikrą. O 1911 metais tas pat teismas tokiu pat atsitikimu testamentą pripažino niekingą.

Esant tarptautinių įstatymų (Didžiosios Lietuvos, Suvalkijos, Klaipėdos, Palangos valsč.) kolizijai testamentų for-

mos atžvilgiu, reikia analoginiai taikyti X t. I d. 1077 ir 1078 str. (Senato 1907 m. spr. Nr. 8).

15.

Daug painių klausimų kyla ir tada, kai testatorius, sudaręs testamentą, pakeičia savo pilietybę arba savo nuolatinę gyvenamąją vietą. Pavyzd., Portugalijos pilietis, nuolat gyvenąs Italijoj, surašo Romoj olografišką testamentą ir po to priima Vokiečių pilietybę. Portugalijoj šis testamentas neturi galios, nes ten olografiški testamentai yra niekingi, o be to, sudarydamas testamentą, testatorius nebuvo Italijos pilietis. Italijoj testamentas turi galią, nes jis sudarytas Italijos įstatymais. Testamentas galioja taip pat ir Vokietijoj, nes jis atitinka Vokiečių įstatymų reikalavimus (B. G. B. 2231 § 2 d.) ir, be to, kiekvienas aktas laikomas Vokietijoj tikras, jei jis atitinka įstatymus to krašto, kur jis surašytas (E. G. 11 §); tatai ypač dėl testamentų patvirtinimo E. G. 24 § 3 d.

Atvirkščiai, jeigu Portugalijos pilietis surašo olografišką testamentą Portugalijoj ir po to priima Vokietijos pilietybę, tai testamentas tiek Portugalijoj, tiek ir Vokietijoj yra niekingas, nes, nors mirdamas testatorius jau buvo Vokietijos pilietis, jo testamentas turi būti apsvarstytas jo status personalis (lex patriae) testamento sudarymo momentu (E. G. 24 § 3 d.), vadinasi, Portugalijos įstatymais.

Kilusi iš Didžiosios Lietuvos lietuvaitė surašo Kaune naminį testamentą prie trijų liudytojų ir surašytojo, kaip tat reikalauja X t. 1 d. 1048 str. Po to ji persikelia į Karaliaučių, išteka ten už lietuvio, Vokietijos piliečio; tuo ji tampa Vokietijos pilietė. Testamentas šitokiu atveju turi galią Vokietijoje (E. G. 24 § 3 d.), nors tokios testamento formos Vokietijoj nėra.

16.

Kuo gi vadovaujasi teismai, pripažindami vienais atvejais tikrais, o kitais atvejais niekingais testamentus, surašytus, testatoriaus tėvynės įstatymais (lex patriae), kai šie nesutampa arba net tiesiog prieštarauja įstatymams to krašto, kur testamentas surašytas (locus regit actum), arba — kur iškeltas ginčas dėl testamento (lex fori)?

Tokiais atvejais kriterijus yra *ordre public, viešoji tvarka.*

Mūsų įstatymai (civ. proc. įstat. 707 str.) pripažįsta negaliojančiais aktus, sudarytus užsieny, jeigu jie prieštarauja viešajai (visuomenės) tvarkai. Žiūrėdamas užsienio teismų sprendimų vykdymo bylas, mūsų teismas turi apsvarstyti, ar nėra tuose sprendimuose tokių paliepimų, kurie prieštarauja viešajai tvarkai.

Vokietijoj nustatyta (E. G. § 30), kad užsienių įstatymai netaikomi, jei tat prieštarauja geriems papročiams (Sitten) arba vokiečių įstatymų tikslui.

Prancūzijoj Code civil 3 § nustato, kad įstatymai, liečią geros tvarkos nustatymą ir padorumą (blagoustroistvo i blagočinie), privalomi visiems gyvenantiems valstybėje žmonėms. C. c. 6 §, privačiais santoriais negalima nusižengti įstatymams, apsaugojantiems viešąją tvarką bei dorovę. C. c. 1133 §, teisinis pagrindas (pravoosnovanije) yra neleistinas, jeigu jis prieštarauja geriems papročiams arba viešajai tvarkai (ordre public).

Italijos įvedamasis įstatymas (dispozicioni sulla publicazione, interpretazione ed applicazione delle leggi generale § 11) nustato: „įstatymai, baudžiamieji, policijos ir apsaugantieji visuomenės nepavojingumą (sicurezza pubblica, obščestvennuju bezopasnost) privalomi visiems, gyvenantiems valstybės teritorijoj". To įstatymo 12 §, privatūs susitarimai ir paliepimai negali naikinti karalystės draudžiamuosius (leggi prohibitive) įstatymus, liečiančius asmenybę bei turtą arba kuriuo nors būdu apsaugojančius viešąją tvarką ar dorovę.

Brazilijos Codigo civil. (17 §) nustato: „Kito krašto įstatymai, teisiniai aktai ir sprendimai, o tap pat ir privatūs paliepimai bei sutartys neturi galios, jeigu jie įžeidžia tautos suverenitetą, viešąją tvarką ir gerus papročius".

1905 m. Hagos konvencijos projekte apie paveldėjimą (1 §) buvo nurodyta, jog išreikštas pirmame straipsnyje principas, būtent, kad testatorius veikia savo tėvynės įstatymais (lex patriae), nebus taikomas, jei jis prieštaraus viešajai tvarkai.

Nusišaukimas (ssylka) į viešąją tvarką yra taip pat daugelio kitų valstybių įstatymuose: Lenkijos (1926 Dzien-

nik Ustaw Nr. 101, 581 Poš. 38 §), Jugoslavijos (turto įstatymas 8 §), Belgijos (1891. II. 2 d. dekretas 4 ir 15 §), Argentinos (civ. įst. 9 ir 14 §), Kinijos (1918. VIII. 5 d. įstat. 1 §), Japonijos (1898. VI. 15 d. 30 §), Graikijos (1858 m. civ kod. 8 §) ir kitur.

Vadinasi, užsienio valstybių paveldėjimo įstatymai netaikomi, jei tik jie prieštarauja viešajai tvarkai. Bet kas tat yra „viešoji tvarka"?

Jeigu, sakysim, testamentas yra sudarytas kurios nors priešvalstybinės organizacijos naudai, tai kiekvienam aišku, kad toks testamentas prieštarauja viešajai tvarkai ir todėl yra niekingas. Bet toks testamentas yra niekingas ir testatoriaus lex patriae. Vadinasi, šitoks pavyzdys mums nieko neišaiškina. Be to, viešosios tvarkos ardymo sąvoka yra kur-kas platesnė, nekaip kad pažymėtas pavyzdys.

Tuo tarpu, nė vienas beveik įstatymas neapibūdina „viešosios tvarkos" sąvokos. Literatūroj apie tai rasime bemaž tiek pat nuomonių, kiek iš viso autorių šį klausimą išnagrinėja.

Teismų praktika šiuo klausimu yra nepaprastai įvairi ne tik įvairiuose kraštuose, bet kartais net to pat krašto teismuose, kaip jau aukščiau pasakyta dėl Aukščiausio Portugalijos Teismo.

1905 m. Hagos konvencijos projektas mėgino sutvarkyti šią sritį; buvo manyta (6 §) priversti visas valstybės, kurios šią konvenciją ratifikuos, kad praneštų viena kitai tas paveldėjimo taisykles, kurių, jų nuomone, reikalauja jų „viešoji tvarka". Tat išaiškintų nurodytą klausimą. Deja, konvencija nebuvo ratifikuota ir 6 § dėsnis pasiliko pia desideria.

Aukščiau pažymėto Bustamanto projekte mėginta sužymėti visa tat, kas testamente liečia viešąją tvarką, būtent: nuostatai, kurie draudžia dviem asmenims daryti drauge testamentą viename akte, ir paliepimai, kuriais testamentas laikomas grynai asmeniniu aktu (144 §); taisyklės dėl naminių testamentų formos ir dėl niekingumo testamentų, sudarytų prievarta arba apgaule (145 §); ordre public bendrai priklauso (146 §) testamentų formos, išskyrus tas, kurios liečia testamentus, siunčiamus užsienin (passé à l'ètranger), ir jūrų bei karinius testamentus, jei tik šie padaryti ne savo krašte (hors de leur pays).

17.

Turint galvoje, kad testamentas, padarytas viename krašte testatoriaus lex patriae arba jo lex domicilii, tenka kartais vykdyti kitame krašte, o kartais dar net keliuose kraštuose, reikia stengtis, kad testamentas, atitiktų visų tų kraštų įstatymus, žinoma, kiek tat praktiškai bendrai yra galima. Šios taisyklės reikia laikytis ir pas mus.

Kai Suvalkijoj ar Klaipėdoj rašomas olografiškas testamentas, tai jis yra visiškai pakankamas, jeigu testatorius turi nekilnojamąjį turtą tik ten. Bet jeigu testatorius turi dar gimininį turtą, Didžiojoje Lietuvoj, tai olografiškas testamentas, kiek jis liečia gimininį turtą, Didžiojoje Lietuvoje, neturi galios (X t. 1 d. 1068 str.) išskyrus atsitikimus, nurodytus 1068^{1-2}, 1070 str. str. Tokiu atveju reikia sudaryti notarinį testamentą, nes šitoks testamentas galioja visose Lietuvos dalyse ir visokiems turtams.

18.

Ta aplinkybė, kad vieni įstatymų leidėjai pritaiko paveldėjimui testatoriaus tėvynės įstatymus (lex patriae), kiti jo nuolatinės gyvenamosios vietos įstatymus (lex domicilii), o treti laikosi mišrios sistemos: dėl kilnojamojo turto — lex patriae, dėl nekilnojamojo — turto buvimo vietos įstatymai (lex rei sitae), kartais duoda nelauktų ir nuostabių rezultatų, dėka vadinamojo „atvedimo" (nugręžimo, otsylka, Rueckverweisung, renvoi, rinvio), instituto, kuris dabar pripažintas daugelio kraštų įstatymų, bet iki 1896 m. Europos kontinento įstatymams nebuvo žinomas. Jis buvo interpretacijos keliu pirmą kartą nustatytas septyniasdešimtais metais XIX šimtmečio prancūzų teismų, pasiremiant code de procedure civile 9 § (atitinka mūsų civ. proc. įst. 9 §).

Klausimas buvo štai koks: Paryžiuj mirė vienas Forgo, Bavarijos pilietis, palikęs turtą Prancūzijoj. Tiesioginių įpėdinių jis neturėjo, o šalutinės linijos giminaičiai susiskirstė dviem grupėmis: vienai grupei buvo naudinga, kad būtų pritaikyti Bavarijos įstatymai, o antrai — Prancūzijos įstatymai.

Prancūzijos Kasacinis Teismas (Cour de Kasation) 1875 m. pripažino, kad reikia pritaikyti Bavarijos įstatymus, nes velionis neturėjo Prancūzijoj *oficialaus* domicilii (Code civil

13 §, panaikintu tik 1927 m., svetmšalis naudojosi *visomis* civilinėmis teisėmis tik tada, kai nuolatinė gyvenamoji vieta jam buvo pripažinta *dekretu*. Vadinasi, tik šitokiu atveju galima būtų reikaluti apsaugoti Bavarijos piliečio įpėdinių teisės Prancūzijos įstatymais).

Paskui pasirodė, kad Fargo ir Bavarijoj neturėjo oficialaus domicilii.

Bylai einant po pirmos kasacijos buvo iškeltas toks argumentas.

Veikiančių tada Bavarijos įstatymų (bendro visai Vokietijai B. G. B. tada dar nebuvo; jis buvo paskelbtas tik 1896 m. ir pradėjo veikti tik 1900 m.) nustatyta, kad mirus Bavarijos piliečiui, neturėjusiam Bavarijoj oficialaus domicilii, jo kilnojamojo turto paveldėjimas normuojamas įstatymų, veikiančių jo nuolatinėje gyvenamoje vietoje arba jo turto buvimo vietoje.

Prancūzijos Kasacinis Teismas dviem sprendimais (1878 m. VI. 24 d. ir 1882 m. II. 22 d.) tada pripažino šitą argumentą ir nurodė, kad bylai dėl paveldėjimo po Bavarijos piliečio Forgo reikia pritaikyti ne Bavarijos, o Prancūzijos įstatymus, nes Bavarijos įstatymai patys „atveda" tokį atsitikimą užsienių teismui (šiuo atveju Prancūzijos teismui).

Pagrindinė Prancūzijos Kasacinio Teismo tezė yra šitokia: „Suivant les droits Bavarois, les meuble, corporels ou incorporels, sont régis par la loi de leur situation, combinée, en matière de succession, avec le loi du *domicile de fait...*, il suit de là, que la devolution héréditaire des biens meubles, que Forgo possédait en France on il s'était fixait, doit êtue régie par la loi française... S'il n'avait pas aequis en France le *domicile legal*, definit par l'art 13 c. c., tout au moins *le domicile de fait* on la residance durable, qui, *d'après le statut bavarois*, équipolle au domicile legal et produit les mêmes effets". (Bavarijos įstatymais, nekilnojamasis turtas, čiuopiamasis ar nečiuopiamasis — res corporalis ar incorporalis — normuojamas įstatymų vietos, kur tas turtas yra, suderinant juos paveldėjimo byloje su įstatymu dėl *faktiškos gyvenamosios vietos...* iš to eina, kad perėjimas paveldėjimo keliu kilnojamojo turto, kurį Forgo valdė Prancūzijoj, kur jis buvo persikėlęs, turi būt nustatytas Prancūzijos įstatymų... Nors jis negavo Prancūzijoj *legalios gyvenamosios vietos,* nurodytos

Code civils 13, bet už tat turėjo *faktišką gyvenamąją vietą*, kuri, *Bavarijos statutu,* yra lygi legaliai gyvenamajai vietai ir turi tuos pat padarinius).

Nuo to laiko, nuo 1882 m., Prancūzijos teismai, esant įvairių kraštų įstatymų kolizijai, pradėjo taikyti „atvedimo“ — „nugręžimo“ (renvoi) institutą.

Paskui šitą institutą pradėjo taikyti ir kitų kraštų teismai. Pirmas už „atvedimą“ (renvoi) pasisakė Belgijos Kasacinis Teismas 1882 m. III. 9 d. sprendime.

Pagaliau 1896 metais „atvedimo“ (nugręžimo) institutas (Rueckverweisung) buvo oficialiai pripažintas įvedamojo įstatymo į B. G. B. (E. G. 27 §), kuriuo „jeigu pagal teisę svetimos valstybės, kurios įstatymai pripažinti vadovaujamaisiais (massgebend) E. G. 7 § 1 d., 13 § 1 d., 15 § 2 d. ir 25 §, reikia pritaikyti Vokietijos įstatymai, tai tie įstatymai ir taikomi“. t. y. jeigu svetimšalio lex patriae atveda (nugręžia, Rueckverweisung) į vokiečių įstatymus, tai jie ir taikomi vieton svetimšalio lex patriae.

Dabar „atvedimo“ institutas pripažintas: Lenkijos (1926 m. Dziennik Ustaw Nr. 101, 581 Pos. 36 §); Vengrijos susitarimo su Lenkija (1925 m. sausio 10 d. ir rugsėjo 25 d. notos); Anglijos Palestinos atžvilgiu (Palestine Order in Council 1922 m. 64 § 2 d.); Japonijos (1898 m. VI. 15 d. įstatymas, 29 §); Kinijos (1918 m. VIII. 5 d. įst. 4 §).

Anglijos—Amerikos teismai pripažįsta „atvedimą“ ex comitate, tarsi iš mandagumo svetimos valstybės atžvilgiu.

Praktikoj „atvedimas“ kartais duoda keistų rezultatų.

Klaipėdoj, sakysim, nuolat gyveno ir mirė Anglijos pilietis, palikęs kilnojamąjį turtą Klaipėdoj ir Londone. Kuriuos įstatymus pritaikys šiai bylai Klaipėdos teismas? E. G. 7 § 1 d. reikia pritaikyti įstatymus to krašto, kurio piliečiu buvo velionis, t. y. jo lex patriae. Bet Anglijos įstatymais bylos dėl paveldėjimo eina ne lex patriae, o lex domicilii. Šiuo atveju Anglijos įstatymai „atveda“ (nugręžia) į Klaipėdos įstatymus. Vadinasi, Klaipėdos Teismas pritaikys *Anglijos* piliečio palikimui *Klaipėdos* įstatymus.

Kuriuos įstatymus pritaikys šiuo atveju Londono teismas? Kadangi Anglijos įstatymai nustato, kad reikia vadovautis lex domicilii, tai jis *Anglijos* piliečio palikimui pritaikys ne *Anglijos,* o *Klaipėdos* įstatymus.

Dabar, jei paimsime atvirkščią pavyzdį, t. y. jei Londone mirtų Klaipėdos pilietis, palikdamas kilnojamąjį turtą Londone ir Klaipėdoj, tai jo palikimui Londone būtų pritaikyti Anglijos įstatymai, o palikimui Klaipėdoj — Klaipėdos įstatymai.

Imkime kitą atsitikimą, kur rasim ne vieną, o du „atvedimu“ (nugręžimu), arba, kaip sakoma, kur be paprasto „atvedimo“ yra dar antrinis („vtoryčnaja otsylka“), „atvedimas“

Anglijos pilietis turi domicilium ir miršta Kaune, palikdamas kilnojamąjį turtą Paryžiuje. Kuriuos įstatymus pritaikys šiam palikimui Paryžiaus teismas?

Prancūzijos įstatymais, kilnojamojo turto palikimui reikia pritaikyti mirusiojo lex patriae; vadinasi, šiuo atveju—Anglijos įstatymus. Bet Anglijos įstatymai „atveda“ į lex domicilii, šiuo atveju į Lietuvos įstatymus. Gi Lietuvos įstatymais kilnojamam turtui reikia taikyti lex patriae; vadinasi, reikia pritaikyti Angljos įstatymus. Gaunamas užburtas ratas.

Šitoks rezultatas privedė prie to, kad pradėta iš viso neigti antrinio „atvedimo“ (nugręžimo) galimumą. Tačiau Vokiečių Reichsgericht'o praktika pripažino ir antrinį „atvedimą“ (1917 m. sprendimai Nr. 91 ir 139).

„Atvedimo“ klausimu yra be galo daug literatūros.

Šis klausimas 1895 m. ir 1898 m. buvo svarstomas Tarptautinės Teisės Institute Hagoj ir Neuschatele (Šveicarijoj). Už „atvedimą“ pasisakė Rolin, Brusa, Weiss, v. Bar, Rougin; prieš — Pierantoni, Bustamante, Pillet, Sieveking, Catelanni. Buvo priimta ši rezoliucija: „Kai kokios nors valstybės įstatymai reguliuoja civilinės teisės įstatymų koliziją, tai pageidaujama, kad juose būtų nurodyta pati norma, kuri turi būt pritaikyta kiekvienam atvejui, o ne užsienio valstybės norma, tvarkanti įstatymų koliziją“. Juridinėje literatūroje šis institutas buvo daugelio teoretikų sutiktas neigiamai. Visa eilė teisininkų (Lainė, Labbė, Laurent, Pillet-Niboyet, Valėry, Despagnez, Buzatti, Anzilotti, Poullet, Kahn, Niemeyer, Zitelmann, Bates Lorenzen, Federspiel) laiko, jog „atvedimo“ (nugręžimo) institutas visai nereikalingas, jog jis pagrįstas tik logikos klaida, kurią padarė 1878 ir 1882 m. Prancūzijos Kasacinis Teismas. Jų nuomone, kolizijos norma, kuri reikalauja pritaikyti užsienio valstybės įstatymus, reikia suprasti ta prasme, kad žodis „įstatymai“ reiškia užsienio įstatymų *materialinę*

normą, o visai ne tas *kolizijos normas,* kurios tvarko materialinių normų pritaikymą.

Dėl aukščiau pažymėtos Bavarijos piliečio Forgo bylos Labbė rašo: „Turi būt pritaikyti Bavarijos įstatymai. Kokie įstatymai? Ar *paveldėjimo* įstatymai, ar *statutų* įstatymai? Kodėl prancūzai turi taikyti statutų įstatymus? Prancūzijos įstatymų leidėjas neklausia užsienio įstatymų leidėjo patarimų šiuo klausimu. Kada Prancūzijos įstatymai reikalauja pritaikyti Bavarijos įstatymus, jie kalba apie Bavarijos *materialinę teisę,* reguliojančią paveldėjimą, o ne apie Bavarijos *kolizijos normas*".

Visi šitie samprotavimai tačiau nepaveikė Prancūzų, Anglų, Vokiečių, Lenkų ir iš dalies Šveicarijos teismų praktikos.

Amerikos, Italijos, Danijos ir Rumunijos teismai taiko „atvedimą" (nugręžimą) labai atsargiai, o antrinio „atvedimo" visai nepripažįsta.

19.

Reikia dar turėti galvoje, kad kolizijos normų klausimas reguliuojamas ne tik įvairių kraštų civilinių kodeksų, bet dažnai dar įvairių tarpvalstybinių konvencijų (prekybos, konsularinės, ypač paveldėjimo konvencijos), kur kartais išreiškiami principai, bendrajai teisei nežinomi arba net jai prieštaraujantieji. Šio rašinio dydis neleidžia apžvelgti tas konvencijas, esančių jose kolizijos normų atžvilgiu.

V. Fridšteinas.

Latvijos 1933 m. baudžiamojo statuto naujenybės.

III*).

Kadangi mes apžvelgiame tik dėmesio vertas naujybes, todėl pirmus ypatingos dalies skyrius tik trumpai paminėsime, juos smulkiai neanalizuodami.

Jų pirmame — 2 jo skirty — apie maištą (69-71 str.) iš esmės nėra nieko tokio, kas jį skirtų nuo analogingų senojo statuto 100-102 str.

Kiti trys skyriai — 72-74 str., 75-76 ir 77-86 str., kurie kalba „apie nusikalstamuosius darbus prieš Valstybės Prezidento asmenį", „apie Seimo veiklos kliudymą", apie „kliudymą rinkimų į Seimą ir į savivaldybės organus, taip pat ir tautos balsavimo laisvės bei taisyklingumo", jau ligi 1933 m. rugpiūčio 1 d. sudarė 1903 m. statuto dalį, kaip Latvijos įstatymų leidimo novelės.

Smulkiau sustosime ties 6 skyrium, kuriame įstatymų leidėjas traktuoja klausimus apie baustinumą darbų, kvalifikuojamų, kaip „valstybės išdavimas", 87-102 (108-119) str.

Šios skirties konstrukcija bendrai paimta iš 1903 m. statuto sistemos tuo tik skirtumu, kad naujasis statutas, kvalifikuodamas minėtus darbus, stengiasi išvengti kazuistikos, kurią tuo atžvilgiu taip plačiai vartojo senas statutas.

Naujas statutas visas valstybės išdavimo rūšis, pagal jų svarbumą, stengiasi suskirstyti tik trimis grupėmis: 1) paprastieji, 2) kvalifikuoti (ypatingai svarbūs) ir 3) privilegijuoti (mažiau svarbūs) valstybės išdavimo atsitikimai.

Gi kvalifikacijos atžvilgiu jie yra suskirstyti 4 rūšimis: 1) išdavimas kare, 2) šnipinėjimas taikos metu, 3) diplomatinis bei civilinis išdavimas ir 4) visų rūšių nepildymas sutarčių bei pavedimų dėl valstybės karo reikmenų.

---

*) Žiūr. „Teisės" 28 Nr.

Kaip šio skyriaus naujenybę reikia pažymėti 90 str. numatytąjį pagarsinimą arba neatsargų perdavimą slaptai saugojamų žinių dėl išorinės valstybės apsaugos, o taip pat ir definiciją, seniems statutams nežinomą, jog Latvijos karo veiksmai prieš įsibriovusias iš oro vadinamas diversines gaujas yra prilyginami karui.

Iš to eina, kad tokių Latvijos karo operacijų kliudymas gali būti atitinkamais atsitikimais prilygintas valstybės išdamui reguliaraus karo aplinkybėmis.

Mes toliau praleidžiame 7 skyrių (apie nusikaltimus prieš valstybės rimtį) ir 8 (apie nusikalstamuosius darbus prieš svetimas valstybes), kaip neturinčius principialiai nieko naujo palyginant su 1903 m. baudžiamuoju statutu.

Sustosime ties 9 skyrium apie „nusikalstamuosius darbus valstybės, savivaldybės ir valstybės autonominių įmonių tarnyboje".

Svarbiausi šio skyriaus straipsniai yra 121 ir 122, kurie atitinka 636 ir 639 str. 1903 m. baudžiamojo statuto.

Konstrukcija jų numatyto tarnybinio valdžios peržengimo ir valdžios neveiklumo yra analoginga senojo statuto konstrukcijai, susidėdančiai iš trijų laipsnių, t. y. tyčios, žalos arba pasekmių rimtumo ir pasipelnymo žymių.

Vienintelis skirtumas yra tik tas, kad vietoj termino „valdžios peržengimas" yra įvestas terminas „įgaliojimų peržengimas" ir vietoj „valdžios neveiklumo" vartojamas išsireiškimas „tarnybinių pareigų nepildymas".

1903 m. statuto 646-648 str. (dėl įvairių tarnybinių pareigų nepildymo), atsižiūrint į naujo statuto 122 str. platesnę dispozityvinę dalį, neįdėti į naują statutą, kaip nereikalingi, nes juos apima 122 straipsnis.

Išmestas taip pat ir senojo statuto 652 str. (apie nerūpestingą kalinio saugojimą, kai dėl to nerūpestingumo kalinys pabėgo), kaip nereikalinga paralelė statute. Jei kalinio pabėgimas turėjo svarbių pasekmių, tai darbą galima kvalifikuoti 122 str. numatytu tarnybinių pareigų nepildymu; gi priešingu atveju už tą nerūpestingumą galima bus bausti tik disciplinarine tvarka.

Kai dėl sąmoningo kalinio paleidimo, tai žiūrint tokio paleidimo aplinkybių, jis numatomas 199 str. ir baudžiamas paprastuoju arba grasos kalėjimu.

Reikia pastebėti, kad kalbamojo skyriaus sutrumpinimas, panaikinant eilę senų straipsnių, ir platus 121 bei 122 str. taikymas galėjo būti naujame statute pravesta juo lengviau, kad kartu su pačiu statutu tą pat 1933 m. rugpiūčio 1 d. įgijo galios ir vadinamasis „drausmės įstatymas", susidedąs iš 28 straipsnių.

Drausmės įstatymas numato eilę tarnybinių nusižengimų, kiek jie negali būti kvalifikuoti baudžiamojo statuto straipsniais; tokias bylas sprendžia kaltininko vyresnybė, kuri yra kompetentinga tarnautoją priimti tarnybon ir jį atleisti.

Uždedamųjų baudų amplitūda svyruoja tarp įspėjimo ir atleidimo iš tarnybos, turėdama viso penkis laipsnius.

Tokiu būdu drausmės įstatymas, kuris, ligi jį išleidus, Latvijos įstatymuose neturėjo protarpio, iki tam tikro laipsnio papildo baudžiamojo statuto materialines normas, baudžiančias tarnybinio pobūdžio nusikalstamuosius darbus.

Kadangi smulkesnis kalbamojo įstatymo aprašymas išeina iš mūsų apžvalgos ribų, tai mes pereiname prie 11 skyriaus, kalbančio apie „teismo darbo kliudymą".

Kaip ir senajam statute centralinę skyriaus vietą užima 183 (158) str., kuris baudžia melagingus parodymus.

Šis straipsnis nuo senojo statuto teksto skiriasi tuo, kad jame yra įdėti du papildomieji rekvizitai. Pirma, pagal jį baudžiamas melagingas parodymas kvotos metu, ko anksčiau nebuvo.

Turint galvoj, kad Latvijoje yra nutarta legalizuoti policijos kvotą, prilyginant jos darbą rengiamajam tardymui, šios naujybės tikslas yra savaimi aiškus.

Drauge su tuo senas straipsnio rekvizitas, nuo kurio priklauso melagingo parodymo baustinumas, būtent, parodymas „kenkiant tiesos darbui", dėl sąvokos neaiškumo, liko atmestas. Jo vietoje yra įdėtas nurodymas į tai, kad melagingu parodymu turi būti paliestos „aplinkybės, kurios galėjo turėti reikšmės bylai".

Visai naujas yra 186 straipsnis, kuris sako: „Kas teisme melagingai pasisakė esąs ieškovas ar atsakovas, arba teismo šauktas liudytojas ar ekspertas, tas yra baudžiamas: kalėti paprastajame kalėjime".

Šis straipsnis yra įdėtas dėl grynai praktiško reikalo, nes praktika parodė, jog esama atsitikimų, kada nesąžininga šalis,

ypač persiskyrimo bylose, bando pasiekti pageidaujamą bylos rezultatą su pagalba netikrų, pašalinių bylai, asmenų.

Toliau sustosime ties 197 (170) str., kuris numato išimtis iš baudžiamosios atsakomybės už įvairių rūšių nepranešimą valdžiai apie kaltininkui žinomus nusikalstamuosius darbus, už nusikaltėlių ir pabėgusių kalinių slėpimą ir pan.

Jei sename statute buvo kalbama tik apie „šeimos narius", kaip nebaudžiamus už nurodytus darbus, tai naujasis statutas, pašalindamas anksčiau buvusius keblumus aiškinant „šeimos narių" sąvoką, to pat 197 str. 2 daly tiksliai sužymi giminystės bei svainystės laipsnius, kuriuos įstatymas rado galima prilyginti „šeimos nario" padėčiai.

Prie tų asmenų įstatymas priskiria tiesioginius giminiečius, pirmo laipsnio svainius, adoptantus, įtėvius, adoptuojamus, įvaikius, susituokėlius ir pagaliau, brolius ir seseris bei jų susituokėlius.

Dabar pereiname prie 14 skyriaus, apie „peržengimą nuostatų, kuriais apsaugojamas visuomenės nepavojumas".

Čia labai įdomus yra naujas 246 str., kurio prototipo senajame statute nėra.

To straipsnio prototipas yra analogiškas vokiečių baudžiamojo statuto nuostatas (§ 49a).

246 str. baudžia paprastuoju kalėjimu kurstymą, išreikštą pasiryžimą, patarnavimų pasiūlymą ir tokio pasiūlymo priėmimą daryti *didįjį nusikaltimą,* kai tokio didžiojo nusikaltimo sumanytas įvykdymas nebus pasiekęs net pasikėsinimo stadijos.

Priešingu atvėju turėtum reikalą su sunkiau baudžiama nusikalstamąja veikla — su pasikėsinimu, kurį įstatymas, žinoma, numato atskirai.

Nėra reikalo daug kalbėti apie pavojų, kuris gresia valstybei nuo rengimo daryti didžiuosius nusikaltimus, kurie baustinumo atžvilgiu užima ypatingą vietą visuose civilizuoto pasaulio baudžiamuose statutuose.

Taip pat aiškus yra pavojus nuo visokios rūšies susitarimų tuos nusikaltimus įvykdyti, nes tokie susitarimai patys savaimi, savo buvimo faktu, paruošia labai gerą dirvą, tiek psichiškai tiek ir faktiškai, tiems nusikaltimams įvykdyti.

Todėl paskyrimas bausmės, kuria prieš didžiųjų nusikaltimų įvykdymo pavojų kovojama jau jų embrionalėj stadijoje — stadijoje sumanymo, pasireiškusio susitarimuose — visuomenės gynimo atžvilgiu reikia tik sveikinti.

Mes dabar aplenkiame tolesnius statuto skyrius, kalbančius daugiausia apie menkus (taikos teismų kompetencijos) nusikalstamuosius darbus, nes jie turi mažai ko naujo, ir sustojame ties 17 sk., kuris liečia „nusikalstamuosius darbus prieš tikinčiųjų tikybinius jausmus ir mirusiųjų rimtį".

Palyginant šį skyrių su 1903 m. statuto 2 skyrium, jis yra triskart trumpesnis, ir yra nustojęs savo privilegijuotos padėties tiek jo numatytos bausmių amplitūdos atžvilgiu, tiek ir atžvilgiu jo baudžiamų nusikalstamųjų darbų faktiškos sudėties buvusio platumo.

1933 m. statuto 17 skyrius, 300-305 (73-98) str., naujai suredaguotas, nėra rinkinys normų, išleistų kokiems nors vyraujančios tikybos arba apskritai tikybų konfesionaliniams interesams arba prerogatyvoms apginti.

Tie nuostatai, eidami šių laikų dvasia, turi tikslą tik apginti tikinčių piliečių tikybiniai - etiškus jausmus ir apsaugoti galimumą juos laisvai išpažinti.

Todėl ir baudimo priemonės, numatytos minėtoms gėrybėms apsaugoti, niekur nėra sunkesnės už paprastąjį kalėjimą.

Sąryšy su aprašomųjų normų svorio pasikeitimu, pasikeitė ir suteiktoji joms statute vieta: mes jų nebematom ypatingos dalies pryšaky, kaip kad buvo anksčiau; jos, būtent, ne atsitiktinai, yra įdėtos tarp skirčių, kalbančių apie baudimą nusikalstamųjų darbų, padarytų prieš visuomenės rimtį iš vienos pusės, ir prieš visuomenės dorą — iš antros pusės.

Dabar pereiname prie pozicijos, naujojo statuto užimtos klausimuose, liečiančiuose labiau sunkius, o taip pat ir labiau kasdieninius nusikaltimus, kaip antai: suklastojimai ir padirbimai, pasisavinimai, sukčiavimai, nužudymai ir t. t.

Jau piniginių ženklų suklastojimų ir padirbimų klausime — 403 (427) str. — mes galime konstatuoti naują pažiūrą, nes 1933 m. statutas baudimo atžvilgiu nedaro skirtumo tarp Latvijos ir svetimųjų valstybių piniginių ženklų padirbimo.

Tuo tarpu, sename statute svetimųjų šalių piniginių ženklų padirbimas (427 str. 3 d.), kaip žinoma, buvo baudžiamas žymiai lengviau.

Bet visų svarbiausi yra pakeitimai, kuriuos įstatymų leidėjas padarė aukščiau nurodyto straipsnio dispozityvinėj daly.

Jei anksčiau piniginių ženklų padirbimo kvalifikuojanti žymė buvo padirbimo būdas, kuris sudaro pavojų, kad tokie piniginiai ženklai didžiai *padaugėtų* („razmnoženije"), tai dabar įstatymų leidėjas šiuo atžvilgiu daugiausia atkreipė dėmesį į kitą darbo rekvizitą — į tų ženklų didelio *išsiplatinimo* („rasprostranenije") galimumą.

Tarp tų dviejų rekvizitų yra švelnus, bet esminis skirtumas.

Jei senasis statutas pirmon eilėn statė technišką ženklų išleidimo greitumą ir lengvumą arba ženklų paruošimą didžiais kiekiais, tai naujas statutas į tą klausimą žiūri daug plačiau. Jis mato pavojų, kuriam pašalinti yra reikalinga sustiprinta baudimo energija, ne tik nurodytose žymėse, bet taip pat ir galimume padirbti piniginius ženklus su tokiu tobūlumu, kuris labai apsunkina jų atskyrimą nuo tikrų ženklų. Toks padirbimo būdas, aišku, daro galima, kad tie ženklai lengvai išsiplatintų apyvartoj tarp piliečių — nespecialistų, kad padirbti piniginiai ženklai giliai įsibrautų į civilinę krašto apyvartą. Tautos ūkiui tuo daromoji žala yra savaimi aiški.

Štai kokion, ne vien grynai techniškon, bet ir prichologiškai - gyvenimiškon, plotmėn naujo statuto yra perkeltas kalbamasis klausimas.

Pereidami prie baudžiamojo gyvybės atėmimo klausimo — 430 (454-455) str., — mes randame tik vieną žymesnį principiališko pobūdžio naują korektyvą.

Įsižiūrėdami į konstrukciją kvalifikuoto nužudymo, kurio atsitikimus 1903 m. statutas nustato dviejuose specialiuose straipsniuose — 454 ir 455, mes vėl matome, kad ir šiuo klausimu naujas statutas, išsižadėdamas buvusios kazuistikos, atsistojo ant platesnės, labiau apimančios platformos.

Naujasis statutas visas ypatingai sunkiųjų nužudymų rūšis sujungė viename 430 straipsny, kuris sako: „Kas įvykdė nužudymą, kuris dėl nužudytojo asmens, įvykdymo būdo arba nužudymo tikslų pripažįstamas kvalifikuotu, tas yra baudžiamas: katorga ligi gyvos galvos arba ligi laiko, ne mažiau, kaip 10 metų".

Tokiu būdu čia yra teismui uždėta pareiga, žiūrint bylos aplinkybių ir jas išanalizavus, nustatyti, ar kalbamasis nužudymo atsitikimas priklauso prie kvalifikuotųjų, ar ne. Žinoma, tat apsunkina teismo uždavinį, bet užtat teismo ir jo nuožiūros laisvė nesuvaržyta nustatytos kazuistikos.

Toks pat kriterijus įstatymų leidėjo taikomas ir analizuojant kvalifikuojančias aplinkybes nusikalstamų darbų, liečiančių kūno sužalojimus (445 str.), kūno neliečiamybės įžeidimą (449 str.), įžeidimą žodžiu ir veiksmu (511 str.) ir t. t. Visais šiais atvejais iš statuto straipsnių yra išmesti kazuistiški išvardijimai ypatingai sunkių atsitikimų, ar tai padaryta žiūrint nusikaltimo objekto, ar kaltininko veikimo būdo, ar kitų sąlygų.

Prie įvertinimo šios labai svarbios, tiek dogmatiniu, tiek ir baudžiamai — politiniu atžvilgiu, naujojo statuto pažiūros į visos eilės nusikalstamųjų darbų normavimą mes dar grįšime mūsų apžvalgos baigiamoje dalyje.

Naujas statutas tačiau stato griežtesnius tikslumo reikalavimus afektuotam nužudymui kvalifikuoti.

Čia, skirdamasis nuo senojo statuto užimtos pozicijos, įstatymų leidėjas į 432 str. dispozityvinę dalį, be buvusių rekvizitų, įdėjo dar ir tą sąlygą, kad tiek paties darbo sumanymas, tiek ir jo vykdymas būtų atliktas vienu tuo pat afekto momentu arba, įstatymo žodžiais tariant, „vienu jausmų užsidegimo šuoru".

Tuo yra su didele nauda pašalintas tas senojo 458 str. teksto neaiškumas, dėliai kurio dažnai galima buvo kvalifikuoti afektuotais ir tokius nužudymo atsitikimus, kada jie buvo įvykdyti, praėjus ilgam laikui nuo momento, galėjusio sukelti kaltininke afektą. Susijaudinimo būklę, kuri, tikriausia, seniai jau virto piktumo, keršto jausmu arba paprasto peštuko iniršimo akstinu, vis dar pripažindavo afektu. Afekto būklė buvo lyg nenatūraliai tempiama išilgai ir skersai; to kiu būdu teismo praktika neretai peržengdavo paties įstatymų leidėjo noro ribas.

Tokioms tendencijoms aiškiu ir tiksliu įstatymo formulavimu yra padarytas galas.

Tokius pat reikalavimus kritiškam afekto momentui konstatuoti įstatymų leidėjas stato teismui, kvalifikuojant kūno

sužalojimus, o taip pat ir garbės įžeidimą, padarytus analogiškomis aplinkybėmis (žiūr. 444 ir 449 str.) (1903 m. baudž. st. 470 ir 476 str.).

Statuto 25 skyrių apie gyvybės atėmimą užbaigia, kaip ir 1903 metų statute, normos, baudžiančios vadinamus abortus.

Tuo reikalu buvo 1932 m. gruodžio 20 d. išleistas įstatymas, kuris savo laiku sukėlė visoj šaly atkaklių ginčų tarp jo šalininkų ir priešininkų.

Neįsileisdami į bet kokį smulkesnį įvertinimą to įstatymo, kuriame pasireiškė ultramadingos, įmantrios ketvirto Seimo pastangos, pasitenkisime vien teoretiška klausimo puse.

Vietoje buvusių 1903 metų statute dviejų straipsnių (465 ir 466), Seimas įvedė į seną statutą tris straipsnius, kurių pirmieji du iš esmės nesiskiria nuo senų normų; jie tik sumažino bausmę už paprastus abortus nuo grasos kalėjimo ligi paprastojo.

Reikia pastebėti, kad Latvijos teismų praktikoje ir prieš tai labai retai už tokius darbus skirdavo bausmę, sunkesnę už paprastąjį kalėjimą.

Kartu su tuo ir bausmė, skiriamoji už abortą, padarytą be neščios moteriškė sutikimo, liko 439 str. 2 d. (466 str. 2 d.) sumažinta, perėjus nuo katorgos prie grasos kalėjimo nuo 2 ligi 4 metų.

Bet visų svarbiausias yra naujas 440 str., kuris skirdamasis nuo seno statuto pažiūros, numato išimtis iš bendros taisyklės — atsitikimus, kada aborto padarymas nėra baustinas.

Tų visų atsitikimų bendra sąlyga yra ta, kad abortas būtų atliktas gydytojo (o ne akušerės arba nusimanančios bobos).

440 str. 1 dalis už aborto padarymą atleidžia nuo bausmės tuo atveju, kai abortas buvo padarytas, gelbiant neščią moterį nuo gresiančio jos gyvybei pavojaus arba nuo gresiančių jos sveikatai sunkių komplikacijų.

Šios dalies nuostatus dar galima, remiantis žinomu „būtino reikalingumo“ principu, suderinti su 45 (46) str. numatytomis išimtimis iš tos bendros taisyklės, kuria baudžiamojo įstatymo normų peržengimas turi būti tuo pat įstatymu baudžiamas.

Už tai 440 str. 2 d. tas pat nebaustinumas garantuotas ir kitais trimis atvejais: 1) jei numatoma, kad gims vaikas su

sunkiais fiziniais arba psichiniais defektais („indicatio eugenica“); 2) jei vaikas buvo pradėtas nusikalstamomis aplinkybėmis, numatytomis 497-502 (517-523) str. („indicatio juridica“) ir 3) jei vaiko gimimas iššauktų motinos arba jos šeimos ekonominį suirimą („indicatio sociale“).

Iš viso to matyti, kad įstatymų leidėjas faktiškai davė plačią laisvę daryti abortus, statydamas pagal 440 str. 2 d. tik vieną sąlygą, kad jie būtų padaryti pirmų trijų neštumo mėnesių bėgyje.

Kitas klausimas yra, kokiu būdu praktikoje pasisektų nustatyti tuos požymius, kurie įstatymais padaro kalbamuosius atsitikimus nebaustinais.

Tas klausimas praktikoje taip ir likdavo dažnai neišspręstas. Paskutiniu laiku Teisingumo Ministerija principiniai jau nutarė visą 440 str. 2 d. išbraukti. Tuo būdu, Latvijos baudžiamasis statutas bus laisvas nuo tos labai rizikingos naujybės.

Toliau yra įdomi ta pozicija, kurią statutas užėmė baudžiamojo savavaliavimo arba smurto klausimu. Atitinkant Latvijos senato kasacinę praktiką, iš straipsnio rekvizitų yra išmestas nurodymas į tai, jog smurtas turi būti nukreiptas į žmogaus asmenį, kaip paties nusikalstamojo darbo objektą.

Dėliai to dabar bus galima konstruoti ne tik tiesioginį smurtą asmeniui, kaip kad buvo ligi šiol, bet ir netiesioginį smurtą, netiesioginiu būdu liečiantį žmogaus asmenį. Tokiu smurtu, sakysim, bus spaudimas į asmenį, grasinant jo asmens gėrybėms, tiek medžiaginėms, tiek idealinėms.

Taip, pav., galima yra tokia padėtis, kad grasinant sudeginti kieno nors namą, jo savininkas, kad ir nebūdamas tuose namuose, bet apie tai gerai žinodamas, visai realiai yra priverčiamas, priešingai jo tikrai valiai, pasiduoti smurtininkų reikalavimams.

Tokį pat *netiesioginį* smurtą arba netiesioginių grasinimų rekvizitą įstatymų leidėjas įdėjo ir į 551 (590) str., kur kalbama apie prievartavimą; nurodyti rekvizitai, čia taip ir pavadinti (netiesioginiais), ir tuo jie atskiriami nuo tiesioginių grasinimų ir tiesioginio smurto asmeniui, kurie, esant norui pasipelnyti, atitinkamus darbus paverčia plėšikavimu.

Pagaliau mes prieiname svarbiausius ir labiau pakeistus 1933 metų statuto skyrius — 35 ir 36, — kalbančius apie

„svetimo turto pasisavinimą ir svetimo pasitikėjimo nesąžiningo išnaudojimo", taip pat apie „vagystę, plėšikavimą ir prievartavimą".

Kalbant apie pasisavinimus (kaip toliau ir apie vagystes), reikia jau čia pat pažymėti, kad anksčiau taikyta absoliutė riba pagal pasisavinto turto vertę (vertė ligi 500 latų ir didesnė), kuri skirdavo taikos teismų kompetencijos bylas nuo apygardos teismo bylų, dabar yra atmesta.

Nustatyti kiekvienu atskiru atsitikimu, ar reikia padarytą pasisavinimą bausti sunkiau, grasos kalėjimu, įstatymų leidėjas, atmesdamas minėtą grynai formalaus pobūdžio senąją pasisavinto turto vertės ribą, perėjo prie kriterijaus subjektyvios žalos, padarytos nukentėjusiajam, kai tik pasisavinto turto vertė yra didesnė, kaip 1000 latų.

Tokiu būdu mes čia matome kombinaciją, objektyvios žalos principo (pasisavinto turto vertė ne mažiau, kaip 1000 latų — seno kvalifikacijos būdo liekana) su subjektyviu padarytos žalos sunkumu: įstatymų leidėjas reikalauja, kad pasisavinta suma, arba pasisavinto turto vertė, rimtai pakenktų nukentėjusiam.

Iš tikrųjų, kuo galima pateisinti, kad už pasisavinimą 500 latų (neatsižiūrint visai į nukentėjusiojo turtingumą), kad ir žmogaus, kuris teturėjo viso 500 latų, ligi šiol grėsė tik paprastas kalėjimas ligi 1 metų, o už pasisavinimą 501 lato (kad ir iš milionieriaus) grėsė grasos kalėjimas, ligi 6 metų, atimant teises?

Naujojo statuto korektyvų apie rimtą pakenkimą nukentėjusiam yra, rodos, padarytas didelis žingsnis tam, kad kiekvieno atskiro pasisavinimo atsitikimo įvertinimą priartinti prie tos teisimo idealės tiesos laipsnio, kurį turi siekti mūsų laikų teismas.

Žinoma, gyvenimas ne visumet duoda tokius ryškius nuo vienas kito skirtingus pasisavinimo pavyzdžius, kartais būna labai sunku bylos aplinkybėse surasti ieškomąją ribą. Vis dėlto keblumas šio garbingo, kad ir sunkaus teismo uždavinio nesustabdė įstatymų leidėjo pastangų.

Latvijos baudžiamasis statutas padarė tik vieną išimtį iš jo užimtos pozicijos pasisavinimo kvalifikacijos klausimu, būtent: pasisavinimas, padarytas iš pajunkimo verstis baudžia-

mu pasipelnymo darbu, *visais atvejais* (nežiūrint pasisavintos sumos ir padaryto pakenkimo) baudžiamas, kaip kvalifikuotas pasisavinimas.

Bylos dėl tokių nusikalstamųjų darbų *visais atvejais* priklauso apygardos teismams, kaip pirmai instancijai, ir *visais atvejais* baudžiama grasos kalėjimu.

Tokiu būdu mes matom, kad įstatymų leidėjas visą nurodytų darbų kvalifikacijos naštą perkėlė į prokuratūrą ir teismą, už tai suteikdamas jiems reikalingą nuožiūros laisvę.

Tokią pat poziciją įstatymų leidėjas užėmė ir analogingais klausimais, susietais su vagysčių įvykdymu.

Norėdamas išaiškinti kalbamojo klausimo padėtį, leisiu sau tik pacituoti 1 punktą 547 str., sujungusio savyje tris seno statuto straipsnius (581, 582, 588); 1 punktas visai atitinka seno 581 str. 3 dalį.

Jame pasakyta (547 str. 1 p.): Kas pavogė: 1) turtą, kuris yra vertas daugiau, kaip 1000 latų, ir be to dėl nuostolių didumo yra rimtai pakenkęs nukentėjusiojo reikalams..., tas yra baudžiamas kalėti grasos kalėjime".

Visa, kas aukščiaus buvo be-to pasakyta apie kvalifikuoto pasisavinimo sąvokos rekvizitus naujam statute ir apie jų motyvus, reikia taikyti ir visų rūšių vagystėms, kiek pagrobtojo turto vertė turi reikšmės jų kvalifikacijai.

Papildomai čia dar pažymėsime, kad specifiškos arklių ir stambių galvijų vagystės (žiūr. 1903 metų statuto 585 str., 1919 metų gruodžio 5 d. įstatymo redakcijoje) naujame statute jau nebėra.

Praėjus reikalui, atsižvelgiant į didelį tokių vagysčių sumažėjimą Latvijoj, tas straipsnis liko išmestas, ir tokiu būdu ta vagystė, seniau buvusi kvalifikuota, dabar yra paprasta.

Mes tai pat neberandame senos mechaniškos vagysčių recidivo sąvokos, kuri buvo pagrįsta principu padarytų vagysčių kiekio apskaitliavimo, atitinkamos bausmės atlikimo ir laikotarpio didumo kiekviename atskirame atsitikime tarp tų momentų.

Užuot taip klausimą traktavęs, latvių statutas, būdamas visą laiką ištikimas savo tendencijoms pašalinti kazuistiką ir mechanišką nusikaltimų kvalifikavimą, įvedė naują 549 str.

Šis straipsnis, sujungdamas savy senas kvalifikuotas vagysčių rūšis, išskyrė tik vagystę, padarytą gaujos; visos ki-

tos vagysčių pakartojimo rūšys yra sujungtos 1-me straipsnio punkte, kaip vagystės, padarytos „iš pajunkimo užsiiminėti baudžiamąja pasipelnymo veikla arba ja verčiantis“.

Dėliai to naujas statutas nebežino tos kartojamųjų vagysčių *juridinės* konstrukcijos, kuri yra 1903 m. statuto 586 ir 587 str. Vietoj to, kvalifikacijos klausimą sprendžia kiekvienos bylos faktiška medžiaga ir aplinkybės, neatsižvelgiant į tai, kiek kartų kaltininkas *yra atlikęs bausmę*.

Viskas pareina nuo to, ar vagysčių atlikimo aplinkybės, jų dažnumas, būdų arba jų objektų vienodumas ir pan., duoda teismui pagrindą pripažinti, jog vagystė buvo padaryta tuo verčiantis arba iš pajunkimo. Tik teigiamu atveju tokia vagystė bus teisminga apygardos teismo, ir už jos padarymą numatoma grasos kalėjimas nuo 2 ligi 4 metų.

Todėl dabar yra galimas toks atsitikimas, kad kaltininkas, kuris, būdamas jaunas, atliko, sakysim, 10 kartų bausmę už vagystes, išgyvenęs, leisim, ligi senatvės, kaip doras žmogus ir vėliau atsitiktinai vėl pasidavęs pagundai, pagal Latvijos statutą nebus pripažintas vagiu - recidivistu.

Ir atvirkščiai: vagis, kuris pirmą kartą stoja prieš teismą, gali būti pripažintas kvalifikuotu vagimi, jei jo buvo padaryta vieną paskui kitą daug vagysčių, kad jo kaltė tų vagysčių padarymu būtų tik dabar iškilusi.

Pagal senąjį statutą su jo formalia pažiūra į tą klausimą, kur viskas parėjo nuo to, kiek kartų ir kokia eile kaltininkas yra atlikęs bausmę už vagystes, tokia konstrukcija nebuvo galima.

Atrodo, jog ir šiuo klausimu naujas statutas priėjo arčiau prie savo tikslo — ieškoti teismo sprendimo tiesos ne vien formaliai siaurais įstatymo paliepimais.

Toks pat perėjimas nuo formalios recidivo sąvokos prie nustatymo požymių užsiėmimo, kaip verslu arba iš pajunkimo, baudžiamąja pasipelnymo veikla, matyti ir sukčiavimo sąvokoje, kai turima reikalo su šios srities kartojamaisiais nusikaltimo reiškiniais.

Todėl ir tekstas 554 str., kalbančio apie kartojamus arba gaujos padarytus sukčiavimus (seno statuto 596 ir 597 str), turi tą pačią konstrukciją, kaip ir 549 str.

Kai dėl pagrindinės sukčiavimo sąvokos, tai jos žymės turi labai daug pakeitimų ir daug naujo. Padėtis mums geriau-

sia paaiškės, susipažinus su pačiu atitinkamo 533 str. naujuoju tekstu.

Jis yra toks: „Kas, norėdamas įgyti turto gėrybę savo ar kito asmens naudai, pakurstė kitą žmogų, žinomai suklaidindamas jį nesąžiningu faktų iškraipymu, padaryti jo ar kito turto interesams žalingą veiksmą arba susilaikyti nuo veiksmo, jei tas veiksmas yra padarytas arba nuo veiksmo susilaikyta, už šį sukčiavimą yra baudžiamas: kalėti paprastajame kalėjime“.

Iš paties straipsnio teksto mes matome, kaip giliai pasikeitė paprasto sukčiavimo žymės, palyginant su 1903 m. baudž. statuto 591 str. rusų tekstu.

Kai dėl nesąžiningumo žymės, tai ji čia turi tą pat reikšmę ir yra to pat pobūdžio, kaip ir vietos civilinių įstatymų 3 d. 2977 ir 2978 str. (vadin. Pabaltijo 1864 m. civilinis kodeksas).

Aiškumo dėliai bus ne prošalį čia paminėjus, kad vietos įstatymų trečios dalies 2977 str. tokį nesąžiningumą apibūdina, kaip „priešingas įstatymams suklaidinimas kito asmens, norint išgauti iš jo priešingą jo interesams veiksmą arba susilaikymą nuo veiksmo“.

2978 str. papildomai paaiškina, kad „tas žmogus, kuris nesąžiningumą lengvai galėjo suprasti („osoznati“), negali būti laikomas juridine prasme apgautu“.

Reikia pagaliau pridėti, kad pagal Latvijos statutą kvalifikuotas sukčiavimas gali būti tada, jei įgytas per apgaulę turtas yra vertas daugiau, kaip 1000 latų, ir jei tuomi yra rimtai pakenkta nukentėjusiam. Šitokiu atveju kaltininkas yra baudžiamas grasos kalėjimu.

Iš viso to matyti, kad reikalaujamų rekvizitų atžvilgiu čia yra visiškas panašumas į kvalifikuotos vagystės konstrukciją pagal 547 str. 1 p. (581 str. 3 d.).

Apžvelgdami svarbesnes 1933 metų statuto naujybes, mes turime sustoti dar ties vienu nauju charakteringu momentu, kuris mums krinta į akį 38 skyriuje, kalbančiame apie „bankrutavimą, lupikavimą ir kitus baustinus turto nesąžiningumus“.

Čia turime galvoj 570 str., kuris baudžia įgijimą arba priėmimą svetimo turto, žinomai gauto nusikalstamuoju būdu.

Jei senas 1903 metų statutas baudžia įgijimą svetimo turto, žinomai gauto *didžiuoju arba šiaip nusikaltimu* (616 str.), tai naujasis statutas nurodyto 570 str. 2 daly baudžia įgijimą tokio turto, gauto net ir *nusižengimu,* numatydamas už tokį darbą areštą arba piniginę baudą ligi 500 latų.

Tuo yra užkimšta tam tikra spraga, buvusi sename statute. Ir šioj srity tuo būdu yra padidinta baudžiamoji valstybės energija.

Čia tenka pabrėžti, kad įstatymų leidėjas tarp kitų kaltininko tikslų pagrindinėj straipsnio daly (570 str.) nurodė ir „priėmimą naudotis"; tat yra padaryta, matyt, norint praktiškai palengvinti baudimą kalbamojo nesąžiningumo, kasdieniniame gyvenime, deja, labai išsiplatinusio.

Tuo mes ir baigsime apžvalgą naujybių, kurias mums suteikė Latvijos 1933 metų baudžiamasis statutas.

T. Udris.

Liepojos Apyg. Teismo Prokuroras.

Probation system.

1929 m. „Teisės“ 16 Nr. įdėtas p. J. Šipelio rašinys „Mažamečių nusikaltimai ir kova su jais Lietuvoje ir kitose Valstybėse“, kuris baigiasi šiais žodžiais: „Mūsų jaunuomenė, kuri yra įvairių socialinio gyvenimo sąlygų nuskriausta, laukia rūpestingos ir visašališkos globos iš Valstybės ir visuomenės. Deja, tenka padaryti išvadą, kad mūsų mažamečiams jaučiama didelė tokios tėviškos globos stoka. Reikia manyti, kad netolimoje ateityje tas svarbus reikalas ir Lietuvoje, kaip kitose valstybėse, bus tinkamai sutvarkytas“.

Šia tema, ypač apie tai, kas padaryta tuo klausimu kultūringame pasauly, kodėl ir kaip kilo sumanymas įsteigti atskirus teismus nepilnamečiams nusikaltėliams bei įsteigti jiems drausmės — auklėjamąsias įstaigas, — galima labai daug parašyti. Kadangi bendrais bruožais apie tuos teismus pasisakė p. J. Šipelis, tai mano šio rašto uždavinys bus kuklesnis. Aš noriu tiktai pasisakyti, kaip, mano nuomone, tas dalykas turi būti sureguliuotas ir vienkart priminti, kad jį reikia ko greičiausiai sureguliuoti.

Nors mažamečių nusikaltėlių byloms spręsti atskirų teismų idėja gimė tik XIX amžiaus pabaigoje, bet XX amžiaus pirmame dešimtmety ji užkariavo visą kultūringą pasaulį. Pirmas toks teismas buvo įsteigtas Amerikos Jungt. Valstybėse, Čikagoje, 1899 m. balandžio mėnesy. Vadinasi, Amerikai tenka garbė būti pirmu kraštu, kuris šią įdėją iškėlė ir ją įvykdė. Be Europos tokie teismai pradėjo veikti: Kanadoje — 1908 m. liepos mėn. 20 d. įstatymu; Australijoj — 1905 m. spalių mėn. 1 d.; Naujoj Zelandijoj — 1906 m. spalių mėn. 25 d. įstatymu; Egipte — 1905 m. administracijos įsakymu buvo įvesti specialūs posėdžiai nepilnamečių nusikaltėlių byloms spręsti.

Europoje pradžią padarė Anglija. Pirmas vaikams teismas buvo įsteigtas Birmingame 1905 m. balandžio mėn. 13 d., o 1908 m. gruodžio mėn. 21 dienos aktu šitie teismai įsteigti visoj Anglijoj. Paskui tokiais teismais susirūpino: Vokietija

— 1908 m. sausio mėn. įsisteigė toks teismas Frankfurte; Austrija — 1907 m. surašomas mažamečių teismo projektas; Italija — 1908 m. ministerių cirkuliaru įvesta bendrose teismuose specialė nepilnamečių byloms teisena, o nuo 1915 m. įsteigti specialūs teismai; Portugalija — 1911 m. gegužės mėn. 27 d. įstatymas; Ispanija — 1911 metais vyriausybė paruošė atitinkamą projektą; Šveicarija — 1911 m. įsteigti vaikų teismai kai kuriuose kantonuose; Prancūzija — 1912 m. liepos mėn. 27 d. įstatymas, kuris veikia ir Alžire; Vengrija — 1913 m. kovo mėn. 31 d. Net Rusija neatsilieka: pirmas teismas įsteigtas 1910 m. sausio mėn. 22 d. Petrapily; paskiau tokie teismai įsisteigė: Maskvoje, Charkove, Kijeve, Odesoj, Varšuvoje, Liepojuj, Rygoje, Tomske, Saratove.

Iš pacituotų davinių matome, jog mes mažiausia dvidešimčia metų atsilikom nuo kultūringo pasaulio. Tiesa, Austrijos 1907 metų projektas galutinai tapo įstatymu tik 1919 m. sausio mėn. 25 d.; arba Vokietijos projektas, įneštas į Reichstagą 1913 m., buvo 1920 m. perredaguotas ir galutinai priimtas tik 1923 m. liepos mėn. 1 d., vadinasi, tik nuo to laiko atskirų miestų sumanymai tapo viso krašto įstatymu. Pagaliau net Amerikoj, kuri yra šių teismų iniciatorė, tokie teismai pradėjo veikti visame krašte tik nuo 1920 metų...

Tų teismų istorija mums parodo, kad jie visados atsiranda anksčiau, nekaip kad įstatymai, atskirų asmenų, dažniausia teisėjų ar labdarystės įstaigų iniciatyvos dėka. Pats gyvenimas verčia susirūpinti mažais nusikaltėliais ir apsaugoti juos nuo suaugusių nusikaltėlių įtakos. Žinoma, tokių teismų reikiamumas iškyla pirmiausia tokiuose kraštuose, kur yra didelių miestų, kur didesnis yra susigrūdimas vaikų ir kur gyventojų ištvirkimas greičiau demoralizuoja jaunuomenę, vaikučius.

Vienas New-Yorko teisėjas, M. Mayeris, šiaip suskirsto mažus nusikaltėlius: 1) vaikai išdykėliai; 2) vaikai, kurie nesugeba pasipriešinti pagundai; 3) vaikai, kurie nusikalsta dėl gyvenimo sąlygų ir blogos draugystės; 4) vaikai, kurie nusikalsta nebūdami tėvų tinkamai prižiūrimi; 5) vaikai su nusikalstamais palinkimais; 6) vaikai — valkatos ir nieko nedirbantieji; 7) nepaklusnūs vaikai, ir 8) vaikai, kuriuos tėvai išnaudoja. Tik 5, 6 ir 7-tai šios lentelės vaikų grupėms, jo nuomone, reikia drausmės įstaigos; kitiems pakanka mažesnių baus-

mių: perspėjimo, garbės žodžio paėmimo, atidavimo tėvų priežiūron, paaiškinant tėvams jų uždavinį, ir pagaliau, globėjų—auklėtojų tikrinimo ar teismo kontrolės (per tam tikrą laikotarpį vaikai turi susirinkti pas teisėją pasikalbėti ir atnešti iš mokyklos ar dirbtuvės, kur jie dirba, pažymėjimus apie mokslą, darbštumą ir paklusnumą).

Beveik visur kovoje su mažamečių nusikaltimais vartojamos keturios pagrindinės priemonės: I) steigiami atskiri vaikų teismai; II) prie tų teismų sudaromas globėjų—auklėtojų institutas, įvedama vadinama Probation system; Amerikoj ir Anglijoj tat vadinama Probation officier, Vokietijoj—Jugendgerichtshilfe. Į tokias organizacijas daugiausia įeina labdarystės draugijų nariai; Amerikoj ir Anglijoj yra apmokamų ir neapmokamų globėjų—auklėtojų. III) Atidaromos drausmės ir auklėjimo įstaigos. IV) Išleidžiamas įstatymas apie vaikus, panašiai kaip Anglijoje „Children Act", kuris susideda iš šių dalių: 1) apie svetimų žmonių užlaikomų vaikų apsaugojimą; 2) apie apsaugojimą mažamečių nuo žiauraus elgimosi su jais; 3) apie rūkymą; 4) apie amatų ir drausmės mokyklas; 5) apie sulaikymą ir bausmę (Juvenile Offenders). Čia labai įdomus yra 107 §, kuris nustato, kokias bausmes teisėjas gali skirti už nusižengimus, būtent: a) nutraukti apkaltinimą, b) paleisti nusikaltėlį, jei jis prisipažino nusikaltimą padaręs, c) atiduoti jį Probation officier priežiūron, d) atiduoti jį giminių ar kitų tinkamų asmenų priežiūron, e) atiduoti jį į amatų mokyklą; f) į drausmės mokyklą, h) nubausti jį pinigine pabauda, ar atiteisti nuostolius, l) jei mažametis yra 14—16 m. amžiaus, tai nubausti jį kalėjimu; m) bausti visomis įstatymų numatytomis bausmėmis; 6) apie teisę klausti mažametį uždaromis durimis, neleisti jo į teismo posėdį, bausti tuos, kurie veda vaiką į bufetą su gėralais ir t. t.

Dabar pažiūrėsime, kurią iš pirmųjų trijų priemonių (1. Atskiri vaikų teismai. 2. Prabation System. 3. Drausmės ir auklėjimo įstaigos) mes turim Lietuvoje ir ko mums trūksta.

Pirmas klausimas, ar reikia mums steigti atskirus vaikų teismus? Kaip jau sakyta, tokių teismų reikalingumas buvo jaučiamas tuose kraštuose, kur yra didelių miestų, nes tik ten didelis vaikų susigrūdimas ir patogesnės sąlygos nusikaltimams tarp nepilnamečių plėstis. Kai kur, pavyzdžiui, Rusijoje, prieš karą tokius teismus turėjo tik didesnieji miestai. Ar galime mes,

kur didžiausias miestas, mūsų laikinoji sostinė Kaunas, turi vos 115.000 gyventojų, steigti atskirus mažamečių teismus? Mano nuomone, tat būtų ne tik beprasminga, bet ir neįvykdoma. Net Kaune neužtektų tokių bylų vienam specialiam teisėjui. Ką tada jau bekalbėti apie kitus miestus bei apylinkes? Vadinasi, atskirų teismų mes steigti negalim; tačiau galima įvesti mūsų teismuose, ypač apylinkių teismuose, atskirą tvarką mažamečių byloms spręsti, ir visų pirma, jokiu būdu nespręsti tų bylų kartu su suaugusiųjų bylomis. Psichologų žodžiais, reikia vengti, kad vaikas nesijaustų esąs visų susirinkusiųjų centras, į kurį kreipiama ypatingo dėmesio, kad nesijaustų didvyriu, nes tat jam gali labai patikti ir vien dėl to norėsiąs pakartoti savo prasižengimą, bei parodyti savo „didvyriškumą". Todėl mažamečių byloms spręsti posėdžiai turi būti skiriami ar atskirą dieną ar ankstyvesnę valandą, pavyzdžiui — mažamečiams nuo 8 iki 10 val., o paskui eilinis posėdis suaugusių byloms. Reikia daboti, kad vaikai nesusitiktų salėje ar laukiamame kambary su suaugusiais nusikaltėliais. Į posėdį turi būti kviečiami vaikai su tėvais ir, žinoma, kiti bylų dalyviai — nukentėjusieji ir liūdytojai. Be to, bylą sprendžiant turi būtinai dalyvauti Probation system atstovas. Dėja, tokios institucijos pas mus visai nėra. Apie šį svarbų kovoj su mažamečiais nusikaltimais faktorių ir noriu plačiau pakalbėti; todėl ir savo rašinį užvardinau „Probation system".

Praktika parodė, kad patys teismai vien sprendimais dar toli gražu negali pasiekti reikiamų rezultatų. Teismas dar turi turėti pagelbinių organų—globėjų, kurie tikrintų mažamečių gyvenimo sąlygas, jų elgėsį, darbštumą, lankytų tuos mažamečius, kviestų juos pas save. Pagaliau, ir patys teisėjai turi kontroliuoti ir kviesti vaikus pas save. Amerikoj pripažinta, kad svarbesnį vaidmenį kovoj su mažamečių nusikaltimais vaidina globėjų institutas — Probation system — negu patys teismai. Anglijos įstatymas „Probation of Offenders Act 1907" šiaip apibūdina to instituto funkcijas: Probation officier turi: a) lankyti prižiūrimąjį mažametį arba reikalauti iš jo gyvenimo apyskaitos už tam tikrus laikotarpius; b) daboti, kad prižiūrimasis mažametis pildytų teismo reikalavimus; c) pranešinėti teismui apie jo gyvenimą bei elgesį; d) padėti jam žodžiu ir darbu, būti jo draugu, o reikalui atsitikus, suieškoti jam darbo.

Iš pažymėtų angliškos Probation Officier institucijos funkcijų mes matom, kad ji tik padeda teismui sprendimą tinkamai įvykdyti Kitaip suprantami tos institucijos uždaviniai Amerikoj. Ten Probation turi dvi funkcijas: 1) kaip ir Anglijoje, ji padeda teismui įvykdyti bausmę—auklėjimą ir 2) renka žinias apie mažus nusikaltėlius iki teismo bei praveda tardymą (arba kvotą), nes Amerikoje norima izoliuoti vaikus nuo įsikišimo asmenų (net ir policijos), specialiai tam darbui neparengtų.

Kaip gi iškilo Probation System idėja? Ji atsirado taip pat, kaip ir vaikų teismų idėja. Matydama, jog valdžios aparatas negali iš karto patenkinti visus gyvenimo reikalavimus, visuomenė pati padeda steigti visokias draugijas, ypač lapdaringas. Susirūpinta ir vaikais, t. y. tais, kuriuos lengva nuskriausti ir kurie patys nepajėgia apsiginti bei pasiskųsti. 1874 metais New-Yorke įsisteigė draugija kovai prieš žiaurų elgimąsi su vaikais (Societies for the prevention of cruelty to Children). Jos nariai turi teisę traukti tieson kiekvieną, kuris nusižengia vaikų apsaugos įstatymams, ir bylą perduoti teismams. Ši draugija ilgainiui dirba kontakte su teismais. Jos nariai pradeda tardymą apie vaikus iki 16 metų, renka apie juos žinias, kviečia jų tėvus teisman, prižiūri lygtinai nubaustuosius. Paskui Čikagoj įsisteigė nauja draugija, kuri jau rūpinasi bendra vaikų apsauga (Juvenile Protective League). Dabar tokių draugijų Amerikoje nepaprastai daug. Čia reikia dar pažymėti nemažus nuopelnus Specialių Tarybų, kurios prižiūrėdavo mokyklų, sanitarijos, kalėjimų ir labdaringų organizacijų veikimą. Jos įsikūrė pirmą kartą 1863 m. Massachusetts'e. Tarybos narių darbas buvo garbės darbas, neapmokamas. Taryba susidėdavo iš gubernatoriaus skiriamų 3—12 narių. Tarybų uždavinys — stebėjimas. Kartą per metus Tarybos duodavo gubernatoriui savo stebėjimų apyskaitą. Apyskaitos būdavo viešai skelbiamos. Šitos Tarybos bene ir buvo mažamečių teismų iniciatorės. Tokiu būdu, Valstybės ir visuomenės bendradarbiavimas ir davė gerų vaisių: liko įsteigti mažamečių teismai su Probation system. Kadangi Probation susieta su teismais, o ne su administracija, tai jos narius ir parenka teisėjai. Amerikoj, pavyzd. New-Yorke, net yra specialių mokyklų, parengiančių tam darbui kandidatų. Dalis Probation officier yra apmokama.

Tačiau daug apmokamų kuratorių (officier) sunku turėti, o šiaip vienam kuratoriui tektų perdaug vaikų. Pradėta naudotis neapmokamais — savanoriais. Nustatyta maždaug tokia norma: apmokamas kuratorius prižiūri 60 vaikų, o neapmokamas — 3. Neapmokamųjų tarpe yra visokių profesijų žmonių: advokatų, gydytojų, mokytojų, kunigų, komersantų ir t. t.

Kad labiau suprastum Probation organizacijos uždavinius, tenka kiek pasakyti apie mažamečių teismų tikslą, kaip jis apibūdinamas Amerikoj ir kitur, nes Amerikos principai įsigalėjo beveik visur. Vaikų teismo tikslas—ne bausmės paskyrimas, o psichinis vaiko gydymas. Tokiam teismui ne tiek rūpi pats vaiko padarytas nusikaltimas, kiek jo ištvirkimas, palinkimas į blogą. Teisėjas negali nusiųsti vaiką tiesiog namo vien dėl to, kad vaikas padarė menką nusižengimą, o jis turi išaiškinti vaiko aplinkumą ir to nusižengimo priežastį. Visa tat išaiškinus, teismas padaro sprendimą. Padaryta pastaba ar papeikimas, gal tuo momentu ir gali padaryti vaiko sielai didelį įspūdį, bet tat greit gali būti jo pamiršta. Vadinasi, reikia stengtis, kad kaip nors tas įspūdis, ta teismo gera įtaka neišdiltų. Čia ir ateina pagalbon Probation. Amerikoj sakoma: sprendimas yra tik pusė bausmės, antra gi pusė — Probation.

Iš Probation narių visų pirma reikalaujama, kad jie būtų autoritetingi ir su vaikais draugiški. Probation narys turi prižiūrėti vaiką, kviesti jį pas save, pats pas vaiką užeiti, stengtis susipažinti su tėvais ar globėjais ir juos paveikti, kad ir jie susirūpintų tinkamu vaiko auklėjimu ir, reikalui esant, pakeistų savo gyvenamąją vietą. Kada paskirtas priežiūros laikas pasibaigia, Probation narys pateikia teisėjui darbo apžvalgą ir tesėjas, ją patikrinęs, atleidžia vaiką nuo Probation. Jei pranešta, kad priežiūra nieko teigiamo nedavė, tai teisėjas pakeičia bausmę, skirdamas drausmės įstaigą. Tačiau drausmės įstaiga skiriama tik galutiniu atveju. Teismas elgiasi su vaiku taip, kaip geri tėvai; jis stengiasi jį pataisyti, palikdamas jį normalnėse gyvenimo sąlygose, jo šeimoje. Kad ir geriausiai būtų sutvarkyta drausmės—auklėjimo įstaiga, vis dėlto ji turi kalėjimo požymių ar pobūdį. Auklėjimo tikslas — pripratinti mažametį prie sąžiningo darbo laisvėj, bet sunku priprasti tinkamai naudotis laisve, tos laisvės neturint. Paskutinioji šių dienų tendencija — Probation prail-

lingti lig vaikui sukaks 17-18 metų, o ypatingais atsitikimais net ligi 21 metų. Vokietijoj „Jugendgerichtshilfe“ atlieka Amerikos Probation funkcijas. Jugendgerichtshilfe nariai (Hilfer) gauna tam tikrus lapus žinioms apie mažamečius rinkti. Tos žinios pristatomos teismams. Lapai yra dvejopi: 1) klausimų lapai, kuriuose renkamos žinios iki bylos išsprendimo ir 2) auklėtinio stebėjimo lapai, kuriuose žymimos žinios, po teismo sprendimo, kai jau paskirta priežiūra.

Klausimų lapų žinios liečia tėvų, brolių, seserų verslą, amžių, medžiaginę padėtį, gyvenimo sąlygas, šeimos įtaką, sveikatą, gyvenimo ir miego patalpas. Pažymima mažamečio darbštumas, elgesys, mokyklos lankymas, profesija: kur dirba ir kiek uždirba, kur praleidžia laisvą laiką; mokytojo ir šeimininko nuomonė apie jį. Nustatoma jo sveikata, dvasios ir kūno trūkumai; ydos: melas, smailižavimas, užsispyrimas ir t. t. Apibūdinama padaryto nusikaltimo priežastys: auklėjimo trūkumas, priežiūros stoka, lengvabūdiškumas, pagunda, vargas, liguisti palinkimai. Nustatant sąlygos pasitaisyti, renkama žinios: ar sugebės tėvai tinkamai jį prižiūrėti ir auklėti? Ar tikisi globėjas, kad jo priežiūra būsianti naudinga? Ar galima jį palikti pas tėvus, ar reikia jį atiduoti kitai šeimai? Ar reikia mažamečiui pakeisti verslą? Ar pageidaujama jam surasti darbą?

Padarius sprendimą, vedamas dėl mažamečio tam tikras stebėjimo lapas, kuriame pažymima: a) lavinimas: tėvų namai ir auklėjimas, ligos ir liguistiniai apsireiškimai, mokykla; b) stebėjimas: mažamečių sveikatos, stropumo, palinkimų, išorinės išvaizdos ir tvarkingumo; c) auklėtinio dvasinės ypatybės: pastabumas, atmintis, orijentacija, gabumai, būdas, nuotaika, valia, santykiai su tėvais, draugais, bažnyčia, tam tikri įpročiai ir savumai; vagystė, melagystė, valkatavimas, nedorovingi palinkimai, onanizmas, girtuokliavimas, šiurkštybė, gyvulių kankinimas, rūkymas, nagų kramtymas ir pan.

Amerikos ir Vokiečių Probation institucijos uždaviniai labiau atitinka mažamečių teismų idėją; todėl ir Lietuvoje reikėtų, įvedus šią teismo pagalbinę organizaciją, pavesti jai tardymo ir priežiūros funkcijas, — rinkti apie mažamečius nusikaltėlius smulkiai visas žinias, atsakinėti į visus tam tikrame lape sužymėtus klausimus, kaip tai daroma Vokietijoje, teisė-

jui pavedus prižiūrėti mažametį ligi ir po teismo sprendimo, jei sprendimu tokia priežiūra yra nustatyta. Iš ko galima Lietuvoje sudaryti tokią Probation instituciją, kurią lietuviškai pavadintumėm Globos Taryba?*) Mano nuomone, tinkamiausi būtų tam darbui žmonės pedagogai. S. S. S. R. net norėta atiduoti visas tas bylas Švietimo Komisariatui. Ir kituose kraštuose tų teismų pagrindinis tikslas, kaip jau sakyta, yra ne bausti, o auklėti, padaryti tuos mažus nusikaltėlius naudingais kraštui piliečiais. Pažymėtina, kad ir Anglijos provincijos teismai kreipiasi į mokytojus ar kunigus, prašydami juos sutikti eiti Probation Officier pareigas. Be to, mokytojai daugiausiai susiduria su gyventojais, ypač su mažamečiais. Lietuvoje įvestas privalomas mokslas; pradžios mokyklų kursą projektuojama praplėsti lig 6 metų. Tokiu būdu visi mažamečiai yra tos apylinkės mokytojų auklėtiniai; jie yra mokytojams gerai pažįstami, ir patys mokytojai naudojasi mažamečių ir jų tėvų tarpe autoritetu. Todėl į Globos Tarybą turėtų įeiti visi pradžios mokyklų mokytojai. Jie savo rajonuose prižiūrėtų vaikus, kuriems paskirta priežiūra, lankytų jų namus, tikrintų, ar gali vaikai savo tėvų namų sąlygose pasitaisyti, stengtųsi paveikti tėvus, surastų jiems darbo ir t. t. Jei vaikas būtų atiduodamas į svetimą šeimą, tai mokytojui—globėjui tektų prižiūrėti, kad jis nebūtų eksploatuojamas, ir tikrinti, ar tinkamai su juo šeimininkai elgiasi, ar vaiko buvimas toj šeimoje yra naudingas, ar vaikas pripranta prie darbo, ar pagaliau, reikia jį perkelti į kitą šeimą. Žodžiu,

---

*) Tokios įstaigos pagrindinė sudėtis būtų: teisėjas, pradžios mokyklų inspektorius (kur jo nėra, vietinės mokyklos vedėjas) ir apskrities agronomas arba rajoninis agronomas. Galėtų dalyvauti ir kiti asmens, savanoriai, kurie tuo klausimu domisi ir nori toj srity dirbti. Jei mažamečių turtas yra mieste, tai agronomą pakeičia miesto architektorius. Šitie asmenys galėtų padėti prižiūrėti vaikų auklėjimą ir jų turtą. Juk „Žemės ūkiams prižiūrėti įstatymas" (Vyr. Žin. 420 Nr.) suteikė Žemės Ūkio Ministerijai teisę prižiūrėti visus žemės ūkius. Toji priežiūra vietose pavesta agronomams. Mažamečiai bus apsaugoti nuo neatsakingo globėjų savavaliavimo. Be to, mokytojai ir agronomai, kurių rajonai mažesni, nekaip kad teismų, ir kurie visur turi savo bendradarbius žinioms surinkti, labiau pažįsta visus vietinius žmones ir vietines sąlygas, o todėl lengviau galės orijentuotis skirdami globą, ją tikrindami ir šalindami. Tas patikrinimas bus ne popierinis, nes agronomas dažnai aplankys ūkį ir pasižiūrės, kaip jis yra globojamas.

mokytojas prižiūrėtų visus tokius mažamečius, gyvenančius jo mokyklos rajone. Kur yra du ar daugiau mokytojai, jie galėtų darbą pasidalyti. Būtų pageidaujama, kur galima, kad mokytojas prižiūrėtų berniukus, o mokytoja — mergaites.

Teismo posėdžiuose turėtų dalyvauti tas Globos Tarybos narys, kuris surinko žinias ir kuriam teko prižūrėti vaiką, t. y., kurio mokyklos rajone gyvena vaikas. Jei tat sunkiai įvykdoma, pavyzdžiui, tolima kelionė, darbo laikas, tai dalyvauja inspektorius ar jo deleguotas atstovas, vietinės mokyklos vedėjas. Susižinoti su globėjais, Tarybos nariais, teisėjas galėtų arba betarpiškai ar per inspektorius, kaip rastų naudingiau. Pageidaujama, kad kiekvienas mažametis nusikaltėlis būtų apskrities arba vietinio gydytojo apžiūrėtas. Tat yra būtina psichiniams bei fiziniams vaiko trūkumams nustatyti.

Žinoma, visas Globos Tarybos darbas, (išskyrus stojimą teisman), neapmokamas. Nereikia manyti, kad ši nauja, garbinga, kraštui naudinga ir būtina pareiga labai apsunkintų mokytojus. Kiekvienam jų vargu ar tektų daugiau kaip 2 — 3 mažamečiai nusikaltėliai. O tas mokytojų darbas galėtų tik pakelti mokytojų autoritetą gyventojų tarpe, įtrauktų juos labiau į visuomeninį darbą ir priverstų juos domėtis psichologija bei kitomis mokslo šakomis. Šitokiu paprastu būdu mes sugebėtumėm sukurti savo Probation system, kuri kovoje su vaikų nusikaltimais ne mažiau reikšminga, negu pats teismas.

Taip pat reikia duoti laisvesnes rankas teisėjams, skiriant bausmę mažamečiams nusikaltėliams. Egzistuojančios pas mus drausmės ir auklėjimo įstaigos turėtų likti sunkiausia bausme, paskutiniąja priemone kovoje su mažamečių nusikaltimais. Dabar teisėjai labai lengvai siunčia vaikus į drausmės įstaigas ir ten jau tų įstaigų tarybos atlieka tą priežiūros darbą, kuris turėjo būti atliktas prieš siunčiant tuos vaikus į drausmės įstaigas. Pavyzdžiui, įstaigos pasitaisančius vaikus atiduoda atskiroms šeimoms, paleidžia juos atostogų namo. Bet visa daroma jau po to, kaip buvo atimta laisvė. Kituose krašuose, kap jau sakyta, stengiamasi kaip galima rečiau ir tik galutiniu atveju skirti laisvės atėmimo bausmę. Daugeliu atsitikimų šita skaudi bausmė visai nereikalinga. Pripažinta, kad geriausia auklėjimo vieta yra šeima; jei savoj negalima, tai svetimoje. Ir tik tiems vaikams, kurių tokios priemonės nepaveikia, skiriamas drausmės įstaigų auklėjimas.

Bausmių gradacija (apytikrė): 1) perspėjimas, 2) palikimas tėvų priežiūrai (teisėjas paaiškina tėvams jų pareigas, paima iš vaiko pasižadėjimą), 3) atidavimas kitai šeimai. Vaikas atiduodamas kitai šemai, kuri užlaiko jį nemokamai, o vaikas pats turi darbą dirbti, arba už teismo nustatytą atlyginimą, kuris išieškomas iš vaiko tėvų. Atidavimas susietas su Globos Tarybos nario priežiūra. Šita priežiūra gali būti skiriama, ir paliekant vaiką pas jo tėvus. Šiuo atveju priežiūra nustatoma laikui nuo pusės metų ligi dviejų metų; išimtinais atsitikimais — ligi nepilnamečiui sukaks 18 metų. 4) Jei pažymėtos bausmės nepaveikia vaiko, tai tada skiriamas laisvės atėmimas; tada galima atiduoti vaiką į drausmės įstaigas.

Globos Tarybos narys ne mažiau kaip du kartu per mėnesį siunčia žinias apie prižiūrimąjį. Pastebėjęs iš tų pranešimų, kad bausmė nepataiso, teisėjas gali paskirti bylą teismo posėdin iš naujo spręsti ir bausmę pakeisti sunkesne.

Reikia tikėtis, jog tinkamai sutvarkius vaikų nusikaltėlių teiseną, bausmių sistemą ir jų tinkamą po teismo sprendimo priežiūrą, mes pasieksim gražius rezultatus, ir mažamečių nusikaltimai mūsų žemės ūkio krašte bus retenybė.

Baigdamas savo rašinį, noriu atkreipti dėmesio dar į vieną aplinkybę, būtent, į pulkus mažųjų vaikų, parduodančių Kauno gatvėse gėles ar kitus daiktus. Jei prisižiūrėsime tų vaikų elgesiui bei pasiūlymų būdui, pamatysime, jog mažai vilties yra, kad jie, palikti be priežiūros, išaugs naudingais krašto piliečiais. Ar čia yra jų pačių kaltė, ar jų tėvų, nesiimu spręsti; tat tačiau rodo, kad mažamečių teismų kompetencija turi būti praplėsta; ji turi aprėpti ir tokius atsitikimus, kada, gal būt, mūsų veikiančiuoju baudžiamuoju statutu ir nėra nusikalstamojo darbo, bet auklėjimo atžvilgiu yra būtinas įsikišimas valdžios organo, Teismo ir jo pagalbinės institucijos, Globos Tarybos.

Naudotasi šiais šaltiniais:

1. Georg Stammer, Amerikos teismai mažamečiams.
2. E. P. Tarasova, Vaikų Teismas užsieny ir Rusijoj.
3. A. M. Rubašev'as, Specialūs teismai mažamečiams.

Č. Butkys.

Teisimas nusik. darbų prieš Valstybės saugumą.

Bylas dėl nusikalst. darbų prieš valstybės saugumą, Teismų Santv. Įst. 14 ir 19 str. nuostatais, negali spręsti Apylinkės Teismai; visas jas sprendžia Apeliaciniai Rūmai. Tas įstatymas pakeitė „Laik. Lietuvos Teismų ir jų darbo sutv. įst. §§ 27 ir 30 (V. Ž. Nr. 2—3), kuriais visos baudž. bylos, atsižvelgiant į numatomą bausmę, buvo suskirstytos tarp taikos teisėjų ir apygardų teismų. Nustatydamas byloms dėl nusikalst. darbų prieš valstybės saugumą specialę teisimo tvarką, įstatymų leidėjas nepaaiškino, kurie nusikalstamieji darbai yra prieš valstybės saugumą, kaip reikia šios rūšes bylas spręsti ir kaip skųsti padarytus sprendimus. Tie klausimai turi didelės teoretinės ir praktiškos reikšmės. Nuo jų pareina kaltinamųjų teisių apsigynimo ribos ir dažnai pats iškelto kaltinimo likimas.

Teismų Santv. Įstatymui pradėjus veikti, Apeliaciniai Rūmai 1933 metų lapkričio 7 d. tvarkomajame posėdy, Baudž. Teis. įst. 547 ir 878 str. str. nuostatais, pripažino baudž. bylą M. Zelmanavičiūtės, kaltinamos priklausymu slaptai Lietuvos komunistų partijai (B. St. pap. ir pak. § 6), priklausančią Kauno Apygardos Teismui tokiais sumetimais: „1) Teis. Santv. įst. savo dvasia ir turiniu turi tikslą suteikti teisiamiesiems galimumą gintis iš esmės dviejose instancijose ir pačiame įstatyme išimtys jau konkrečiai nurodytos; 2) iš T. S. Įst. 19 str. abstrakčios sąvokos“ dėl nusik. darbų prieš valstybės saugumą“ nėra pagrindo daryti konkrečios išvados, kurios neseka nei iš pačio įstatymo turinio, nei iš B. St. atatinkamo užvardijimo; 3) T. Santv. Įst. įdėtąjį 19 str. tenka žiūrėti tik kaip į principą, kuriam įgyvendinti reikalingas atskiras įstatymas; 4) tokio atskiro įstatymo nėra; 5) įgyvendinti T. Santv. Įst. 19 str. ir susiaurinti teisiamųjų procesualinės teisės nėra jokio teisėto pagrindo“ (Vyr. Trib. 4/33 vis. susir. nutarimas). Tuo nutarimu iškelti abejojimai yra rimti. Pradėdėdami baudž. bylą, policija ir teismo organai turi žinoti, kuria tvar-

ka vesti kvotą ir kam perduoti spręsti pabaigtą tardymo bylą. Abejojimai ir ginčai dėl bylos priklausomybės gali sutrukdyti jos eigą, kenkdami nusik. darbo išaiškinimui. Paskelbus „Laik. Lietuv. teismų ir jų darbo sutv. įst.“ 27 ir 30 §§, buvo nustojęs galios B. Teis. įst. III knygos II skyrius, kuris numato specialę teisimo tvarką byloms dėl nusik. darbų prieš valstybės saugumą. To skyriaus 1032 str. nuostatu, Teismų Rūmai pirmąja instancija spręsdavo bylas, pažymėtas B. Teis. įst. 1030 ir 1031 str. str. Teismų Santv. Įst. 19 str. atitinka 1032 str. nuostatus. Tuo reikalu Vyriausiasis Tribunolas, dėl Prokuroro Padėjėjo protesto panaikinęs Apeliacinių Rūmų tv. pos. nutarimą Zelmanavičiūtės byloje, pažymėjo, kad Baudž. Statuto ketvirtojo skyriaus antraštė „Apie valstybės įžeidimą“ ir penktojo skyriaus antraštė „Apie sąmyšį“ ir juose įdėtų straipsnių turinys leidžia „padaryti visai aiškias išvadas, kas yra nusikaltimai prieš valstybės saugumą“. B. Teis. įst. III knygos II skyriaus antraštė ir 204, 1030—1032 str. str. nuostatai „taip pat duoda galimumą daryti atitinkamas išvadas, kurios rūšies nusikaltimai skaitomi valstybiniais nusikaltimais“. Dėl tų sumetimų M. Zelmanavičiūtės nusikalstamasis darbas, kvalifikuotas B. St. pap. ir pak. § 6, kaip nukreiptas prieš valstybės saugumą, spręstinas Apeliacinių Rūmų pirmąja instancija. Darydamas tą nutarimą, Vyr. Tribunolas pažymėjo, kad Teismų Santv. įst. 487 str. 4 p. „atatinkamai detalėse pakeitė B. Teis. įst. 1030—1032 str. str. tekstą“. Bet tų straipsnių nuostatuose sužymėti ne visi Baudž. Statuto straipsniai iš skyrių „Apie valstybės išdavimą“ ir „Apie šąmyšį“. Antra vertus, 1031 str. pažymėta B. St. septintojo skyriaus „Apie teismo darbo kliudymą“ 163, 164, 166 (2 d.), 168 (3 d.), 170 ir 173 (4 d.) str. str., dvidešimt pirmojo skyriaus „Apie raštų suklastojimą“ 449 str. ir trisdešimt septintojo skyriaus „Apie nusik. darbus, padarytus valstybės arba visuomenės tarnybą einant“ 644 (4 d.), 645 (4 d.) ir 652 (3 d.) str. str. Vieni iš nurodytų Baudž. Statuto straipsnių panaikinti, kiti — pakeisti. Lietuvoje paskelbti baudž. įstatymai, kurie numato naujus nusikalst. darbus prieš valstybės saugumą. Tuo būdu, paskelbus Teismų Santv. Įst. 19 str., nusik. darbų sąrašas, nurodytas B. Teis. įst. 1030 ir 1931 straipsniuose, turėjo būti iš naujo sudarytas. Tačiau peržiūrėti esamąjį sąrašą ir sužymėti Baudž. Teis. įst. 1030 str. ir 1031 straipsniuose naująjį

baudž. įstatymų sąrašą, yra įstatymų leidėjo, o ne teismo pareiga. Teismo praktika negali nei susiaurinti, nei praplėsti įstatymo numatytą B. St. straipsnių skaičių, nors kai kurie Baudž. Įstatymai savo turiniu ir atitiktų „nusikalst. darbo prieš valstybės saugumą“ sąvoką.

„Tautai ir valstybei saugoti įstatymo“ 30 str. (V. Ž. 437 Nr.) pažymi, kad „byloms dėl šio įstatymo nusikalst. darbų atatinkamai taikomi B. Teis. įst. 1030—1061 str.“. Bet tas įstatymas numato tik dalį nusikalst. darbų, nukreiptų prieš valstybės saugumą. B. St. pap. ir pakeit. įstatymas (V. Ž. Nr. 20), B. St. pakeit. 263[1] str. (V. Ž. Nr. 159) ir 230[1] str. (Vyr. Žin. Nr 196), B. St. 453—457 str. str., jei nusikaltimas padarytas politiniais tikslais arba sudaro pavojaus visuomenei (banditizmas) ir kit. įstatymų numatyti nusikalt. darbai, kurie sudaro pavojų valstybės saugumui, nėra pažymėti nei B. Teis. įst. 1030 ir 1031 str. str., nei „Tautai ir Valstybei saugoti įstatyme“. Juk beveik kiekvienas didysis nusikaltimas gresia valstybės saugumui ir sudaro pavojų visuomenei. Spragų įstatyme atsirado todėl, kad Teismų Santvarką keičiant ir naujus teismo organus kuriant, lygiagretiškai nebuvo pakeistas Teisenų įstatymas. Pakeitus teismų kompetenciją ir bylų priklausomybės ginčams spręsti tvarką, nebuvo apibrėžtos naujų teismo organų funkcijos ir jų veikimo tvarka. Tie dalykai anksčiau buvo reguliuojami B. Teisenų įstatymo, o dabar, pasirodė, jie įrašyti Teismų Santv. Įstatyme. Naujasis įstatymas, kiek liečia veikusius toj srity teisenų įstatus, tik trumpai pažymi, kad „šiam įstatymui pradėjus veikti, nustojo galios teisenų ir kitų įstatymų nuostatai, kurie prieštarauja šiam įstatymui“. Toks pažymėjimas, nekurdamas naujų dalykų, atrodo nereikalingas, nes ir be to nuostato aišku, jog iš dviejų vieno kitam prieštaraujančių įstatymų taikomas vėliau paskelbtasis įstatymas.

Sprendžiant bylas dėl nusikalstamųjų darbų prieš valstybės saugumą, iškilo dar vienas didelės reikšmės klausimas, būtent, ar Apeliacinių Rūmų sprendimai šios rūšies bylose skundžiami apeliacijos ar kasacijos tvarka. Teismų Santvarkos įstatymas numato teismų rūšis ir sistemą, pažymėdamas kurį darbą turi dirbti kiekvienas tų teismų. Šio įstatymo 18 ir 19 str. str. nuostatai apibūdina atskirai Apeliacinių Rūmų, kaipo pirmosios instancijos, ir atskirai, kaipo apeliacinės in-

stancijos kompetenciją. 19 str. nustatydamas, kad Apeliaciniai Rūmai yra teismas baudž. byloms dėl nusikalst. darbų prieš valstybės saugumą, nepažymėjo, kad tai yra vienintėlis teismas tos rūšies byloms iš esmės spręsti. Klausimai, kuria tvarka ir kuriomis sąlygomis skundžiami Apeliacinių Rūmų sprendimai, palikti sureguliuoti Baudž. Teisenų įstatymui. „Tautai ir valstybei saugoti įst." 30 str. įsakmiai pažymi, kad šio įstatymo nusikalst. darbai tiriami ir sprendžiami tvarka, nurodyta B. Teis. įstatų 1030 — 1061 str. Tų įstatų 1058 ir 1059 str. str. nuostatais, sprendimai bylose dėl nusikalstamųjų darbų prieš valstybės saugumą skundžiami apeliacijos tvarka Senato Baudžiamajam Departamentui, atseit, Vyr. Tribunolui. Tuodu straipsniai atitinka Teismų Santvarkos dėsnius ir negalėjo nustoti veikę. Vėliau paskelbtasis įstatymas neuždraudė skųsti Apeliacinių Rūmų sprendimus apeliacijos tvarka Vyr. Tribunolui ir nepasakė, kad to teismo pirmosios instancijos sprendimai skundžiami kasacijos tvarka. Vyr. Tribunolo 4/33 vis. susirink. nutarimo (anksčiau cituoto) prasme, „Apeliaciniai Rūmai yra pirmosios instancijos teismas visoms baudž. byloms dėl nusikalst. darbų prieš valstybės saugumą" ir tos rūšies byloms taikoma B. Teis. įst. 1030—1032 str. str. nuostatai su pakeistu „detalėse" tekstu. Tiesa, Vyriausiasis Tribunolas, faktiškai, yra kasacinis teismas, bet jis ir iš esmės sprendžia baudž. bylas, nurodytas Lietuvos Valstybės Konstitucijos 64 ir 65 str. str. Jo prigimtis tam nekliudo. Teismų Santv. įst. 21 str. pažymėta, kad Vyriausiasis Tribunolas žiūri kasacijos skundus dėl apylinkių teismų, apygardų teismų ir Apeliacinių Rūmų sprendimų. Bet ne visi tų teismų sprendimai skundžiami tik kasacijos tvarka. Vieni apylinkių teismų, apygardų teismų, Apeliacinių Rūmų sprendimai skundžiami apeliacijos, kiti kasacijos tvarka. B. Teis. įst. 855 ir 905 str. nuostatai nurodo, kad kasacijos skundus bei protestus galima duoti tik dėl galutinių sprendimų, kurie negali būti skundžiami apeliacijos tvarka. Galutiniais sprendimais laikoma apylinkių teismų sprendimai, nurodyti B. Teis. įst. 124 str., apygardų teismų sprendimai, pažymėti Baudž. Teis. įst. 172 str., ir Apeliacinių Rūmų sprendimai, padaryti apeliacijos tvarka (T. S. įst. 18 str. ir B. Teis. įst. 854 str.). Kada ir kuriomis sąlygomis tų pačių teismų sprendimai skundžiami apeliacijos tvarka, nustato B. Teis. įst. 145, 853, 1058

str. str. Žodžiu, Teismų Santv. įst. 14—21 str. str. nustato teismų kompetenciją, apibrėžia darbą, kurį turi dirbti kiekvienas iš keturių rūšių teismų: sprendžia baudž. bylas iš esmės pirmąja instancija, apeliacine instancija, žiūri kasacijos skundus. Klausimai, kada Vyriausiasis Tribunolas žiūri kasacijos skundus dėl apylinkių, apygardų teismų ir Apeliacinių Rūmų sprendimų, palikti Baudž. Teis. įstatymui sureguliuoti. Todėl iš Teismų Santv. įst. 21 str. teksto negalima išvesti, kad Apeliacinių Rūmų tiek pirmosios, tiek antrosios instancijos sprendimai galima apskųsti tik kasacijos tvarka.

Baudž. Teis. įstatymo nuostatais, tam tikras baudž. bylų rūšis spręsdavo teismo kolegija, dalyvaujant pris. posėdininkams arba luomų atstovams; tokios teismo sudėties sprendimai buvo galutiniai ir skundžiami tik kasacijos tvarka. Kitas baudž. bylas spręsdavo teismo teisėjų kolegija ir jos padaryti sprendimai buvo skundžiami apeliacijos tvarka. Tas dėsnis nuosekliai pravestas per visą Baudž. Teisenų įstatymą. Ne bylų rūšis ir ne bausmės sunkumas nulemia kolegialinių teismų sprendimų apskundimo tvarką, o teismo posėdžio teisėjų sudėtis. Baudž. Teis. įst. 1032 str. nuostatu, teismo teisėjų kolegija spręsdavo bylas dėl nusikalst. darbų, už kuriuos baudž. įstatymų buvo numatyta didžiausia bausmė paprastasis kalėjimas; visas kitas baudž. bylas dėl nusik. darbų prieš valstybės saugumą spręsdavo Apeliaciniai Rūmai su luomų atstovais. Sprendimai, padaryti teisėjų kolegijos be luomų atstovų, buvo skundžiami apeliacijos tvarka, o sprendimai, padaryti dalyvaujant luomų atstovams — kasacijos tvarka. Teismų Santvarkos įstatymas nenumato visuomeninio elemento dalyvavimo teismo kolegijos sudėty. To įstatymo 19 ir 33 str. įsako Apeliacinių Rūmų kolegijai spręsti visas baudž. bylas dėl nusik. darbų prieš valstybės saugumą. Ryšium su kompetencijos praplėtimu padidėjo reikalas padarytus sprendimus skųsti apeliacijos tvarka.

Vyr. Tribunolas tik išimties keliu sprendžia baudžiamąsias bylas iš esmės, pavzdž., bylas, iškeltas Respublikos Prezidentui, Ministeriams, Valstybės Kontrolieriui (23 str.) ir bylas, numatytas Teismų Santv. Įst. 24 str. Teismų Santvarkos įstatymas, nustatęs paprastą teismų kompetenciją, savo 24 str. nurodo Vyr. Tribunolo specialę kompetenciją. Tuo straipsniu aukščiausiasis teismas, neturėdamas administracinio teismo funkcijų, sprendžia administratyvines bylas, nurodytas „Vietos

Savivaldybės įst. 313 str. (V. Ž. Nr. 356), „Susir. ir Pramogų įst. 67 str. (V. Ž. Nr. 393), ir, būdamas savo pagrinde kasacinis teismas, išimties keliu, sprendžia apeliacines bylas dėl nusik. darbų prieš valstybės saugumą, numatytas Baudž. Teis. įst. 1058 ir 1059 str. str. nuostatų. Tas eina ir iš aiškaus 24 str. teksto „Vyriausiasis Tribunolas, be kompetencijos, nurodytos 21—23 str., yra teismas toms byloms, kurias jam paveda kiti įstatymai“.

Įstatymų leidėjas, pažymėdamas „Tautai ir Valstybei saugoti įstatyme“, jo 30 str., apie taikymą B. Teis. įst. 1030 — 1061 str. str. nuostatų, nepadarė išimties dėl 1058 ir 1059 str. str. Todėl visi sprendimai bylose dėl nusikalstamųjų darbų, pažymėtų „Tautai ir valstybei saugoti įstatyme“ ir nurodytų B. Teis. įst. 1032 str., nėra galutiniai ir skundžiami apeliacijos tvarka Vyr. Tribunolui. „Tautai ir Valstybei saugoti įst.“ 30 str. žodžiai: „atatinkamai taikomi“ reiškia taikymą Baudž. Teis. Įst. 1058 ir 1059 str. nuostatų, atsižvelgiant į pasikeitusią teisiamosios kolegijos sudėtį, t. y.. sprendžiant visas tos rūšies baudžiamąsias bylas teisėjų kolegijos be luomų atstovų taikoma 1058 str. pirmoji dalis.

Abejojimai dėl Apeliacinių Rūmų pirmosios instancijos sprendimų apskundimo tvarkos buvo iškelti Vyr. Tribunolo baudžiam. skyriaus teisėjų ir, Teismų Santv. Įst. 91 str. nuostatu, pateikti Vyriausiojo Tribunolo visuotiniam susirinkimui išspręsti. Baigus tą rašinį, Vyriausiasis Tribunolas jau išžiūrėjo pateiktąjį teisės klausimą ir priėjo kitą išvadą, būtent, kad Apeliacinių Rūmų sprendimai bylose dėl nusikalstamųjų darbų prieš valstybės saugumą skundžiami kasacijos tvarka.

J. Byla.

Paderminio turto palikimo suvaržymai.

Teismų praktikoje labai dažnai sutinkami dėl civilinių teisių ginčai, kylantieji iš ypatingų paderminio turto tam tikros rūšies privilegijų. Buvo net bandyta išaškinti, kad tos paderminio turto privilegijos prieštaraujančios mūsų konstitucijos dėsniams ir kaipo tokios negalioja, bet perdaug aiškių įstatymo normų akivaizdoje šitai negalėjo pavykti ir šiandie mes su jomis turime skaitytis. Bet kita vertus, šių dienų gyvenimo sąlygos ir teisinė žmonių sąmonė tiek yra pasikeitusi, jog nebegalime rasti pateisinimo skyrimui turtų į paderminius ir įsigytinius. Bet šiuo tarpu man rūpi tik vienas klausimas, kuris siejasi su paderminiais turtais, tai jų paveldėjimas pagal testamentus.

Įst. Rink. X t. I d. 1068 str. numato bendrą dėsnį, kad paderminių turtų testamentais užrašyti negalima. O paskum nurodytos išimtys, kad tiesioginiams įpėdiniams galima aprašyti, o jų nėsant, galima užrašyti ir tolimesniems giminaičiams, bet tik tos giminės, iš kurios yra patekęs aprašomasis turtas. Pastaruoju atveju testamentai turi būti notariniai. O taip pat notariniu testamentu galima aprašyti valdyti iki gyvos galvos turtas žmonai arba vyrui (1070 str.).

Sprendžiant klausimą, ar pateisinamas draudimas aprašyti paderminius turtus svetimiems asmenims, reikia turėti galvoje dažniausiai pasitaikomus atsitikimus. Tada, žiūrėdami socialinio teisingumo, galėsime rasti atsakymą.

Socialiniam teisingumui aptarti reikia paimti pagrindu žmogaus darbą. Kiekvienam turi būti atlyginta pagal jo įdėtą darbą. Niekieno darbas neprivalo likti neatlygintas ir niekam veltui, be darbo, nereikia suteikti materialinių gėrybių, jeigu kas dirbti gali. Gal visuotiniai to įgyvendinti negalima, bet šis dėsnis mums rūpimą klausimą labai palengvina išspręsti pageidaujama linkme.

Dažniausiai testamentais turtas užrašomas svetimiems asmenims arba žmonai, nėsant vaikų, arba tokiems asmenims,

kurie padėjo testatoriui prieš mirtį, dirbo jo ūkyje, jį užlaikė, slaugė. Toks pagelbininkas žmogui baigti savo gyvenimo dienas dažnai būna ir visiškai jam svetimas. Pasitaiko, kad giminaičiai apleidžia sau artimus žmones, o savo giminystę atsimena tik šiam mirus, kada atsiranda galimumo pasinaudoti jo turtu.

Žmonai taip pat neleidžia įstatymas aprašyti viso paderminio turto. Ji nuosavybėn gauna tik įsakytinę savo dalį.

Tuo tarpu kiekviena moteriškė ištekėdama beveik visada su savo tėviške nutraukia ryšius ir visą savo energiją sukaupia į savo vyro ūkį. Vyro ūkyje dirba, juo rūpinasi kaip savo turtu, į jį įdeda ir gautąjį iš namų kraitį, kuris paprastai esti visas jos paveldėjimas iš savo tėvų. Ypačiai daug asmeniško darbo ji įdeda tada, jeigu nuteka kur į nedidelį ūkį, kuriame tegali pragyventi iš savo rankų darbo. Ir kasdieniniame gyvenime žmona esti lygi darbininkė jame, kaip ir vyras, to ūkio savininkas. Tuo būdu žmona vyro ūkyje kai kada pragyvena keliasdešimt metų, išsenka jos darbo jėgos, pasensta. Ir dabar mirdamas vyras negali užrašyti to turto, kadangi jis paderminis, savo žmonai nuosavybėn. O jei užrašo, tai ateina giminaičiai ir sulaužo testatoriaus išreikštą paskutinę valią. Juk tie, kurie ateina paderminio turto ieškoti, gal nė vienu pirštu nėra prisidėję prie to turto vertės pakėlimo, nė vienos vagos lauke nėra išvertę, o dabar be jokio triūso ir darbo, veltui, gali paimti sau turto dalį, kai mirs ar ištekės už antrojo vyro mirusiojo našlė. O juk ir našlė, kada pasensta, ne visada pati begali dirbti, reikia pasiimti svetimas, kas ją užlaikytų. Neturėdama pilnos nuosavybės, o tik valdymo teisę, negali pati toliau aprašyti turto tam, kas ją slaugys. O be to, nedaug kas ir atsiranda. Juk niekas veltui nenori padėti neturtingiems žmonėms. Kiekvienas nori gauti kokį nors atlyginimą, bent mirus tam asmeniui, kurio išlaikymu jie rūpinasi. O priversti giminaičius, kuriems teks po jos mirties turtas, kad ją išlaikytų iki gyvos galvos, ji neturi priemonių.

Tas pats esti ir su tais pašaliniais asmenimis, kurie karšina senus žmones, tikėdamiesi gauti jo turtą, kaipo atlyginimą už darbą. Bet dažniausiai dėl paties įstatymų nežinojimo lieka apvilti ir už savo darbą nieko negauna, nes jiems paliktas mirusiojo turtas, testamentą panaikinus, atitenka mirusiojo gi-

minaičiams. Jeigu jie būtų valdę savininkų teisėmis, tai ir įsisenėjusiu valdymu būtų įgiję nuosavybės teises. Socialinis teisingumas labai ryškiai rodo, kad ir tokiems turi būti atlyginta, ypačiai jeigu mirusis rado teisinga jiems atlyginti tuo turtu, kuris jam mirus liks.

Reikia skaitytis ir su tam tikru senų žmonių psichologiniu nusistatymu. Kai kurie esti labai šykštūs ir kol gyvi gailisi lito, kito, bet palikti turtą, atlyginti kuo nors, kada jie bus mirę, lengvai sutinka. O kiti ir bijosi, kad pavedę kam turtą pardavimo aktu, nebūtų paskum nuskriausti. O iš esmės toks pardavimas, jeigu jis būtų daromas be pinigų, o tik įstatymams apeiti, tai jis iš viso neleistinas.

Antras svarbus suvaržymas dėl aprašymo paderminių turtų, kada jis apskritai leidžiamas aprašyti, yra reikalavimas tokius testamentus daryti notarine tvarka. Atrodo, kad ir šis reikalavimas neranda pateisinimo šių dienų sąlygose. Turto, kaipo daikto, tiek paderminio, tiek įsigytinio, savybės yra vienodos. Bet, darant testamentus, pats svarbiausias momentas yra testatoriaus valios, tikros, laisvos, valios išreiškimas. Jeigu mūsų įstatymai randa, kad ir naminius testamentus rašant, gali pasireikšti tikroji testatoriaus valia, tai tos pačios garantijos visiškai tinka ir dėl paderminių turtų. Čia niekas nesikeičia. Apskritai, gal šiek tiek ir tikresni testamentai, surašyti pas notarą, bent nuo suklastojimo galima apsisaugoti, bet nelabai daug naudos. Ir notarai nekviečia gydytojo testatoriaus proto sveikumui konstatuoti ir jo atminties tvirtumui nustatyti. O surašyti tai, ką sako testatorius, sugeba kiekvienas šiek tiek prasilavinęs asmuo.

Bet kreiptis pas notarus žmonėms iš kaimo yra du nepatogumai: brangumas ir tolimas kelias.

Ypačiai smulkesni ūkininkai paprastai santaupų neturi, kada reikia iš karto didesnė pinigų suma mokėti, dažnai atsisako ir nuo labai reikalingo dalyko.

Bet dar viena svarbi priežastis, tai nežinojimas, kuriais atvejais reikalingas notarinis testamentas. Paprastai žmonės žino, kad galima ir namie parašyti, o dėl kokio turto reikia važiuoti pas notarą, tai paprastai nežinoma. Dargi ir paties paderminio turto sąvoka žmonių ne vienodai suprantama. Nors įstatymų nežinojimu čia nepasiteisinsim, bet vis dėlto su tam

tikru gyvenimo faktu reikia skaitytis. Įstatymas juo paprastesnis, juo aiškesnis ir visiems suprantamesnis, juo geresnis.

Todėl šių dienų socialinio gyvenimo sąlygos ir reikalauja, kad būtų panaikintas draudimas užrašyti bet kam paderminius turtus arba bent tuos suvaržymus žymiai susiaurinti.

J. Žagrakalys.

Naminės sutartys, kuriomis įpėdiniai karo metu pasidalino tekusį jiems nekil. turtą.

Vyr. Tribunolo 1933 m. lapkričio 9 d. visuotinis susirinkimas nutarė: į klausimą, ar paskelbtas L. V. Ž. Nr. 11 įstatymas apie aktus, padarytus dėl nekilnojamojo turto perleidimo karo metu, taikomas naminėms sutartims, kuriomis įpėdiniai pasidalino tekusį jiems nekilnojamąjį turtą, atsakyti neigiamai.

Šį savo nutarimą Vyriausiasis Tribunolas pamatavo tuo, kad aukščiau nurodyto įstatymo 1 str. tiksliai liečiąs tik aktus, kuriais perleidžiama nekilnojamojo turto nuosavybės teisė. O tokiais aktais negalinčios būti laikomos naminės pasidalinimo sutartys, nes dalinant bendrą turtą tarp jo savininkų, nuosavybės teisių niekas niekam neperleidžiąs, o tiktai kiekvienas bendrų savininkų gaunąs konkrečiai tokią bendro turto dalį, kuri atitinka jo jau turimas į tą turtą nuosavybės teises ($^{11}/_{33}$).

Nors praktiškai šis klausimas nėra toks aktualus ir įdomus, vis dėlto aukščiau nurodytas Tribunolo sprendimas mane skatina pareikšti, gali būti, daugiau teoretinę, nuomonę apie bendro turto pasidalinimo aktus. Mano nuomone, kiekvienas bendro turto pasidalinimo aktas turi savyje nuosavybės panaikinimo ir jos kūrimo elementų.

Nuosavybės panaikinimo elementas reiškiasi tuo, kad padalinimo aktu panaikinama iki padalinimo momento buvusi bendroji nuosavybė. Bendrosios nuosavybės sąvokos esmę sudaro tai, kad kiekvienas bendras savininkas turi nuosavybės teisę kiekvienai bendrojo turto dalelytei. Tiesa, tą nuosavybę aprėžia tokios pat kitų bendrų savininkų nuosavybės teisės. Panaikinant bendrąją nuosavybę, panaikinamos kiekvieno bendro savininko teisės visam turtui, atimama dalis nuosavybės, kad ir aprėžtos. Iš to, kad kompensacijos pagrindu duodama bendram savininkui individualinė nuosavybė jau konkrečiai bendro turto daliai ir kad pastaroji nuosavybė jau kitų bendrų savi-

ninkų nėra aprėžta, dar negalima padaryti išvados, kad bendro savininko nuosavybės teisė visam daiktui nėra panaikinama. Priešingai, ši bendroji nuosavybė čia yra aiškiai panaikinama.

Nuosavybės teisės kuriamąjį elementą sudaro individualinės (išimtinės) nuosavybės sukūrimas kiekvienam arba tik kai kuriems bendriems savininkams, kurie, padalinus bendrąjį turtą, įgyja individualinės nuosavybės teisės jau konkrečiai bendrojo turto daliai ir ši nuosavybė jau nebeaprėžta kitų bendrųjų savininkų nuosavybės teisėmis. Kiekviename bendro turto pasidalinimo akte glūdi taip pat ir nuosavybės perleidimo bei kompensacijos elementas. Nuosavybės perleidimo ir kompensacijos elementą sudaro tai, kad vienas bendrasis savininkas perleidžia savo nuosavybės teises tai bendrojo turto daliai, kurią individualinės nuosavybės titulu gauna antrasis bendras savininkas, ir atvirkščiai.

Kompensacijos ir nuosavybės perleidimo elementai, gali būti, nėra taip ryškūs tais atvejais, kada bendrasis turtas pasidalinamas in natura, bet tais atvejais, kada in natura pasidalinti negalima, sakysime, kada bendrosios nuosavybės objektas nedalus, pav., arklys, tada vieno bendro savininko nuosavybės teisė visiškai panaikinama, o antrojo, kuris gauna tą objektą, nuosavybė virsta individualine nuosavybe. O gavusis arklį individualine nuosavybe bendrasis savininkas turi antrajam bendram savininkui už jo nuosavybės teisių perleidimą mokėti kompensaciją.

Tuo būdu kiekvienu bendrojo turto padalinimo atveju yra nuosavybės teisių perleidimas. Jei bendrieji savininkai geruoju pasidalina, tai jie vienas antram arba tik kai kurie perleidžia nuosavybės teises. Jei teismas padalina bendrąjį turtą, tai teismas visada daro adjudicatio, kurią adjudicatio teismas gali daryti tik tose bylose, kuriose naikinama ir kuriama nuosavybė. Šiose bylose teismas ne tik teisę konstatuoja, bet tą teisę transformuoja.

Vadinasi, Vyriausiasis Tribunolas negerai kvalifikavo teisinę pasidalinimo aktų esmę ir, darydamas čia minimą nutarimą, neatsižvelgė į „Įstatymo apie aktus, padarytus dėl nekiln. turto perleidimo“ tikslą ir visus jo nuostatus (ypač. 4 ir 5 st. st.).

Įstatymo tikslas aiškus, būtent, legalizuoti bent kiek formališkai, kiek karo aplinkybės leido, sudarytus nekilnojamojo turto nuosavybės perleidimo aktus. Čia nuosavybės perleidimas įstatymo leidėjo turėjo būti suprastas plačiąja prasme, apimančia visus tuos aktus, kuriuos normalinėmis sąlygomis reikia daryti tam tikrose įstaigose (teisme, notariatuose ir k.), kurių karo metu nebuvo. Visai nėra pagrindo manyti, kad įstatymo leidėjas būtų galvojęs, jog, pav., pirkimo-pardavimo ir dovanojimo aktai, kurie pareina nuo šalių laisvo noro, būtų buvę karo metu reikalingesni, nekaip pasidalinimo aktai, kuriuos dažniausiai verčia daryti aplinkybė, pareinanti ne nuo pačių subjektų noro, pavyzdžiui, palikėjo mirtis. Lietuvoje iš viso labai stiprus individualinės nuosavybės teisinis jausmas, ir, karo metu mirus palikėjui, įpėdiniai beveik volens nolens turėdavo dalintis bendrąjį palikimą naminėmis sutartimis.

Iš to paties įstatymo 4 ir 5 str. aiškiai matyti, kad įstatymų leidėjui rūpėjo tik apsaugoti valstybės iždo ir trečiųjų asmenų interesus, nes 4 str. reikalauja pripažįstant naminį aktą paimti pripažinimo ir kitus mokesčius, o 5 str., gindamas trečiųjų asmenų, turinčiųjų daiktines garantijas kreditorių, interesus, sako, kad „draudimai... pasilieka ant to turto ir toliau ligi bus apmokėti“.

Pagaliau 3-sis to paties įstatymo straipsnis tik liepia teismo pripažintus aktus įregistruoti hipotekos skyriuje arba pas vyresnįjį notarą. Čia pabrėžiamas tik reikalas nekilnojamojo turto judėjimo registravimas ir aiškumas, kuris esant normalinėms sąlygoms valstybės turi būti siekiamas.

A. Tamošaitis.

Teisininkų Draugijos visuotinio susirinkimo Protokolas.

(Sutrumpintas).

1935 metų sausio mėnesio 26 dieną, Kaune, įvyko Liet. Teisininkų Draugijos metinis susirinkimas. Susirinkime dalyvavo 36 nariai.

Susirinkimą, pavaduodamas Teisin. Draugijos Pirmininką, atidarė Draugijos sekretorius Vyr. Tribunolo Teisėjas J. Grigaitis, ir pranešė jis, kad Dr-jos Pirmininkas adv. Stankevičius dėl ligos į susirinkimą atvykti negalėjo.

Susirinkimo Pirmininku išrinktas Apeliacinių Rūmų Pirmininkas J. Gudauskis, o sekretorium pakviestas P. Stravinskas.

Susirinkimas priėmė šią Valdybos pasiūlytą darbų tvarką:

1. Valdybos pranešimas,
2. „Teisės" Redaktoriaus pranešimas,
3. Revizijos Komisijos pranešimas,
4. Garbės narių priėmimas,
5. Valdybos ir Revizijos K-jos rinkimas,
6. Sumanymai: a) „Teisės" žurnalo leidimas ir b) nario mokesčio mokėjimas.

Draugijos Valdybos pranešimą padarė Valdybos sekretorius Vyr. Tribunolo Teisėjas J. Grigaitis. Draugija, kaip nurodė pranešėjas, 1934 metais yra išleidusi keturis „Teisės" žurnalo numerius, kurių priedu, be to, išleisti Vyr. Tribunolo sprendimų ir nutarimų tam tikrų laikotarpių rinkiniai. Susitarus su Teisingumo Ministerija, tik sprendimai ir nutarimai yra laikomi oficialiu leidiniu, ir todėl B. Proc. 933 str., Civ. Proc. 815 ir Teismų Santv. Įst. 95 str. nuostatais jais privalo teismai vadovautis. Dėl to ir „Teisės" prenumerata padidėjusi. Teisingumo Ministerija, prenumeruodama šį žurnalą teismams, praeitais metais yra sumokėjusi Draugijai per 4200 litų, ir tuo būdu sustiprinusi Teisininkų Draugijos ir „Teisės" materialinę padėtį. Šį žurnalą 1934 metais redagavo

Vyr. Tribunolo Teisėjas J. Byla. 1934 metais išleistas Teisininkų Kalendorius, kurį spaudai paruošė Dr-jos Iždininkas adv. Z. Toliušis. Be spaudos darbo, Draugija rūpinosi įvairių teisės mokslo ir praktikos klausimų aiškinimu ir nagrinėjimu gyvu žodžiu. Tam buvo surengtos kelios paskaitos šiomis temomis: „Pinigų vertės kritimo reikšmė“, „Naujos srovės baudž. teisės srity“, „Moralinių nuostolių atlyginimas“, „Nekilnojamam turtui Lietuvoje svetimšalių teisė“, o be to, 1934. XII. 1 d. Liepojos Apyg. Teismo Prokuroras T. Udris, Draugijos pakviestas, Kaune skaitė paskaitą „Latvijos naujas Baudžiamasis Statutas“.

„Teisės“ Redaktorius Vyr. Tribunolo Teisėjas J. Byla, pranešęs šio žurnalo materialinę padėtį, pastebėjo, kad 1934 metais „Teisės“ išleista keturi numeriai; žurnalo išspausdinta žymiai daugiau puslapių, kaip kitais kuriais metais; padidėjo ir žurnalo tiražas, padaugėjo bendradarbių skaičius. Keliama mintis, sumanymas „Teisę“ leisti ne 4 bet 6 kartus į metus.

Draugijos iždininkas adv. Z. Toliušis pranešė Draugijos 1934 metų piniginę apyskaitą. Jo pranešimu 1934 metais Draugijos pajamos buvo šios:

A. Saldo iš 1933 metų	6.727 lt. 22 ct.
B. Už prenumer. Teis. Dr-jos leidinius gauta	13.552 „ 70 „
C. Nario mokestis	990 „ — „
D. Nuošimčiai iš ein. sąskaitos ir kitos pajamos	188 „ 75 „
Iš viso pajamų turėta	21.458 lt. 67 ct.

Draugijos išlaidos tais pačiais metais buvo šios:

A. Teisės spausdinimas	6.155 lt. 65 ct.
B. Spausdinimas bei įrišimas T-kų Kalendoriaus	3.056 „ — „
C. „Teisės“ žurnalo honorarai, kalbos taisymas	2.012 „ 20 „
D. Spintos įgijimas	280 „ — „
E. Smulkios išlaidos	333 „ 50 „
Iš viso išlaidų	11.837 lt. 35 ct.

Saldo 1935 metų sausio 1 dienai — 9.621 lt. 32 ct. Šie pinigai yra laikomi Liet. Kooperacijos Banke.

Revizijos Komisijos vardu prof. S. Bieliackinas pranešė, kad Revizijos Komisija, patikrinusi Draugijos piniginę apyskaitą, rado tinkamą tvarką ir visus išlaidų pateisinamuosius dokumentus.

Dėl pranešimų davus Draugijos nariams pareikšti savo pastabų, susirinkimas nutarė 1934 metų apyskaitą patvirtinti, o Draugijos Valdybai pareikšti padėką.

Po to Vyr. Tribunolo Teisėjui J. Grigaičiui Draugijos Valdybos vardu pasiūlius, susirinkimas išrinko Liet. Teisininkų Draugijos garbės nariais Vyr. Tribunolo Civilinio skyriaus Pirmininką Motiejų Čepą, Vytauto Didžiojo Universiteto Rektorių prof. Mykolą Römerį ir adv. prof. Petrą Leoną.

Pagaliau buvo renkama Draugijos Valdyba ir Revizijos Komisija. Slaptu balsavimu į Teisin. Draugijos Valdybą buvo išrinkti: 1. advokatas Zigmas Toliušis, 2. Vyr. Tribunolo Teisėjas Jurgis Byla, 3. Vyr. Tribunolo Teisėjas Juozas Grigaitis, 4. Apeliacinių Rūmų Pirmininkas Jonas Gudauskis ir advokatas Jokūbas Robinzonas; o į Revizijos Komisiją tuo pat balsavimu išrinkti: 1. Vyr. Tribunolo Teisėjas Česlovas Butkys, 2. Vyr. Tribunolo Pirmininkas Liudas Ciplijauskas ir advokatas prof. Simonas Bieliackinas.

Išrinkus Draugijos Valdybą ir Rev. K-ją, nariams duota pareikšti savo pasiūlymų dėl tolesnio Draugijos veikimo. Draugijos Valdybos nariui adv. Toliušiui pasiūlius apsvarstyti pirmiau „Teisės" redaktoriaus iškeltą klausimą dėl „Teisės" leidimo, susirinkimas nutarė atskiru ir kategorišku nurodymu „Teisės" leidėjų nevaržyti, o pavesti Draugijos Valdybai, atsižvelgiant į esančias sąlygas, išspręsti, kiek kartų į metus išleisti žurnalą: ar keturis numerius, kaip 1934 metais išleista, ar šešis.

Advokatas J. Bataitis siūlė „Teisėje" dėti kuo daugiau moksliško turinio straipsnių, sekti užsienių rimtus teisės žurnalus, dėti vertimus ar santraukas vertingų užsienio, pasaulinio masto teisininkų straipsnių, pagaliau, šiame žurnale teisiniu požiūriu daugiau analizuoti išleidžiamus mūsų įstatymus, sakant, dėti daugiau mūsų išleidžiamų įstatymų jūridinės (ne politinės) kritikos.

Advokatas S. Choronžickis pareiškė, kad būtų naudinga įvesti „Teisėje" teismo kronikos didesnį skyrių ir dėti bent

kiek įžymesnių ir teisiniu atžvilgiu įdomesnių teismo bylų ir jų proceso aprašymus. Tokia kronika paįvairintų šį žurnalą.

Dėl bendro Teisininkų Draugijos veikimo dar kalbėjo Dr-jos narys P. Stravinskas. Jo nuomone, Teisininkų Draugijos veikimas yra nepateisinamai apleistas ir negyvas. Draugija negausinga. Daugelis net žymesniųjų Lietuvos teisininkų nėra jos nariais ir jos veikime nedalyvauja. Žymi dauguma Draugijos narių yra pasyvūs: per maža lanko susirinkimus, per maža domisi rengiamomis teisės paskaitomis ir diskusijomis. Šitas reiškinys liudija, kad mūsų teisininkai yra per daug užsidarę savo asmeniško gyvenimo kiaute, yra tik priverstinos pareigos žmonės, o ne gyvos, kūrybinės iniciatyvos veikėjai. Reikėtų provincijoje steigti daugiau Draugijos skyrių, nes dabar tėra tik Šiaulių skyrius, kurio veikimas nežinomas, nes nei pernai nei šiemet jo veikimas nepraneštas. Į darbą reikėtų patraukti ir jaunuosius teisininkus, net ir teismo kandidatus, kurie nepajėgtų dirbti, tie galėtų mokytis ir tobulintis organizuoto teisės darbo. Bet reikėtų sumažinti nario mokestis, nes, pav., teismo kandidatams 20 litų metinio mokesčio per brangu mokėti.

Draugijos Iždininkas adv. Z. Toliušis pranešė, kad Dr-jos Valdyba jau yra numačiusi pasiūlyti susirinkimui sumažinti nario mokestį ligi 10 litų. Adv. S. Choronžickis siūlė nario mokestį palikti tokį, kaip yra, — 20 litų, tiktai sumažinti „Teisės" prenumeratos kainą. Susirinkimas, apsvarstęs šiuos pasiūlymus, nutarė priimti Dr-jos Valdybos pasiūlymą, vadinasi, nario mokestį sumažinti metams ligi 10 litų, pradedant nuo 1935 metų.

Susirinkimas nutarė minėtus draugijos narių pasiūlymus pavesti apsvarstyti ir vykdyti naujai išrinktai Draugijos Valdybai.

Tuo susirinkimas ir buvo baigtas.

Naujoji Latvijos šeimos teisė.

Latvijoj yra atliktas svarbus įstatymų kodifikacijos darbas, iš esmės peržiūrėta **pirmoji civilinių įstatymų knyga**, paruoštas naujas, galutinis latvių šeimos teisės projektas, išspausdintas „Tieslietu Ministerijas Vestneša" — 1934 m. Nr. 7/8 ir 9/10. Latvių šeimos teisė apima: I. vedybų teisę (str. str. 1—144), II. tėvų teisę su skyriais: 1) teisėti vaikai, 2) pavainikiai ir 3) įsūnyti vaikai (str. str. 145—267), III. globos teisę (str. str. 267—528). Projektė, palyginant su senąja šeimos teise, yra du naujai paruoštų ir kondifikuotų teisės dalykų: 1) šiek tiek pakeistas latvių 1921 metų vedybų įstatymas, kuris reguliuoja jungtuvių ir persiskyrimo klausimus (str. str. 7—66); 2) iš esmės pakeista latvių vedybų teisės skyriai apie pasižadėjimą tuoktis ir apie susituokusiųjų asmens ir turto santykius (str. str. 1—6 ir 66—144). Šios dvi šeimos teisės sritis ir pas mus laukia esminio peržiūrėjimo ir kodifikacijos (1929 m. buvo įteiktas p. Teisingumo Ministeriui mano toj srity atliktas darbas ir visa medžiaga persiųsta Valstybės Tarybai). Todėl svarbu supažindinti mūsų teisininkus su nauju latvių šeimos teisės įstatymo projektu, palyginant jį su veikiančiais Lietuvoje šioj srity įstatymų nuostatais (X. t. I d., Napoleono Kodeksas ir Klaipėdos krašte B. G. B.).

Pirmas to įstatymo projektas buvo paruoštas prof. Bukovskio pirmininkaujamos komisijos 1921 metais (įstatymas apie susituokimą ir susituokusiųjų asmens ir turto santykius ir jųjų paveldėjimą), kuris vėliau buvo pakeistas ir perredaguotas. Čia šalia dabarties įstatymo projekto numeracijos skliauteliuose paduodu ir ankstesnio projekto numeraciją, kad galima būtų geriau sekti atitinkamų nuostatų išsivystymo eigą, kur tokių pažymėjimų nėra, straipsnis naujai suredaguotas. Vedybų ir persiskyrimo nuostatų srity šalia dabartinio projekto straipsnių numeracijos skliauteliuose paduodu veikiančio įstatymo straipsnių numeraciją. B. St. straipsniai žymimi pagal 1933. VIII. 1 d. redakciją. Pastabose nurodyta, kurie veikiančiųjų įst. strapsniai pakeisti, išleisti ar naujai suredaguoti.

Latvių įstatymo projektas buvo nekartą perdirbtas, pakeistas, perredaguotas, kol jis pagaliau buvo priimtas šia jo paskutine, galutine (latvių spaudos žiniomis) redakcija.

Civilinių įstatymų pirmoji knyga.

Šeimos teisė.

PIRMOJI DALIS: JUNGTUVĖS.

Pirmasis skyrius.

PASIŽADĖJIMAS SUSITUOKTI (SUSIŽIEDAVIMAS).

1 (1, 2). Tarpusavio pasižadėjimas susituokti neduoda teisės pareikšti ieškiniui dėl vedybų.

Netesėjimo baudos nustatymas tuo atveju, jei būtų atsisakyta tuoktis, pripažįstamas neturįs galios.

2 (3, 4). Panaikinus pasižadėjimą susituokti turi būti grąžinamas visas turtas, kuris buvo vieno iš pasižadėjusiųjų, jo tėvų, ar jų atstovų duotas ne kaipo dovana, bet ryšium su laukiamomis vedybomis.

Dovanos, kurias pasižadėjusieji susituokti davė vienas kitam, ar vienam iš jų davė kito tėvai ar kiti asmenys, panaikinus pasižadėjimą, gali būti pareikalautos atgal vadovaujantis neteisėto pralobimo taisyklėmis.

3 (5, 6). Sutuoktuvėms neįvykus, dovanos neturi būti grąžinamos: 1) dovanotojui mirus, 2) jam atsisakius susituokti dėl svarbios priežasties, 3) jam pasielgus taip, kad tat buvo svarbi priežastis kitam iš pasižadėjusiųjų atsisakyti nuo sutuoktuvių.

Vienam iš pasižadėjusių atsisakius susituokti, arba jam taip pasielgus, kad jo pasielgimas buvo svarbi priežastis kitam atsisakyti nuo sutuoktuvių, pastarasis, arba jojo tėvai bei jų atstovai turi teisės reikalauti iš pirmojo, kad atlygintų nuostolius, jiems kilusius dėl ruošiamų sutuoktuvių iškilmių, nebent tos išlaidos nesuderinamos su pasižadėjusio viešąja padėtim ar turto išteklium, dėl ko buvo panaikintas pasižadėjimas.

Be to, pats pasižadėjęs turi teisę reikalauti iš kitos pusės, kaltos dėl pasižadėjimo panaikinimo, kad šioji atlygintų nuostolius, kilusius dėl pertvarkymo jo turto ar uždarbio, kuris pasirodė tinkamas laukiamųjų vedybų akivaizdoje.

Atsisakęs susituokti pasižadėjęs neprivalo atlyginti nuostolius, jei įrodys, kad atsisakė dėl svarbios priežasties.

4 (7). Jei pasižadėjimas susituokti bus panaikintas be svarbios priežasties sužieduotiniui atsisakius tuoktis, tai jis, turėjęs lytinius santykius su sužieduotine, privalo pagal savo turto išteklius duoti buvusiai sužieduotinei išlaikymą, kiek ir kol tat bus reikalinga.

Atsakovui neleidžiama pasiremti buv. sužieduotinės giminių prievole ją išlaikyti. Ši prievolė panaikinama buv. sužieduotinei ištekėjus arba gyvenant nepadoriai.

Šis straipsnis netaikomas, jei sužieduotinis pasižadėjimo metu buvo nepilnametis.

5 (8). Jei iš pasižadėjusių tuoktis lyties santykių gimė kūdikis, tai sužieduotiniui atsisakius tuoktis be svarbios priežasties, sužieduotinė turi teisę reikalauti, kad jai būtų pripažintos perskirtos dėl vyro kaltės žmonos teisės, su teisėmis, numatytomis str. 63—65.

6 (9). Pasižadėjimu tuoktis pagrįstoms reikalavimo teisėms taikomas vienerių metų pasenėjimas, skaitant nuo jo pasižadėjimo panaiknimo dienos, o sužieduotinei esant nėščiai — nuo kūdikio pagimdymo dienos, jei tuo metu pasižadėjimas jau panaikintas.

Antrasis skyrius.

JUNGTUVIŲ SUDARYMAS IR JŲJŲ PERSKYRIMAS.

7 (1). Šis įstatymas privalomas visiems Latvijos gyventojams be tikybos skirtumų.

Pirmasis skyrelis.

8 (2). Draudžiama vesti vyrui, nesukakus 18 m., ir moteriai ištekėti, nesukakus 16 m.

9 (3). Nepilnamečiams draudžiama susituokti be tėvų ar globėjų sutikimo. Jei tėvai ar globėjai be svarbios priežasties atsisako duoti savo sutikimą nepilnamečiams tuoktis, tai tokį sutikimą gali išduoti atitinkama globos įstaiga, pagal globėjų paskyrimą ar pagal tėvų gyvenamą vietą.

10 (4). Bepročiams ir sergantiems venerinėmis ligomis apkrečiamoj stadijoj draudžiama susituokti.

11 (5). Tiesiosios linijos kraujo giminėms, broliams su seserimis ir pusbroliams su pusseserimis draudžiama tuoktis.

12 (6). Draudžiama tuoktis patėviui su padukre, pamočiai su posūniu, uošviui su marčia, žentui su uošviene, net ir jei šiuos santykius nustatančios vedybos pasibaigė vienos pusės mirtimi ar persiskyrimu.

13 (7). Vedusiam asmeniui draudžiama antrą sykį susituokti.

14 (8). Draudžiama susituokti antrą sykį moteriai, kuri ligi tol buvo ištekėjusi ir dar nepraslinko 300 dienų po pirmųjų jos vedybų pasibaigimo. Sutuoktuvės leidžiamos ir nepraslinkus nurodytam terminui: 1) jei per tą laiką moteris pagimdė, 2) jei buv. susituokę vėl susivedė, 3) jei praslinkus 4 mėnesiams nuo pirmųjų vedybų pasibaigimo valstybės ar visuomenes tarnybos gydytojas paliudija, kad pareiškusi norą tuoktis moteris nėra nėščia, 4) jei teismas, kuris davė persiskyrimą, leidžia tuoktis.

15 (9). Vedybos tarp įsūnijamojo ir įsūnytojo nėra uždraustos, bet vedyboms įvykus, visi santykiai, paremti įsūnymu, nustoja galios.

Antrasis skyrelis. Jungtuvių skelbimas.

16 (11). Skelbimas apie jungtuves daromas iki vedybų.

17 (12). Asmens, norį susituokti, praneša apie tai žodžiu ar raštu vietos civilinės būties užrašų skyriui pagal sužieduotinio gyvenamąją vietą, arba, jei jojo nuolatinė gyvenimo vieta yra už Latvijos ribų, tai pagal sužieduotinės gyvenamąją vietą.

18 (13). Kartu su pareiškimu apie norą susituokti, reikia pristatyti skelbiamųjų gimimo metrikos ir tėvų ar globėjų raštiškas sutikimas, esant reikalui; asmens, kurie buvo vedę, ir buvusių sutuoktinių mirimo metrikos arba įsiteisėjusis teismo sprendimas, kuriuo pirmos jungtuvės pripažintos neįvykusiomis ar yra perskirtos, arba ištrauka iš vedusiųjų rejestro su atitinkamu pažymėjimu apie tai. Skelbiamieji turi duoti parašą, kad neserga venerinėmis ligomis apkrečiamoje stadijoje.

19 (13 str. 2 ir 3 p. p.). Padavusieji tokį pareiškimą gali prašyti vietos taikos teisėją atleisti nuo pristatymo tokių dokumentų, kurių gauti negalima arba kurių gavimas susijęs su dideliais sunkumais. Taikos Teisėjas, radęs prašymą pamatuotą, paima nuo pareiškimo padavėjų parašą apie jųjų suteiktų žinių tikrumą ir vietoj trūkstamų dokumentų išduoda atitinkamą pažymėjimą. Už 48 str. numatytų netikrų žinių ir parašo davimą kaltieji traukiami atsakomybėn pagal B. St. 420 str.

P a s t a b a.: Asmens, kurie negali pristatyti gimimo metrikas dėl to, kad metrikų knygos yra užsienyje arba yra panaikintos, gali būti

atleidžiami nuo to dokumento pristatytmo, jeigu pristato pasą ir nėra abejojimo, kad pasiekę vedybų amžių, nurodytą 8 str.[1]).

20 (14). Vedybų skelbimas neleidžiamas: 1) jei, padavus pareiškimą, nebuvo paisoma šio įstatymo reikalavimų, 2) jei iš dokumentų matyti, kad vedyboms yra kliūčių, 3) jeigu nėra pristatytas raštiškas leidimas vesti be skelbimo ir toks leidimas yra įstatymo reikalaujamas[2]).

21 (15). Skelbimas apie vedybas daromas jaunavedžių nuolatinėje gyvenamoje vietoj, viešai iškabinus skelbimą užrašų skyriuje per dvi savaites; skubiais atsitikimais vietos Taikos Teisėjas gali suteikti teisę šį terminą sutrumpinti pagal savo nuožiūrą[3]).

22 (16). Per ankstesniame straipsnyje numatytą laiką asmens, kurių interesai šių jungtuvių pažeidžiami, gali pareikšti prieštaravimą užrašų skyriui.

23 (17). Prieštaravimus, paremtus šio įstatymo 39—43 str. str. gali pareikšti ir prokuroras.

24 (18). Pareiškus prieštaravimą, užrašų skyrius, kuriam buvo pareikštas noras tuoktis (17) str.), paskelbimo laikui praslinkus, neatidėliodamas praneša jaunavedžiams apie pareikštą prieštaravimą.

25 (19). Jaunavedžiams pripažinus prieštaravimą nepamatuotą, jie per dvi savaites nuo pranešimo gavimo dienos praneša apie tai užrašų skyriui, o skyrius praneša pareiškusiems tą prieštaravimą.

26 (20). Jeigu pareiškęs prieštaravimą per dvi savaites gavus skelbiančių atsakymą pateiks užrašų skyriui pažymėjimą apie iškėlimą teisme ieško dėl uždraudimo skelbiančiam susituokti, tai skyrius sustabdo skelbimo bylosenq iki bylos išsprendimo teisme.

27 (22). Jeigu prieštaravimas nepareikštas arba ieškas neįteiktas, arba ieškas atmestas, gavus pranešimą iš kito skyriaus (jeigu paskelbimas įvyko dviejuose skyriuose) apie tai, kad prieštaravimų nustatytu laiku nepareikšta, tai skyriaus vedėjas, nelaukdamas atskiro pranešimo, nutaria, kad jaunavedžių skelbimas apie susituokimą įvyko ir nėra kliūčių jiems susituokti. Apie šį nutarimą išduodamas arba, skelbiantiesiems pageidaujant, atsiunčiamas paštu, pažymėjimas apie skelbimą.

28 (13). Pasiremdami paminėtu (27 str.) pažymėjimu, skelbiamieji turi teisę susituokti per šešis mėnesius, skaitant nuo nutarimo dienos, bet kuriame užrašų skyriuje arba pas atitinkamą dvasininką.

29 (23). Minėti 17—28 str. str. nuostatai netaikomi tais atsitikimais, kai vedusieji yra evangelikai-liuteronai, reformatai, Rymo katalikai, graikų katalikai, sentikiai, anglikonai, metodistai, baptistai, septynių dienų adventistai, Moizės tikėjimo, ir atlieka vedybas pas savo tikėjimo dvasininką; tokiais atsitikimais pakanka skelbimo, atlikto pagal jaunavedžių tikybos reikalavimus.

30 (24). Jungtuvės atliekamos užrašų skyriuje arba pas bet kurios tikybos dvasininkus (29 str.), pagal susituokiančiųjų norą.

---

[1]) Šios pastabos ankstyvesniame projekte nebuvo.
[2]) 3 punkto ankstesniame projekte nebuvo.
[3]) Nuostato apie skubius atsitikimus ankstesniame projekte nebuvo.

Trečiasis skyrelis. Jungtuvių atlikimas.

31 (25). Užrašų skyrius ar dvasininkas, jeigu jiems žinoma kliūtis vedyboms, vedybų neatlieka.

32 (26). Užrašų skyrius arba dvasininkas gali jungti ir be skelbimo, jeigu jaunavedis turi išvykti į karo frontą arba vienam iš norinčių tuoktis gresia liga.

33 (27). Jungtuvės atliekamos dalyvaujant susituokiančiam ir susituokiančiai ir dviems pilnamečiams liudytojams.

34 (28). Užrašų skyrius atlieka jungtuves viešai savo būstinėj; kitoj vietoj atlikti jungtuves leidžiama tik jei sužieduotinis ar sužieduotinė dėl ligos negali atvykti į skyrių.

35 (29). Skyriaus vedėjas klausia sužieduotinį ir sužieduotinę, ar jie sutinka susituokti, ir, gavęs teigiamą atsakymą, skelbia, kad jų pareikštu noru ir einant įstatymu jungtuvės įvyko.

36 (30). Dvasininkai, atlikdami vedybas, turi per 7 dienas pranešti tam užrašų skyriui, kurio rajone atliktos jungtuvės, visas reikalingas žinias. Dėl šios prievolės neišpildymo jie atsako pagal Baud. St. 157 str.

Ketvirtasis skyrelis. Neįvykusios jungtuvės.

37 (31). Teismas gali pripažinti jungtuves neįvykusiomis tik įstatyme įsakmiai numatytais atvejais.

38 (32). Neįvykusiomis laikomos jungtuvės, kurios nėra sudarytos užrašų skyriuje ar pas atitinkamą dvasininką (30 str.).

39 (33). Neįvykusiomis laikomos jungtuvės, sudarytos, kai susituokusiems arba vienam iš jų dar nesukako 8 str. numatytas amžius. Jungtuvės tuo atveju laikomos įvykusiomis, jei žmona pasidarė nėščia.

40 (34). Neįvykusiomis laikomos jungtuvės, kurių metu vienas iš susituokusiųjų buvo beprotis.

41 (35). Neįvykusiomis laikomos jungtuvės, kurios yra įstatymo uždraustos dėl susituokusiųjų kraujo giminystės arba svainystės (11—12).

42 (36). Neįvykusiomis laikomos jungtuvės, kurių metu vienas iš susituokusiųjų pasirodė esąs vedęs.

43 (37). Atsitikimais 38—42 str. str. išvardytais ieškinius dėl pripažinimo jungtuvių neįvykusiomis gali pareikšti tiek susituokusieji patys, tiek prokuratūra. Jungtuvėms pasibaigus mirtimi ar persiskyrimu, teisę pareikšti iešką turi tik asmens, kurių interesai šių jungtuvių paliečiami.

44 (38). Atsitikimais, išvardytais 38—43 str. str. teisei ieškams dėl pripažinimo jungtuvių neįvykusiomis pareikšti, pasenėjimo negali būti.

45 (39). Kiekvienas iš susituokusiųjų turi teisę reikalauti pripažinti jungtuves neįvykusiomis, jeigu davė sutikimą tuoktis dėl baustino grasinimo.

46 (40). Jungtuvės pripažintos neįvykusiomis (38—42 ir 43—45 str. str.), laikomos tokiomis nuo jų sudarymo dienos.

Penktasis skyrelis. Jungtuvių perskyrimas.

47 (41). Teismas gali pripažinti jungtuves perskirtomis tik 48—57 str. str. numatytais atvejais.

48 (42). Susituokusieji gali reikalauti perskyrimo, jei vienas iš jų bus nusižengęs moterystės ištikimybei. Jungtuvių negali perskirti, jei nusižengimas moterystei padarytas ieškovui sutikus, arba jo paraginimu, arba jam dovanojus.

Ieškas apie jungtuvių perskyrimą pareiškiamas per vienerius metus, skaitant nuo tos dienos, kai ieškovas sužinojo apie nusižengimą moterystei. Ieškas neleidžiamas praslinkus 10 metų po nusižengimo moterystės ištikimybei.

49 (43). Vienas iš susituokusiųjų turi teisę reikalauti jungtuvių perskyrimo, jei kitas susituokusiųjų bus grasinęs antrojo gyvybei ar sveikatai, jį mušęs arba kankinęs. Tokiu atveju jungtuvių negalima perskirti, jeigu ieškovas dovanojo. Ieškui taikomas pasenėjimas, jei nuo minėtų veiksmų atlikimo praėjo vieneri metai.

50 (44). Jeigu vienas iš susituokusiųjų tyčia apleido kitą, tai tasai turi teisę reikalauti perskyrimą, tik jeigu jų atskiras gyvenimas tęsėsi ne mažiau kaip vienerius metus.

51 (44). Vienas iš susituokusiųjų gali reikalauti perskyrimo, jeigu antras serga ilgalaike, sunkiai išgydoma dvasine liga, arba tokios rūšies apkrečiamąja liga.

52 (46). Vienas iš susituokusiųjų turi teisę reikalauti perskyrimo, jeigu kitas susituokusiųjų padarė nepadorų nusikalstamąjį darbą arba šiaip nepadoriai gyvena, kad nėra galimas tolesnis sugyvenimas su juo.

53 (47). Vienas susituokusiųjų gali reikalauti vedybų perskyrimo, jeigu antras: 1) bendram sugyvenime pasirodys esąs nevaisingas arba vengiąs vaikų gimdymo prieš ieškovo norą, 2) fiziškai netinka moterystės gyvenimui, jei tas negalėjimas nebus senatvės pasekme. Vyras turi teisę reikalauti vedybų perskyrimo, jeigu žmona negali pagimdyti vaikus, jei šis negalėjimas nebus senatvės pasekmė.

54 (48). Vienas iš susituokusiųjų turi teisę reikalauti perskyrimą, jeigu jaučia pasibiaurėjimą moterystės sugyvenimu su kitu.

55 (49). Susituokusieji turi teisę reikalauti perskyrimo, jei jų bendras gyvenimas tiek suįręs, kad nebegalima reikalauti tolesnio abiejų šalių sugyvenimo. Tokiu atveju jungtuvės perskiriamos taip pat ir nepareinamai nuo susituokusiųjų kaltės. Jei bendro gyvenimo suirimu kaltas vienas iš susituokusiųjų, tai teisė pareikšti atitinkamą iešką turi tik kitas. Jei abi šalys kaltos, arba nė viena jų nekalta, tai iešką gali abi pareikšti.

56 (50). Paeilinis trejų metų laikas atskiras susituokusiųjų gyvenimas yra pagrindas jungtuvėms perskirti.

57 (51). Jungtuvės perskriamos abiem susituokusiems sutikus.

Šeštasis skyrelis. Susituokusiųjų atskyrimas.

58 (52). Jei vienas iš susituokusiųjų turi teisę reikalauti jungtuvių perskyrimo, tai jis gali vietoj perskyrimo pareikalauti atsiskyrimo neilgiau kaip trejiems metams.

59 (53). Jeigu, teismo nustatytam atsiskyrimo laikui pasibaigus, susituokusiųjų sugyvenimas nebus atnaujintas, tai kiekvienas iš jų gali reikalauti jungtuvių perskyrimo.

Septintasis skyrelis.

60. (58). Jeigu vienas iš susituokusiųjų, susituokdamas su kitu nežinojo, kad tos jungtuvės turi būti laikomos neįvykusiomis, tai kitas, apie tai žinojęs, privalo duoti jam išlaikymą pagal savo lėšas. Jei susituokęs vėl apsiveda, ši prievolė atkrinta.

61 (59). Moteris, kurios jungtuvės pripažintos neįvykusiomis, atgauna savo pavardę, kurią turėjo prieš ištekėdama. Jeigu ištekėdama ji nežinojo, kad jungtuvės turi būti laikomos neįvykusiomis, teismas, jai prašant, gali palikti jai vyro pavardę.

62 (60). Jungtuves perskyrus, tas iš susituokusiųjų turi teisę reikalauti išlaikymo, kuris skursta.

63 (62). Kaltoji dėl persiskyrimo šalis nustoja teisės reikalauti išlaikymo. Prievolė duoti išlaikymą perskirtam susituokusiam atkrinta, jei pastarasis vėl susituokia.

64 (61). Perskirta žmona pasilaiko vyro pavardę, tačiau jai prašant, teismas grąžina jai jos pavardę, kurią ji turėjo iki vedybų. Jeigu jungtuvės perskirtos dėl žmonos kaltės, tai teismas, vyrui prašant, gali jai uždrausti vadintis jo pavarde.

65 (62). Susituokusiųjų perskyrimas nepakeičia jų prievolių dėl išlaikymo[4]).

Trečiasis skyrius.

SUSITUOKUSIŲJŲ ASMENS TEISĖS BEI PAREIGOS.

66 (10). Vedybos uždeda vyrui bei žmonai moterystės, ištikimybės, bendro sugyvenimo ir savitarpio rūpinimosi pareigas.

Tačiau atskiru gyvenimu negali būti kaltinamas pasitraukęs susituokusis, jeigu tatai įvyko dėl pikto naudojimo teisių iš kito susituokusio pusės ir tolesnis bendras sugyvenimas yra pavojingas gyvybei ar sveikatai, taip pat, jei jisai turi teisėtą pamatą reikalauti jungtuvių perskyrimo.

67 (11). Abiem susituokusiems priklauso vienoda teisė sprendžiant šeimos gyvenimo klausimus. Kai tarp jų nėra vienos nuomonės, sprendžiamoji teisė priklauso vyrui. Tarp kita ko jisai ir nustato gyvenamąją vietą. Žmona neprivalo pasiduoti vyro reikalavimams, jeigu vyras piktai naudoja suteiktą jam galią.

68 (12). Bendro šeimyninio gyvenimo išlaidas kelia abudu susituokusieji, pagal savo galimumus. Žmona tvarko namų ūkį ir, kiek išgali, padeda vyrui jo darbe[5]). Jeigu susituokusieji gyvena atsiskyrę, tai kiekvieno iš jų pareiga duoti kitam išlaikymą atkrinta ir pasireiškia tik tam tikros pašalpos suteikimu, jeigu tai teisinga, atsižvelgiant į savitarpio susituokusiųjų turto būvį ir į kito galimumą užsidirbti, arba kai kitas atsisako be pakankamos priežasties užsidirbti[6]).

---

4) Veik. įstatymo 54—57 str. str. ir Civ. Proc. Įst. 63—89 str. str. išleisti.

5) Pirmame projekte išlaidų našta tekdavo tik vyrui.

6) Pirmojo projekto 13 str. pakeistas dedant pagrindan abiejų lyčių lygybę.

69 (15). Žmona pasiima vyro pavardę ir pilietybę[7]).

70 (17). Neatsižvelgiant į įstatymo ar sutarties keliu nustatytą turto santykių tvarką, žmona turi teisę namų ūkio ribose pavaduoti vyrą. Jos padarytieji šiose veikimo ribose sandėriai pripažįstami padaryti vyro vardu, jeigu tik iš dalykų aplinkybių nepaaiškės kitaip. Vyras, turėdamas pakankamo pamato, turi teisės aprėžti ar pakeisti tąją žmonos teisę, betgi tretiesiems asmenims toksai aprėžimas ar pakeitimas teturi galios tik tuo atveju, jeigu jiems buvo apie tai pranešta arba jeigu buvo pažymėta tam tikrame susituokusiųjų santykių rejestre.

71 (18). Žmona turi teisės savarankiškai iškelti ieškinius ir atsakyti pagal juos.

Ginčuose dėl bendro turto su trečiais asmenimis vyras yra žmonos atstovas (77).

Bylose su trečiaisiais asmenimis, liečiančiose žmonos turtą, kuriuo atžvilgiu vedybų sutartimi vyrui suteikiama valdymo ir naudojimosi teisė, žmonos teisėtas atstovas yra vyras (107 str.). Jeigu vedybų sutartimi nustatytas susituokusiųjų turto bendrumas, tai bendro turto atstovas yra vyras. Jeigu vedybų sutartis nustato susituokusiųjų turto bendrumą (98), vyras yra bendro turto atstovas. Jeigu vyras vengia savo žmonos interesus ginti arba sauvališkai valdo žmonos ar bendrą turtą be įstatymo nustatyto žmonos sutikimo, tai žmona turi savarankiškai įvykinti savo teises teismo keliu.

72 (19). Kiekvienas iš susituokusiųjų, nepaisant jųjų turto santykių tvarkos, turi savarankiškai tvarkyti savo turtą mirties atveju.

Ketvirtasis skyrius.

APIE SUSITUOKUSIŲJŲ TURTO TEISĖS.

Pirmasis skyrelis. Apie susituokusiųjų santykius, paremtus įstatymu.

73 (20). Kiekvienas iš susituokusiųjų pasilaiko priklausiusį jam iki vedybų turtą. Vedybų metu įgytas turtas priklauso kiekvienam atskirai tais atvejais:

1) jei vienas iš susituokusiųjų turtą susidėjo savo arba kitomis savo lėšomis; 2) jei vienas iš susituokusiųjų šį turtą gavo nemokamai; 3) jei tai yra vieno iš susituokusiųjų atskiro turto pajamos, išskiriant gamtiškus prieauglius (554, 555); 4) jei turtas įpėd. įstatymais pripažįstamas atskiru, arba jeigu tai pažymėta vedybų sutarty (139); 5) jei turtas pamaino turtą, paminėtą 1—4 šio straipsnio punktuose[8]).

74 (21). Vienas iš susituokusiųjų neturi teisės valdyti, naudotis ar kitokiu būdu tvarkyti kito susituokusio turtą (73), be jo įgaliojimo arba sutikimo.

75 (22). Iš susituokusiojo, valdančio kito susituokusio turtą jo įgaliojimu arba bent jo tyliu sutikimu, galima[9]) reikalauti gautųjų pajamų apy-

---

7) Pirmajame projekte buvo tik pavardė.

8) 1, 2, 3 ir 4 posmų pirmajame projekte visiškai nebuvo.

9) Pirmajame projekte buvo parašyta: „negalima“.

skaitos. Visokios sąlygos, kuriomis norima aprėžti apyskaitos reikalavimo teisę, pripažįstamos neturinčios galios.

76 (23). Esant susituokusiųjų tarpusavio turto santykiams, kiekvienas iš jų atsako tik už nuostolius, padarytus dėl stambaus neatsargumo. Vienam iš susituokusiųjų atsisakius toliau valdyti kito susituokusio turtą ir bendrai vienam iš jų privalant grąžinti turtą — jisai atsako tuokart bendru pagrindu.

77. Išskiriant 73 str. II daly paminėtą turtą, viską, ką susituokusieji vedybų metu įsigyja kartu arba vienas iš jų kito lėšomis ar su jo pagalba, taip pat atskiro turto gautas prieauglius (73 str. II d. 3 p.) vedybų metu, abu susituokusieji lygiomis dalimis naudoja. Trečiųjų asmenų atžvilgiu esantis jų bendram bute turtas, jei neįrodyta atvirkščiai, pripažįstamas jųjų bendra nuosavybe.

78. Nejudamąjį bendrą turtą parduoti, įkeisti ar perleisti jo servituto teises vyras gali tik žmonai sutikus.

Bendras turtas pereina žmonai į valdymą: 1) kai jis gali pridaryti savo valdymu stambių nuostolių ar matomos žalos ir nėra iš vyro pusės garantijos dėl to turto, kuris jo žinioje; 2) kai vyras nepildo savo pareigų žmonai ir vaikams išlaikyti.

79. Išlaidos bendram šeimyniniam gyvenimui pirmoj eilėj padengiamos iš bendro turto. Jei tam bendro turto nepakanka, tai kiekvienas iš susituokusiųjų turi duoti šioms išlaidoms iš savo atskiro turto (73), kiek išgali.

80. Bendras susituokusiųjų nejudamas turtas ir t. p daiktų teisė įrašomi į žemės knygas abiejų susituokusiųjų vardu. Kiekvienas jų turi teisės reikalauti abiejų vardu įrašyti ir šiaip abiejų susituokusiųjų bendrąjį turtą (77).

81. Kiekvienas iš susituokusiųjų atsako už savo skolas.

82 (26). Jeigu vienas iš susituokusiųjų būtų pardavęs ar įkeitęs bet kurį turtą iš bendrojo buto, tai asmuo, gavęs tokį daiktą, pripažįstamas teisingu jo savininku, jeigu nežinojo arba neturėjo žinoti apie jo nusavinimą arba įkeitimą prieš jo valią.

83 (27). Sandėriai, padaryti tarp susituokusiųjų, taip pat vieno iš jųjų paliepimai kito naudai mirties atveju leidžiami bendru pagrindu, bet, norint dovanoti vyrui turtą iš žmonos kraičio, reikia gauti sutikimą iš to asmens, kuris jai suteikė kraitį, kol tasai asmuo tebegyvas. Be to sutikimo žmona gali tokį sandėrį apskųsti[10]).

84 (28). Judamajam turtui dovanoti tarp susituokusiųjų reikalinga rašyta forma, jeigu paties dovanojimo metu dovanotasis daiktas neperduodamas. Nėsant reikalaujamos rašytos formos, ji gali būti papildyta sekamu dovanojamo daikto perdavimu.

85 (29). Išskiriant dovanojimo atšaukimo atvejus, nustatytus dovanojimo taisyklėse, susituokęs dovanotojas turi teisę atšaukti dovanojimą, padarytą vedybų metu arba po susižiedavimo: 1) mirus apdovanotam susituokusiam ir jam nepalikus artimų giminių; 2) įvykus jungtuvių perskyrimui dėl vieno apdovanotojo kaltės, ir 3) pripažinus vedybas neturinčias

10) Šio paskutinio posmo pirmajame projekte nebuvo.

galios, jeigu dovanojimo metu susituokęs dovanotojas bus sąžiningai paklydęs dėl įvykimo vedybų.

86 (29). Dovanojimo atšaukimo teisė gali būti įvykdyta tik paties dovanotojo per 1 metų laiką, skaitomą pirmuoju atveju (85 p. 1) nuo apdovanoto mirties, pastaraisiais atvejais — nuo tos dienos, kada įsiteisėjo sprendimas apie jungtuvių perskyrimą ar neįvykimą. Kitais atvejais veikia bendrieji dėsniai apie dovanojimo atšaukimą.

Antrasis skyrelis. Kraitis.

87 (30). Kraitis, kurį yra davę moteriai, ištekėjus, tėvai, giminės ar kiti asmenys, priklauso žmonai, nors jis ir buvo perduotas vyrui[11]).

88 (32). Pasižadėjimas duoti kraičio judamąjį turtą per 500 latų sumai arba nejudamąjį turtą, turi būti paliūdytas raštu. Pažadėto kraičio ištesėjimo gali reikalauti arba ištekėjusi arba vyras jos naudai per 2 metus nuo vedybų dienos, skirtos kraičio išdavimui[12]).

89. Teisės, pagrįstos kraičio pažadėjimu, negali būti perleistos kitiems asmenims. Jas paveldėti gali tik vaikai iš vedybų, kurių dėliai buvo pažadėtas kraitis ir ne bevaikis ištekėjusios vyras.

90 (33). Kraičio negalima reikalauti, jeigu vedybos įvyko neprašant sutikimo iš to asmens, kuris pažadėjo kraitį, arba nepaisant jo atsisakymą duoti tokį sutikimą. Ieškiniams dėl kraičio atidavimo taikomas dvejų metų laikas, skaitant nuo termino praleidimo dienos.

Trečiasis skyrelis. Vedybų sutartimi nustatyta turto teisė.

91 (35). Susituokusiųjų turto teisės gali būti jųjų nustatomos, pakeičiamos ir atšaukiamos vedybų sutartimis, tiek susituokiant, tiek vedybų metu.

92 (36). Vedybų sutartys sudaromos abiejų susituokusiųjų akivaizdoj notarialiniu būdu, o tose vietose, kur notarų nėra, vedybų sutartys gali būti sudaromos pas vietos taikos teisėją. Norint suteikti vedybų sutarčiai privalomos galios trečiųjų asmenų atžvilgiu, jos turi būti pažymėtos susituokusiųjų turto santykių rejestre. Vedybų sutarties nuostatai, kurie aprėžia trečiųjų asmenų įgytas teises susituokusiųjų turto atžvilgiu, nėra privalomi šiems tretiesiems asmenims.

93 (37). Vedybų sutarty, vietoj įstatymo numatyto susituokusių turto santykių (73—81 str. str.), galima nustatyti arba visą turto atskirumą (97 str.), arba turto bendrumą (98—106 str.) arba vyro valdymą ir naudojimąsi žmonos turtu.

94 (39). Kiekvienas iš susituokusiųjų savo atskiru turtu dalyvauja šeimos gyvenimo išlaidose, jeigu tenkančios jo daliai išlaidos nepadengia jau įneštas turtas (98).

---

11) Pirmojo projekto 2 p. apie žmonos teisę kraičiui, nėsant vedybų sutarties — išleistas.

12) Dvejų metų termino nustatymo pirmajame projekte nebuvo.

95 (40,41). Atskiras turtas gali būti nustatytas: 1) vedybų sutartimi; 2) jeigu turtą nemokamai suteikia vienam iš susituokusiųjų kitas, ar trečiasis asmuo, kaip atskirą turtą; 3) einant įstatymu.

Atskiru turtu pripažįstama, jeigu vedybų sutarty kitaip nenustatyta: 1) daiktai, kuriais vienas iš susituokusiųjų naudojasi vien tik asmens reikalams ir aiškiai yra jo užsiėmimo ar asmeniško turto pajamos; 2) jeigu tą turtą nemokamai suteikia vienam iš susituokusiųjų kitas susituokusis ar trečiasis asmuo; 3) įstatymų numatytas atskiras turtas.

96 (42). Įrodyti, kad tam tikras turtas esąs atskiras, tenka tam iš susituokusiųjų, kuris tat tvirtina. Kai dėl daiktų, kurie savo lytimi bei darbo rūšimi, matyti, priklauso vienam iš susituokusiųjų, įrodymų pateikti nereikalaujama.

I. Susituokusiųjų turto atskirumas.

97. Jeigu vedybų sutartis numato susituokusiųjų turto atskirumą, tai kiekvienas iš susituokusiųjų palieka sau ne tik turtą, jam priklausantį iki vedybų, bet ir vedybų metu gali savarankiškai įsigyti turtą, valdyti ir naudotis, nepriklausomai nuo kito susituokusiojo.

Susituokusieji neturi teisės valdyti, naudotis ar kitokiu būdu tvarkyti kito susituokusiojo turtą, be jo sutikimo ar įgaliojimo.

Be to, tie susituokusiųjų turto santykiai reguliuojami 75—76 str. str. nuostatais. Kiekvienas iš susituokusiųjų savo atskiru turtu dalyvauja šeimos gyvenimo išlaidose pagal savo turto padėtį. Kiekvienas iš susituokusiųjų atsako už savo skolas savo atskiru turtu.

II. Susituokusiųjų turto bendrumas.

98 (43). Jeigu vedybų sutarty nustatytas visiškas susituokusiųjų turto bendrumas, tai visas esamas jų turtas, taip pat visa tai, kas jų įsigyjama vedybų metu, išskiriant atskirą turtą, sudaro vyro valdyme vieną nedalomą vienetą, kuris niekam vedybų metu atskiromis dalimis nepriklauso; be to, vyrui pavedama išimtinis ir neatsiskaitomas bendrojo turto valdymas, naudojimas ir tvarkymas, taip pat prievolė dengti šeimos išlaidas.

99 (44). Nei vienas iš susituokusiųjų neturi savarankių teisių, numatytų 95 str., bendro turto atžvilgiu.

100 (45 ir 46). Susituokusiųjų nejudamieji turtai, nepažymėtieji knygose, kaipo atskiras turtas, pripažįstami įėjusiais į bendrą vienetą. Kiekvienas iš susituokusiųjų turi teisę reikalauti iš kito susituokusiojo prisidėti prie to, kad būtų įrašytas į knygas bendru vardu toks turtas arba teisė, kurie įėjo į bendrą vienetą ir kaipo tokie turi būti įrašyti į tas knygas.

101 (47). Norėdamas nusavinti ar apsunkinti nejudamąjį turtą, įėjusį į bendrą vienetą, bet kuriomis daiktinėmis teisėmis ar suvaržymais, kurie turi būti įrašyti ipotekos knygose, vyras turi išgauti žmonos sutikimą.

Toksai pats sutikimas reikalingas ir žmonos judamajam turtui dovanoti, jeigu toksai dovanojimas išeina iš paprastų nežymių dovanojimo ribų[13]).

---

[13]) Antrame posme įdėtas sakinys „iš žmonos" pirmojo projekto 48 str. visiškai išleistas.

102 (49). Vyras atsako bendru turtu:

1) už visas žmonos prievoles, kilusias iki susituokimo;
2) už žmonos prievoles duoti išlaikymą neišgalintiems artimiems giminėms;
3) už žmonos prievoles, sudarytas vyro sutikimu[14]);
4) už prievoles, kilusias iš žmonos perimto turto vyrui sutikus;

103. Vyras atsako tiek asmenišku, tiek bendru turtu:

103 (49). Vyras atsako tiek asmenišku, tiek bendru turtu;

1) už savo prievoles, kilusias iki vestuvių;
2) už prievoles duoti išlaikymą neišgalintiems artimiems giminėms;
3) už žmonos prievoles, kilusias vyro sutikimu;
4) už prievoles, kilusias iš turto, kurį vyras perėmė žmonai sutikus;
5) už žmonos pasižadėjimus, kilusius iš jos savarankiškos prekybos, pramonės, jeigu tik tai įtraukta į ipotekos rejestrą;
6) už žmonos prievoles sudarytas vyrui sutikus;
7) už kitus visus jo paties pasižadėjimus.

Už skolas, kurios yra susijusios su įpėdinyste, priimta be žmonos sutikimo, vyras atsako tik savo atskiru turtu.

104 (51, 52, 53). 102 ir 103 str. str. 5 p. nurodytomis prievolėmis žmona atsako bendru ir atskiru turtu, taip pat už pasižadėjimus, išplaukiančius iš teisių peržengimo.

Už skolas, žmonos padarytas bendram ūkiui, ji atsako atskiru turtu, tik jei nepakaktų bendrojo ir atskirojo vyro turto; žmona neatsako savo atskiru turtu už vyro pasižadėjimus ir už kitus bendro vieneto pasižadėjimus.

105 (54). Žmona atsako tik savo atskiru turtu:

1) už pasižadėjimus padarytus tik savo sąskaiton ir be vyro sutikimo;
2) už pasižadėjimus, kuriuos ji padarė peržengus teises, suteiktas vyrui bendrajam turtui valdyti.

Jeigu ryšium su žmonos pasižadėjimais bendras vienetas bus padidėjęs, tai tam reikia taikyti neteisėto pralobimo taisyklės.

106 (55). Jeigu skolos, už kurias atsako bendras turtas, bus iš jojo padengtos, tai tarp susituokusiųjų nesusidaro teisė reikalauti sumokėtų pinigų atlyginimo.

Jei skolos, už kurias atsako tik žmonos atskiras turtas, yra padengtos iš bendro vieneto, arba jeigu skolos, už kurias atsako bendrasis vienetas, yra padengtos iš vieno susituokusiųjų atskiro turto, tai tarp susituokusiųjų jau vedybų metu susidaro teisė reikalauti sumokėtų pinigų atlyginimo.

III. Apie vyro valdomą, naudojamą žmonos turtą.

107 (56). Jeigu vedybų sutarty nustatytas žmonos turto valdymas ir naudojimas iš vyro pusės, tai vyrui per visą vedybų laiką suteikiama išimtinė teisė valdyti ir naudoti visą esamą žmonos turtą, taip pat jos įgytą per vedybas turtą, išskiriant jos atskirą turtą, bet vyrui uždedama prievolė padengti visas šeimos išlaidas.

---

[14]) Naujai suredaguotas straipsnis.

108 (57). Išeinančios iš vyro naudojimosi teisės ir prievolės nustatomos taisyklėmis apie „naudojimosi teisės" (usus fructus), jeigu jos nėra priešingos tolesniems straipsniams.

109 (58). Žmona be vyro sutikimo neturi teisės tvarkyti turtą, kuris yra vien tik vyrui pavestas valdyti ir naudotis. Sutartis, kuria žmona be vyro sutikimo padarė dėl turto, pavesto jo valdymui ir naudojimuisi, pripažįstama neįvykusia; pažymėtoms vyro teisėms nustojus veikti, tokia žmonos padaryta sutartis neįgauna teisėtos galios.

(59). Suteiktoji vyrui, vedybų sutartimi, žmonos turto valdymo ir naudojimo teisė negali būti perleista. Tokiam perleidimui, tiek pilnu tūriu, tiek dėl atskirų daiktų, įeinančių į žmonos turto sudėtį, reikalingas jos sutikimas.

110 (60-61). Vyro kreditorių interesais visas vyro valdomas turtas tariamas jam priklausąs. Kas tvirtintų antraip, turi tat įrodyti, jeigu tai aiškiai nematyti iš susituokusiųjų turto santykių rejestro.

Gyvi pinigai, raštai pareiškėjui ir kiti pakeičiamieji daiktai, nustatomi pagal rūšį, pereina į vyro nuosavybę su prievole savo laiku grąžinti gautus pakeičiamuosius daiktus jiems rūšies ir kokybės atžvilgiu.

111. Vyras turi teisę išnuomoti žmonos nekilnojamąjį turtą be žmonos leidimo, bet neturi teisės tai įtraukti į ipotekos knygas.

112 (63). Vyras privalo imtis visokių priemonių, kad būtų saugojamas ir tausojamas jo valdomas ir naudojamas žmonos turtas tokiu pat būdu, kaip ir jojo turtas, ir, jai reikalaujant, privalo teikti žinias apie jos turto stovį, taip pat tinkamą jojo laidą.

113 (64). Jeigu vietoj sugadintų arba panaikintų namų apstatymo dalykų, įėjusių į žmonos turtą, pavestą vyrui valdyti ir naudoti, bus įsigyti kiti, tai jie pripažįstami priklausą įneštajam žmonos turtui.

114 (65-66). Jeigu vyras, valdydamas žmonos turtą, padarys iš savo turto tokias išlaidas, kurios būtinai reikalingos, tai jis turi teisės reikalauti, kad žmona jas atlygintų, jei tos išlaidos nėra tokios, kurias jisai pats privalo padengti.

Jeigu žmonos naudai atsirastų įpėdinystė, kuri vedybų sutarties sąlygomis turi būti pavesta vyrui valdyti ir naudotis, tai priimdama šią įpėdinystę žmona turi gauti vyro sutikimą. Vyrui atsisakius duoti tokį sutikimą, žmona turi teisę priimti įpėdinystę į savo atskiro turto sudėtį.

115 (67). Vyras savo turtu atsako: 1) už visus savo pasižadėjimus, tiek kilusius prieš jungtuves, tiek išeinančius iš jo veikimo vedybų metu; 2) už pasižadėjimus, kuriuos žmona padarė bendram namų ūkiui arba kaipo vyro atstovė.

116 (68). Vyras atsako jo valdomu ir naudojamu žmonos turtu: 1) už pasižadėjimus, žmonos padarytus prieš jungtuves; 2) už pasižadėjimus, žmonos padarytus jam sutikus; 3) už pasižadėjimus, išeinančius iš to, kad žmona valdo jam sutikus pramonės, prekybos, ar kitokią įmonę; 4) už pasižadėjimus, išeinančius iš žmonos priimtos, vyrui sutikus, įpėdinystės; 5) už pasižadėjimus, išeinančius iš žmonos prasižengimo.

117 (68 str. 6-8 p. p.). Žmonos turto pajamomis vyras atsako taip pat už žmonos pasižadėjimus, išeinančius iš jos pareigos išlaikyti skurstančius

savo gimines ir už visus kitus periodinius mokesčius, išeinančius iš žmonos pasižadėjimų, už kuriuos atsako jis žmonos turtu, pavestu vyrui valdyti ir naudoti. Už visus šiame ir anktesniame straipsnyje pažymėtus pasižadėjimus žmona atsako, be vyro valdomo turto, ir savo atskiru turtu. Už pasižadėjimus, žmonos ar vyro padarytus bendram ūkiui, žmona atsako visu savo turtu, tik jei neužtenka vyro turto.

118 (69). Žmona tik savo atskiru turtu atsako:

1) Už pasižadėjimus, jos padarytus savo asmens sąskaiton arba be vyro sutikimo, 2) už pasižadėjimus, jos padarytus peržengiant suteiktas vyrui teises jos turtui valdyti ir juo naudotis.

Jeigu ryšium su žmonos padarytais pasižadėjimais vyras bus pralobęs, tai turi būti taikomos neteisėto pralobimo taisyklės.

119 (70-71). Žmona neatsako už vyro pasižadėjimus.

Jeigu vyro padarytos skolos išieškomos iš vyro valdomo ir naudojamo žmonos turto, tai žmona turi teisę imtis visokių priemonių savo turtui apsaugoti ir išlaikyti.

120 (72). Jeigu vyro asmens skolos yra apmokėtos iš jo valdomo ir naudojamo žmonos turto arba atvirkščiai, jeigu skolos, už kurias vyras atsako tik žmonos turtu, bus apmokėtos iš jo paties turto, tai iš to kilusi reikalavimo teisė turi būti patenkinta, tik įvykus susituokusiųjų turto perskyrimui.

Jeigu iš vyro valdomo ir naudojamo žmonos turto bus apmokėta skola, už kurią žmona atsako tik savo atskiru turtu arba kuri išeina iš jos padaryto teisių peržengimo, vyras turi teisę jau vedybų metu reikalauti iš žmonos apmokėti sumos atlyginimo iš jos atskiro turto.

Taip pat žmona, iš savo atskiro turto apmokėjusi skolą, už kurią atsakoma jos turtu, pavestu vyrui valdyti ir naudoti, turi teisę reikalauti išmokėtos sumos grąžinimo; išimtį sudaro pasižadėjimai, išeinantieji iš žmonos teisių peržengimo, kurie apmokami iš jos atskiro turto.

Ketvirtasis skyrelis. Susituokusių turto santykių nutraukimas.

I. Susituokusių turto santykių, nustatytu įstatymu, nutraukimas.

121 (74). Susituokusių turto bendrumas, pasiremiant įstatymu, nustoja galios: 1) vienam iš susituokusių mirus; tuo atveju bendras turtas, apsunkintas skolomis, paskirtomas pusiau, ir viena jo dalis tenka gyvam susituokusiųjų, kita — mirusiojo įpėdiniams; 2) jei vedybos bus perskirtos arba pripažintos neįvykusiomis; 3) jei vienas susituokusiųjų bus pripažintas neišsimokančiu skolininku. Tuo atveju taikomi nuostatai dėl bendrojo turto padalinimo. Viena dalis skolų, kuri tenka bendram turtui, išieškoma konkurso tvarka iš neišsimokančio skolininko turto, kitą — turi sumokėti antrasis susituokusiųjų.

122. Vyro ir žmonos turto bendrumas baigiasi vienos šalies prašymu: 1) kai teismas perskiria susituokusius; 2) kai vienai kuriai daliai iš bendro turto pareikštas vykdymas dėl kieno ieškinio.

II. Susituokusiųjų turto santykių, nustatytų sutartimi, nutraukimas.

123. Vedybų sutartimi nustatytas vyro ir žmonos turto bendrumas ir vyro teisė valdyti ir naudotis žmonos turtu baigiasi:

1) kai vienas iš susituokusiųjų mirė; 2) kai perskirtos vedybos; 3) kai vienas iš susituokusiųjų pripažįstamas neišsimokančiu skolininku; 4) kai vyras pripažįstamas eikvotoju.

124 (75). Pripažinus vyrą neišsimokančiu skolininku, žmona turi teisę dėl savo turto, pavesto vyrui valdyti ir naudotis, pasilaikyti visas esamas to turto dalis, turėdama kitoms trūkstamoms dalims visas teises, suteiktas jai konkurso įstatymo nuostatais.

125 (77). Vedybų sutarties nustatytas susituokusių turto bendrumas arba vyro teisė valdyti ir naudotis žmonos turtu, žmonai reikalaujant, nustoja galios: 1) kai tolesnis žmonos ar bendro turto palikimas vyro žinioj dėl didelio vyro apsunkimo skolomis arba jojo prievolių peržengimo, gresia šito turto nustojimu arba žymia žala jam; 2) jeigu vyras nevykdo savo prievolės dėl žmonos ir vaikų išlaikymo.

126 (78). Vedybų sutarties nustatytas susituokusiųjų turto bendrumas ar vyro teisė valdyti ir naudotis žmonos turtu, vyrui reikalaujant, nustoja galios: 1) jei žmona bus per daug prasiskolinusi; 2) jei žmona be pakankamo pagrindo atsisakys duoti vyrui reikiamą sutikimą tvarkyti turtą, pavestą jam valdyti ir naudotis, arba nejudamąjį turtą, įėjusį į bendrą masę; 3) jei, vyrui valdant ir naudojant žmonos turtą, žmona prieš vyro norą veda savarankišką prekybos, pramonės ar kitokią įmonę.

127 (79). Teismo sprendimo įvykęs vedybų sutarties numatytų susituokusiųjų turto santykių panaikinimas pritaikomas ieškinio iškėlimo momentui.

128. Kitas susituokusiųjų prieš trečiuosius asmenis neatsako po atžymėjimo apie tą panaikinimą rejestre.

129 (82). Panaikinus susituokusiųjų turto santykių bendrumą dėl vieno iš susituokusiųjų mirties, pusė bendrojo turto pasilieka ilgiau išgyvenusiam iš susituokusiųjų, kita pusė tenka mirusiojo įpėdiniams. Vedybų sutartimi gali būti nustatytas ir kitas turto padalinimas, bet apsaugojant būtinas įpėdinių teises.

130 (83). Žmonai mirus, vyras lieka pats atsakingas už bendrojo turto skolas, nepriklausomai nuo žmonos įpėdinių atsakomybės bendru pamatu. Vyrui mirus, žmona, asisakydama nuo savo dalies, atleidžiama nuo atsakomybės už bendrojo turto skolas, kurios kartu nėra jos asmens skolos. Žmonai leidžiama savo atsakomybe už pažymėtas skolas aprėžti vertę to turto, kurį ji gavo laikydamosi taisyklių, nustatytų įpėdinystei priimti inventoriaus teisėmis.

131 (85). Jeigu dėl vyro mirties bus panaikinta vyro valdomo ir naudojamo žmonos turto tvarka, tai žmonai grąžinamas visas jos įneštas turtas, su tais prieaugliais, kurie galėjo per vedybas iš jo susidaryti, be to, ji turi teisę reikalauti iš vyro įpėdinių trūkstamo turto vertės, jei neįrodyta vyro nekaltybė dėl to trūkumo. Mirus žmonai, jos įneštas turtas su tomis pat teisėmis tenka įpėdiniams.

132 (86). Jeigu po tokio vyro ir žmonos turto atidalinimo pasirodys atliekas, tai jojo ketvirtadalis pripažįstama priklausąs žmonai ar jos įpėdiniams, o trys ketvirtadaliai vyrui ar jo įpėdiniams. Jeigu pasirodys turto trūkumas, tai jis prikergiamas vyrui ar jo įpėdiniams, jeigu nėra

įrodyta, kad vyras tuo nekaltas. Vedybų sutartimi atliekas gali būti kitaip paskirstytas.

133 (87). Jeigu sutartimi nustatyti turto santykiai panaikinami dar susituokusiems tebegyvenant ir nustatomas turto perskyrimas, tai kiekvienam iš susituokusiųjų, jei sutartimi kitaip nenustatyta, grąžinamas jo įneštas moterystėn turtas, prieš tai patenkinus ar laidavus skolos pasižadėjimus, laikantis 106 ir 120 str. str. nuostatų. Galimas turto atliekas ar trūkumas dalinamas tarp susituokusiųjų, esant turto bendrumui, per pus, o esant valdymo bei naudojimo tvarkai, žmonai duodama atlieko ketvirtadalis, o už jos turto trūkumą atsako vyras, jeigu neįrodo, kad tai įvyko ne dėl jo kaltės.

134 (88). Dalinant bendrąjį turtą, kiekvienam iš susituokusiųjų, jei vedybų sutartimi kitaip nenustatyta, atlyginama visa jo įnešto moterystėn turto vertė ta kaina, kuri veikė turto įnešimo metu; be to, kiekvienas iš susituokusiųjų turi teisę reikalauti, kad jam pridedamos dalies sąskaiton būtų perduoti tie jo įnešti turto daiktai, kurie iš tikrųjų yra, pagal jų vertę padalinimo metu.

135 (89). Įneštu turtu pripažįstamas, 1) esant turto bendrumui: a) visas esamasis vedybų sutarčiai įsiteisėjus turtas, kuri įnešė kiekvienas iš susituokusiųjų ir kuriam taikomi sutarties nuostatai dėl turto bendrumo; b) turtas, kurį kiekvienas iš susituokusiųjų įsigijo per vedybas nemokamais būdais, išskiriant tuos atvejus, kada užrašytojo ar dovanotojo bus iš anksto pareikšta, kad šis turtas suteikiamas kaipo atskiras; c) turto vertybės, įsigytos pasiremiant tokiomis vieno iš susituokusiųjų asmens teisėmis, kurios negali būti perleistos arba kurios panaikinamos kalbamam susituokusiam mirus; d) kalbamieji a—c p. p. nuostatai liečia tik pagrindinį turtą, bet neliečia turto prieauglius; 2) esant turto valdymui ir naudojimui, visas turtas žmonos suteiktas vedybų sutartimi vyrui valdyti ir naudotis, pagal pirmos dalies b—d nuostatus.

136 (90). Išlaidos, vyro padarytos iš bendro turto savo atskiro turto naudai, turi būti atlygintos. Jeigu vyro padarytos išlaidos iš savo atskiro turto bendrojo turto naudai, tai jisai turi teisę reikalauti išmokėtus pinigus padengti iš bendrojo turto.

137 (91—92). Padalinimas daromas taisyklėmis įpėdinystei padalinti.

Jeigu iki padalinimui pasibaigiant turtas, kuris turi būti išduotas žmonai, tebebus vyro valdomas, tai jisai, žmonai reikalaujant, privalo teikti jai šio turto vertės didumo laidą.

138 (93). Susituokusiųjų tarpusavio turto sąskaitos, panaikinus sutarties nustatytus turto santykius, neatima iš vieno susituokusiųjų kreditorių jų teisių, įgytų kalbamojo turto atžvilgiu. Jeigu toksai turtas teko kitam iš susituokusiųjų, tai jisai taip pat atsako prieš kreditorius tekusio jam turto vertės didumu.

Išimtį sudaro pasižadėjimai, kylantieji iš teisių peržengimo, kurie, panaikinus sutarties nustatytą turto santykių tvarką, turi būti kreipiami prieš kalbamąjį susituokusiojo turtą. Susituokęs, sumokėjęs kito susituokusių skolą, turi teisę reikalauti sumokėtus pinigus grąžinti, o žmona turi

teisę reikalauti, kad ir skolos, už kurias atsakyta bendru turtu, būtų vyro padengtos.

Penktasis skyrelis. Susituokusiųjų turto santykių rejestrai.

139 (94). Vedybų sutarčių nustatytieji susituokusiųjų santykiai, kiek jie turi turėti privalomos galios trečiųjų asmenų atžvilgiu, turi būti įrašyti į susituokusiųjų turto santykių rejestrą.

140 (97). Įrašai įtraukiami į rejestrą toj apygardoj, kurioj gyvena vyras.

Jei vienas iš susituokusiųjų veda prekybos, pramonės ar kitokią įmonę ne toj apygardoj, kurioj yra vyro nuolatinė gyvenama vieta, tai įrašas turi būti įtrauktas ir į įmonės buveinės rejestrą.

141 (94 p. 2). Į rejestrą reikia įrašyti: visokie susitarimai, nutarimai, skelbimai, kuriais aprėžiamos ar atstatomos vieno iš susituokusių turto teisės, taip pat pažymėjimai apie vieno iš susituokusiųjų iškeltą prašymą panaikinti sutarties nustatytą susituokusiųjų turto santykių tvarką, taip pat žmonos prekybos ar pramonės įmonė (103 p. 5 ir 116 p. 3).

142 (95). Įrašai susituokusiųjų santykių rejestre skelbiami visų žiniai vyriausybės žinioms skelbti laikraštyje, o dėl nejudamojo turto įtraukti ir į įpotekos knygas.

143 (98). Vyrui persikėlus gyventi į kitą apygardą, įrašai turi būti įtraukti į tos apygardos rejestrą, bet jie tebeturi galios senoj apygardoj 3 mėnesius nuo tos dienos, kada vyras apleido savo pirmykštę gyvenamą vietą.

144 (100). Kiekvienas pilietis turi teisę žiūrėti rejestrą ir reikalauti ištraukų iš jo.

1921 metų projekto 101—109 straipsniai, kurie reguliuoja susituokusiųjų paveldėjimo klausimą, ir pagaliau privatinės tarptautinės šeimos teisės nuostatai, kurie reguliuoja susituokusiųjų — **svetimšalių** asmens ir turto santykius (**str. VII—XV**) į pirmąją latvių civilinių įstatymų knygą nepateko. Susituokusiųjų paveldėjimo klausimas, nors jis iš dalies surištas su šeimos teisės dalykais, priklauso paveldėjimo teisei, ir kodifikuojant latvių paveldėjimo teisę šis skyrius, matyti, bus ten įtrauktas. Nuostatai susituokusiųjų svetimšalių teisės dalykais paprastai įdedami į vedamąjį įstatymą prie civilinio kodekso, pavyzd., Einfuerhrungsgesetz. B. G. B.", Šveicarų „Z. G. B." ir kt.

G. Rutenbergas.

Tarptautinės baudžiamosios penitenciarinės komisijos pranešimas.

Š. m. rugpiūčio 19 d. iš ryto (išvakarėse priėmimas), Berlyne, įvyks XI-tasis Tarptautinis Baudžiamasis ir Penitenciarinis Kongresas.

Kongreso darbuose galės dalyvauti:

a) valstybių deleguoti atstovai;

b) parlamentų, valstybės tarybų ir analoginių institucijų nariai;

c) nacionalinių akademijų nariai;

d) universitetų profesoriai, docentai, kursų dėstytojai ir seminarų vedėjai;

e) suinteresuotų ministerijų aukštesnieji valdininkai;

f) penitenciarinės administracijos aukštesnieji valdininkai;

g) teismų ir tribunolų nariai;

h) advokatų organizacijai priklausantieji asmenys;

i) baudž. ir penitenc. draugijų, taip pat patronažo draugijų deleguoti atstovai;

j) kongreso parengiamojo komiteto nariai;

k) baudž. ir penitenc. pobūdžio mokslo darbais pasižymėję asmenys;

l) Tarp. ir Penitenc. Komisijos kviesti asmenys.

Provizorinį Kongreso biurą sudarys šį tarptautinį kongresą organizuojančios Tarptautinės Baudž. ir Penitenc. Komisijos nariai.

Kongresas bus padalintas į 4 sekcijas pagal klausimų pobūdį, kurie jose bus nagrinėjami: 1-ji sekcija — legislacijos klausimai, 2-ji — administracijos klausimai, 3-ji — nusikaltimų įspėjimų klausimai ir 4-ji — mažamečių nusiskaltimų klausimai.

Sekcijų diskusijoms parengti Tarptautinė Baudžiamoji ir Penitenciarinė Komisija pavedė jos paskirtiems asmenims parašyti referatus įvairiais klausimais. Šie referatai bus pasiųsti, kiek bus galima, dar prieš Kongresui prasidedant, visiems, įnešusiems tam tikrą mokestį. Taip pat jiems numatoma pasiųsti ir po vieną Kongreso protokolo egzempliorių. Mokestis nustatytas 25 aukso frankai.

Pagal nusistovėjusias tradicijas, Kongreso oficiali kalba bus prancūzų kalba, bet lygiagrečiai galės būti vartojamos ir anglų ir vokiečių kalbos. Pareikalavus, viena kuria šių kalbų pasakyta kalba bus sutrumpintai verčiama į kitas dvi kalbas. Visi kalbėtojai galės kalbėti ir kitomis kalbomis, jei tik bus patikrinta galimumo išversti jų kalbas į prancūzų kalbą.

Kongreso darbus baigti numatoma rugpiūčio mėn. 24 d.

Aukščiau nurodytieji asmenys, norintieji Kongrese dalyvauti, prašomi įsiregistruoti pas vietinio organizacinio komiteto sekretorių — iždininką p Walter Arlt, Ministère de la Justice, Wilhelmstrasse 65, Berlin W. 8, siunčiant mokestį (25 aukso fr.) pašto čekiu: Postchekkonto Walter Arlt (Kongress) Berlin Nr. 173. 126, arba paprastu čekiu ar pašto perlaida.

Visų papildomų informacijų prašoma kreiptis į Lietuvos Vyriausybės atstovą Tarptautinėj Baudžiamojoj Penitenciarinėj Komisijoj — p. K. Žalkauską, Vyriausiasis Tribunolas.

Kritika, recenzijos ir bibliografija.

Dešimtajam teisininkų kalendoriui pasirodžius (1926—1935).

P. Toliušis šį Lietuvos Teisininkų Dr-jos leidinį ištikimai, rūpestingai ir sumaniai jau dešimtmetį tvarko ir vis daugiau tobulina. Šis darbas davė gražių vaisių. 1927 m. pareikštas redakcijos tikslas — „išleisti kalendorių, kuris aptarnautų magistratūrą, advokatūrą, profesūrą ir studentus-teisininkus“ — seniai jau yra pilnai pasiektas, kaip retai kuriai knygai pas mus sekasi. Jau trečiais (1928) savo gyvavimo metais T. Kalendorius galėjo apie save pasakyti, kad „užkariavo Lietuvos teisininkų tarpe pilietybės teises ir tapo būtina kiekvieno juristo užrašų ir informacijų knygelė“. 1926 metų, nedrąsus mėginimas, iš viso iš pustrečio šimto puslapių, kurį „sutaisė Z. Toliušis, redagavo A. Kriščiukaitis“, yra tik paprasta kišeninė užrašų knygelė — kalendorius su trumpomis žiniomis apie teismo įstaigų asmeninį sąstatą. Jau sekančiais (1927) metais pradedant, jame kasmet randasi vis naujų ir naudingų skyrių, darančių jį jau specifiškai juridiniu. Paminėsime čia kad ir svarbesniuosius tik skyrius, prie kurių jau esame pripratę: teismo bylų priklausomybė, žyminis ir kiti mokesčiai teismo srity, teismo terminai. Išaugęs į 400 ir daugiau puslapių, jis virto „Fachlexika“ kiekvieno juristo-praktiko. Dabar jau turime nuolat dar šitokią tikslią informacinę medžiagą: apie bylų eigą teismuose, Teisingumo Ministerijos aplinkraščiai, bažnytiniai ir administraciniai teismai, įvairios komisijos, ekspertyzos reikalai, teisininkų ir kalinių globos draugijų gyvenimas, juridinė kronika ir daug kitų. Sunku trumpoje bibliografijos recenzijoje išvardyti šio kalendoriaus platų ir vertingą turinį. Matyti, Redaktorius atlieka savo kruopštų darbą rūpestingai, su meile ir šio reikalo mokėjimu. Todėl mes, teisininkai, laukiame ir sutinkame savo kalendorių kasmet, kaipo tikrą mūsų veiklos draugą ir padėjėją. Bet ir ne teisininkas ras jame sau naudingų žinių, pav., apie žemės

banko veikimą, pasiuntinybes ir konsulatus, mokesčius, policijos nuovadas, knygynus ir daug kitų.

Nuo 1928 m. atsiranda čia gana žymių atskirų straipsnių įvairiais teisės klausimais. Leisiu sau priminti šiuos atskirus veikalus, nurodant jų autorius. 1928 m. — „Vyr. Tribunolo kasacinė praktika būtų bylų klausimais" (Kolodno darbas, teisininkų-praktikų reikalams); 1930 m. — „Advokatūros įstatymas" (Šmulkščio vertimas) ir „Romėnų teisės priežodžiai"; 1931 m. — „Įstatymai apie testamentus su Vyr. Tribunolo praktika" (Kolodnas), „Neišsigalėjimas prekyboj" (Makauskas) ir „Moterystės perskyrimo bylos" (Gužo, Tatarincevo ir Goniondskio kolektyvus darbas); 1932 m. — „Paveldėjimas pagal Napoleono Kodeksą ir 1825 m. Civ. Statutą" (Stoklickis), „Prekių ženklams saugoti įst. ir jam vykdyti instrukcija" (Cimkauskas), „Teisiniai santykiai šeimoje" (Veržbavičius), „Prancūzijos advokatūros įstatymas" (Tamošaičio ir S. Fridmano vertimas) ir „Veikiantieji Lietuvoje socialės apsaugos įstatymai" (Tatarincevas); 1933 m. — „Vokiečių advokatūros sutvarkymas" (Tamošaičio ir Naividalio vert.), „Mokestiniai įstatymai" (Kairys) ir „Apie kraujo grupes" (Cimkauskas); 1934 m. — „Bendri bruožai iš Klaipėdos krašto teisės" (Mikalauskas) ir „Lietuvos statistinė apžvalga" (Galvanauskas); 1935 m. — „Kas yra žinotina iš mokesčių srities" (Abramavičius) ir „Advokatų etikos dėsniai pagal advokatų tarybos ir Vyr. Tribunolo nutarimus" (Kolodnas).

Tai jau yra tikra aukšto laipsnio teisės klausimų populiarizacija ir labai naudingų kiekvienam teisininkui žinių pateikimas. Kitose mūsų teisininkų gyvenimo srityse nesame mes dar taip toli nužengę.

Mes esame įpratę visa, ką turime ar padarome savo, lyginti su tuo, kas buvo prieškarinėje Rusijoje ir kas 1917 m. revoliucijos liko sunaikinta. Jei paimsime rusų „Kalendar i zapisnaja knižka dlia juristov na nojabr-dekabr 1916 g. i 1917 god. Izd. t-va O. Kirchner, Petrograd, 6 god. izd.", kuriame yra gana daug plačios informacinės medžiagos ir jos kiekiu jis mūsiškį, tiesa pralenkia, bet turiniu mes, atrodo, aukščiau stovime. Techniškoji dabartinio leidinio pusė irgi nė kiek nėra blogesnė už rusų.

V. Burkevičius.

Oficialinė dalis.

I.

Nauji įstatymai:

Nr. 466 (1935.I.16 d.): Pašto, telegrafo, telefono ir radio tarifų įstatymas. Kinoteatrų įstatymo pakeitimas. Kinofilmų įstatymo pakeitimas.

Nr. 467 (1935.I.24 d.): Lietuvos Respublikos ir A. J. V. papildomas susitarimas 1934 m. gegužės mėn. 17 d. ekstradicijos sutarties. Telefono tarifas. Seimo rinkimų įstatymo pakeitimas. Klaipėdos Krašto Seimelio rinkimų įstatymo pakeitimas.

Nr. 468 (1935.II.6 d.): Muitinių įstatų pakeitimas. Kelionės išlaidoms atlyginti įstatymo pakeitimas.

Nr. 469 (1935.II.9 d.): Butams ir trobesiams sekvestruoti kariuomenės reikalams įstatymas. Žemės Ūkio Rūmų įstatymo pakeitimas. Akcizo tarifų įstatymo paketimas.

Nr. 470 (1935.II.23 d.): Karininkų atlyginimo įstatymo pakeitimas. Liktiniams puskarininkiams atlyginti įstatymas. Kareiviams aprūpinti įstatymas. Žemės mokesčių įstatymo pakeitimas.

Nr. 471 (1935.III.5 d.): Kainų priežiūros įstatymas. Nukentėjusiems dėl nederliaus ūkiams 1929 m. išduotoms paskoloms grąžinti įstatymo pakeitimas.

Nr. 472 (1935.III.8 d.): Teismų Santvarkos įstatymo pakeitimas. Teismo kandidatų darbo sutvarkymo taisyklės. Teisėjų egzaminų taisyklės. Neetatinių teismo kandidatų stipendijų taisyklės.

Nr. 473 (1935.III.9 d.): Lietuvos skautų sąjungos statutas.

Nr. 474 (1935.III.13 d.): Statutinio Teismo įstatymas.

Nr. 475 (1935.III.15 d.): Valstybės biudžeto įstatymo pakeitimas. Lietuvos Banko įstatymo pakeitimas. Lietuvos Banko statuto pakeitimas. Namų savininkų skolų mokėjimui palengvinti įstatymo pakeitimas.

Nr. 476 (1935.III.16 d.): 1935 m. 4½ % vidaus paskolos įstatymas. 1933 m. Valstybės biudžetui subalansuoti įstatymo pratęsimas. Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo II priedo skyriaus A ir II A priedo skyriaus A pakeitimas. 1933 m. Valstybės biudžetui subalansuoti įstatymo pakeitimas. Išskaitymų lentelė.

II.

Respublikos Prezidento įsakymai.

Paskirti:

1) Sedos Apylinkės Teisėjas Povilas Beržanskis — Seinų Apylinkės Teisėju nuo 1935 m. vasario mėn. 16 d. (įsak. Nr. 62 c).

2) Seinų Apylinkės Teisėjas Antanas Penčila — Sedos Apylinkės Teisėju nuo 1935 m. vasario mėn. 16 d. (įsak Nr. 62 d).

3) Vyriausiojo Tribunolo teismo kandidatas Vytautas - Aleksandras Račkauskas — Ukmergės II Apylinkės Tardytoju nuo 1935 m. vasario mėn. 16 d. (įsak. Nr. 63).

4) Jonas Vileišis — Pasvalio Apylinkės Tardytoju nuo 1935 m. kovo mėn. 16 d. (įsak. Nr. 171).

Atleisti iš tarnybos:

1) Pasvalio Apylinkės Tardytojas Rokas Preskienis nuo 1935 m. vasario mėn. 16 d. (įsak. Nr. 62 b).

III.

Teisingumo Ministerio įsakymai.

Paskirti:

1) Diplomuotas teisininkas Vitalijus Kumpikevičius — etatiniu teismo kandidatu prie Šiaulių Apygardos Teismo nuo 1935 m. sausio m. 10 d. (įsak. Nr. 4).

2) Diplomuotas teisininkas Stasys Anuškevičius — etatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo š. m. sausio mėn. 10 d. (įsak. Nr. 5).

3) Henrikas Kmitas — Jonavos Notaru nuo 1935 m. vasario mėn. 10 d. (įsak. Nr. 34).

4) Teismo Antstolis prie Kėdainių Apylinkės Teismo Valentinas Žalkauskas — Teismo Antstoliu prie Šiaulių Apylinkės teismo nuo 1935 m. vasario mėn. 16 d. (įsak. Nr. 36).

5) Martynas Račys — Teismo Antstoliu prie Kėdainių ir Grinkiškio Apylinkės Teismų nuo 1935 m. vasario mėn. 16 d. (įsak. Nr. 37).

6) Teismo Antstolis prie Plungės Apylinkės Teismo Ignas Banevičius — Teismo Antstoliu prie Telšių Apylinkės Teismo nuo 1935 m. vasario m. 16 d. (įsak. Nr. 38).

7) Teismo Antstolis prie Seinų Apylinkės Teismo Vladas Mylimas — Teismo Antstoliu prie Plungės Apylinkės Teismo nuo 1935 m. vasasrio mėn. 16 d. (įsak. Nr. 39).

8) Karolis Mikalonis — Teismo Antstoliu prie Seinų Apylinkės Teismo nuo 1935 m. vasario mėn. 16 d. (įsak. Nr. 40).

9) Viršetatinis Teismo kandidatas prie Apeliacinių Rūmų Jurgis Gocentas — etatiniu teismo kandidatu prie Šiaulių Apygardos Teismo nuo 1935 m. vasario mėn. 16 d. (įsak. Nr. 46).

10) Diplomuotas teisininkas Eustakijus Protas — viršetatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo 1935 m. kovo mėn. 10 d. (įsak. Nr. 62).

11) Diplomuotas teisininkas Stasys Sagatis — etatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo 1935 m. kovo mėn. 10 d. (įsak. Nr. 63).

12) Diplomuotas teisininkas Jonas Žeruolis — etatiniu teismo kandidatu prie Vyriausiojo Tribunolo nuo 1935 m. kovo mėn. 15 d. (įsak. Nr. 67).

Atleisti tš tarnybos:

1) Etatinis teismo kandidatas Jurgis Kregždė, prikomandiruotas tardytojo pareigoms eiti prie Šiaulių II Apylinkės Tardytojo kameros, kaip pašauktas kariuomenėn, nuo 1935 m. sausio mėn. 6 d. (įsak. Nr. 10).

2) Semeliškių notaras Jonas - Mindaugas Masalskis nuo 1935 m. vasario mėn. 15 d. (įsak. Nr. 18).

3) Jonavos Notaras Bronius Surūda už netinkamą pareigų ėjimą nuo 1935 m. vasario mėn. 10 d. (įsak. Nr. 33).

4) Teismo Antstolis prie Šiaulių Apylinkės Teismo Vytautas Skauzgirdas nuo 1935 m. vasario mėn. 16 d. (įsak. Nr. 35).

Pavesta eiti pareigos:

1) Želvos Apylinkės Teisėjui — atlikti notarams pavestąjį darbą (įsak. Nr. 6).

2) Etatiniam teismo kandidatui prie Šiaulių Apygardos Teismo Motiejui - Jonui Adomavičiui — apylinkės tardytojo p. nuo 1935 m. sausio mėn. 10 d., prikomandiruojant nuo tos pat dienos prie Šiaulių II Apylinkės Tardytojo kameros (įsak. Nr. 11).

3) Trakų Apylinkės Teisėjui — atlikti notarams pavestąjį darbą nuo 1935 m. vasario mėn. 15 d. (įsak. Nr. 17).

4) Etatiniam teismo kandidatui prie Panevėžio Apygardos Teismo Jonui Zovei — apylinkės tardytojo p. nuo 1935 m. vasario mėn. 1 d., prikomandiruojant nuo tos pat dienos prie Panevėžio Apygardos Tardytojo (įsak. Nr. 27).

5) Etatiniam teismo kandidatui prie Kauno Apygardos Teismo Antanui Garmui — apylinkės teisėjo p. nuo 1935 m. vasario m. 5 d., prikomandiruojant nuo tos pat dienos prie Trakų Apylinkės Teismo (įsak. Nr. 32).

6) Prikomandiruotam prie Mažeikių Apyilnkės Teismo eiti apylinkės teisėjo p. teismo kandidatui Leopoldui Petrauskui — apylinkės tardytojo p. prie Šiaulių I Apylinkės Tardytojo nuo 1935 m. vasario mėn. 10 d. (įsak. Nr. 42).

7) Etatiniam teismo kandidatui prie Panevėžio Apygardos Teismo Adolfui - Alfonsui Simanavičiui — apylinkės tardytojo p. nuo 1935 m. vasario m. 16 d., prikomandiruojant nuo tos pat dienos prie Utenos II Apylinkės Tardytojo kameros.

8) Prikomandiruotas prie Kazlų - Rūdos Apylinkės Teismo eiti apylinkės teisėjo p. Marijampolės Apygardos Teismo kandidatas Pranas Martišius prikomandiruojamas nuo 1935 m. kovo mėn. 10 d. prie Marijampolės Apylinkės Teismo to teismo teisėjo pareigoms eiti (įsak. Nr. 61).

9) Etatiniam teismo kandidatui prie Kauno Apygardos Teismo Kaziui Miltakiui — apylinkės tardytojo p. nuo 1935 m. kovo mėn. 10 d., prikomandiruojant nuo tos pat dienos prie Kauno V apylinkės tardytojo (įsak. Nr. 64).

Perkelti:

1) Viršetatinis teismo kandidatas prie Šiaulių Apygardos Teismo Antanas Bagdonas — į Marijampolės Apygardos Teismą toms pačioms pareigoms eiti nuo 1935 m. kovo mėn. 10 d. (įsak. Nr. 60).

Išbraukti, kaip mirę:

1) Pasvalio Notaras Viktoras Kryževičius nuo 1935 m. vasario mėn. 23 d. (įsak. Nr. 68).

IV.

Teisingumo ministerio aplinkraščiai.

Nr. 160. Užnemunės notarams, Užnemunės apskričių Ipotekos skyriams ir Marijampolės Apygardos Teismo Ipotekos skyriui.

Užnemunės notarams, Užnemunės apskričių Ipotekos skyriams ir Marijampolės Apygardos Teismo Ipotekos skyriui.

Užnemunės notarai, surašę nekilnojamojo turto nuosavybės teisių perleidimo aktus, ir Užnemunės ipotekos įstaigos, įrašiusios į ipotekos knygas tų teisių perleidimą, nepranešą vietinėms savivaldybėms turto savininkų

pasikeitimo, kaip tat daro kitur Lietuvoje Vyresnysis Notaras, vadovaudamasis Notar. Įst. 178[1] str. (Įst. Rink. XVI t. 1 d.). Betgi tos žinios savivaldybėms būtinai reikalingos mokesčių ėmimui ir natūralinėms prievolėms tvarkyti. Todėl siūlau Užnemunės notarams siųsti vietinėms savivaldybėms žinias apie neipotekuotojo nekilnojamojo turto savininkų pasikeitimą, o čia adresuojamoms ipotekos įstaigoms — apie ipotekuotojo.

(pas.) St. Šilingas
Teisingumo Ministeris.

Kaunas, 1935 m. vasario 5 d.

Nr. 161. Apylinkių teismams.

Nusiskundžiama, kad apylinkių teisėjai, atlikdami viena kelione kelis vietinius apžiūrėjimus, ima iš bylininkų už kiekvieną apžiūrėjimą visą kelpinigių ir dienpinigių normą, skaitydami kelionę nuo teismo būstinės. Teisėjas, darąs apžiūrėjimą vietoje (Civil. Teis. Įst. 858), gauna kelpinigius ligi apžiūrėjimo vietos ir atgal, taip pat ir dienpinigius, pagal savo tarnybos kategoriją, už tikrai išbūtą kelionėje laiką. Atlikti keli vietiniai apžiūrėjimai viena kelione įstatymu nedraudžiama, bet imti už ją kelios atlyginimo normos yra nesveikas reiškinys, keląs teisingą bylininkų nepasitenkinimą.

Kad daugiau tokių reiškinių nebebūtų, pasirėmęs Teismų Santv. Įst. 78 ir 79 str. 4 p., primenu apylinkių teisėjams, kad kelpinigių ir dienpinigių atlyginimas už atliekamas viena kelione kelis vietinius apžiūrėjimu tegalima imti vienas.

Skaičiuoti atlyginimas už atliekamus viena kelione kelis vietinius apžiūrėjimus reikia šiom formulėm:

1) $$\frac{1 \,.\, k}{a + b + \ldots + k} = X$$

2) x . a = atlyginimas už pirmą nuo teismo būstinės apžiūrėjimo vietą
x . b = „ „ antrą „ „ „ „

. . . .

x . k = „ „ tolimiausią „ „ „ „

Šiose formulėse: 1 — įstatymu nustatytą litų suma nuo kilometro (kelpinigiai) arba laiko vieneto (dienpinigiai); k — kilometrų arba laiko vienetų skaičius nuo teismo būstinės ligi tolimiausios apžiūrėjimo vietos, vykstant per visas pirmesnes apžiūrėjimo vietas, a — kilometrų arba laiko vienetų skaičius nuo teismo būstinės ligi I apžiūr. vietos; b — tas pats ligi II apžiūr. vietos; x — litų suma, kuri galima paimti iš bylininko nuo kilometro (kelpinigiai) arba laiko vieneto (dienpinigiai).

Paaškinam pavyzdžiu, kaip naudotis tomis formulėmis. Sakysim, yra trys apžiūrėjimo vietos ir reikia išskaičiuoti kelpinigiai. I apžiūr. vieta yra nuo teismo būstinės už 20 klm. (vadinas a = 20); II — už 25 (vadinas b = 25) ir III — už 30 (vadinas k = 30). Tatai grafiškai galima išreikšti taip:

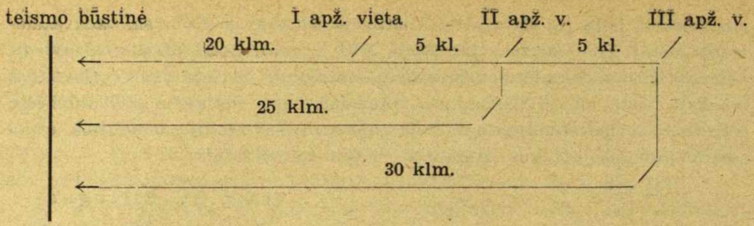

Žinodami, kad įstatymu nustatyta kelpinigių už kilometrą, pavyzdžiui, 3 litai, taigi žinodami, kad 1 — 3, pakeičiamas I formulėje raides reikiamaisiais skaitmenimis ir gauname:

$$X = \frac{3 . 30}{20 + 25 + 30} = 1{,}20$$

Paėmę II formulę ir pakeitę joje raides reikiamaisiais skaitmenimis, gauname:

kelpinigių ligi I apž. vietos — 1,20 . 20 = 24 litai
„ „ II „ „ — 1,20 . 25 = 30 litų
„ „ III „ „ — 1,20 . 30 = 36 litai

Ne visada galima numatyti, kad vietinis apžiūrėjimas bus atliekamas viena kelione drauge su kitais apžiūrėjimais. Dėl to, nutariant daryti apžiūrėjimą, galima iš anksto imti už jį visa kelpinigių ir dienpinigių norma. Bet jei paskui apžiūrėjimas padaromas drauge su kitais apžiūrėjimais, tai išskaičiavus kelpinigius ir dienpinigius, kaip aukščiau nurodyta, reikia sugrąžinti bylininkui, kiek iš jo viršaus jų paimta.

Kelpinigių visiškai negalima imti, kai pats bylininkas duoda teisėjui susisiekimo priemonę.

Patartina, kiek tiktai galima, daryti vietiniai apžiūrėjimai viena kelione: tuo būdu tausojamas ir teisėjo ir bylininkų laikas, būtų greitinamas sprendimas bylų, kurioms reikalingi vietiniai apžiūrėjimai, ir, be to, dar būtų mažinamos bylininkams bylų išlaidos.

(pas.) St. Šilingas
Teisingumo Ministeris.

Kaunas, 1935 m. vasario 9 d.

Nr. 162. Apylinkių Teismams, Apygardų Teismams, Apeliaciniams Rūmams, Apeliacinių Rūmų Prokurorui, Apygardų Teismų Prokurorams ir Teismo Tardytojams.

Nusmerktųjų registravimo tvarka, kuri yra nustatyta Teisingumo Ministerijos 1920 m. vasario mėn. 24 d. Nr. 15 ir 1928 m. spalių mėn. 20 d. Nr. 83 aplinkraščiais, teismai siunčia Teisingumo Ministerijai „žinių lapus apie nusmerktuosius“, o Teisingumo Ministerija kas metai išleidžia nusmerktųjų sąrašą — „Žinias apie nusmerktuosius“.

Praktika parodė, kad toks nusikaltėlių registravimas, koks jis dabar yra, nepasiekia savo tikslo. „Žinios apie nusmerktuosius“ dėl technikinių kliūčių išeina po metų ar dar vėliau; be to, jos yra nepilnos, nes ne visi

nusmerktieji įrašomi jose. Todėl ir teismo, ir administracijos įstaigos, norėdamos turėti tikslių žinių apie asmens nubaudimą, turi kreiptis ne tik į Teisingumo Ministeriją, bet ir į Valstybės Saugumo Departamentą, kuris taip pat registruoja nusmerktuosius. To paties darbo atlikimas ir Teisingumo Ministerijoje, ir Valstybės Saugumo Departamente nepateisinamas nei darbo tikslingumo, nei darbo ekonomijos sumetimais.

Turėdamas galvoje, kad daugelyje valstybių nusmerktųjų registracija yra suspiesta vienoje vietoje, dažniausiai indentifikacijos įstaigoje, kuriai šios žinios, kovojant su nusikalstamumu, ypač yra reikalingos, aš, pasirėmęs Teismų Santv. Įst. 107 str. ir susitaręs su Vidaus Reikalų Ministeriu, randu tikslinga nuo 1935 m. sausio mėn. 1 d. nustatyti šią nusikaltėlių registravimo tvarką:

nusikaltėlius registruoja Valstybės Saugumo Departamentas, kuriam ir siunčiamos reikalingosios žinios, rašomos jo parūpinamuose blankuose; jas siunčia:

1) teismo tardytojai — apie kiekvieną patrauktą kaltinamuoju, surašydinę jas formos D blankuose;

2) prokurorai, kuriuos šis aplinkraštis adresuoja, — apie kiekvienos padarytos kvotos ar rengiamojo tardymo nutraukimą, surašydinę jas formos C blankuose;

3) teismai, kuriuos šis aplinkraštis adresuoja — sprendimams ar nutarimams įsiteisėjus, apie kiekvieną, kuris nubaustas, kad ir lygtinai, kuris išteisintas ir kuris kvota ar byla nutrauktas, surašydinę jas formos A blankuose.

Dar neišsiųsti Teisingumo Ministerijai lapai žinių apie tuos nusmerktuosius, kurių nusmerkimo sprendimai yra įsiteisėję 1934 metais, dabar taip pat reikia siųsti Valstybės Saugumo Departamentui. Šis Departamentas dabar teiks žinių apie visus nusmerktuosius — apie nusmerktus dabar ir pirmiau.

Teisingumo Ministerijos 1920 m. vasario 24 d. Nr. 15 (V. Ž. Nr. 20), 1926 m. rugsėjo 30 d. Nr. 63, 1928 m. spalių 20 d. Nr. 83 (V. Ž. Nr. 289) ir 1929 m. vasario 15 d. Nr. 85 aplinkraščiai nuo 1935 m sausio mėn 1 d. panaikinami.

(pas.) St. Šilingas
Teisingumo Ministeris.

Kaunas, 1935 m. vasario mėn. 20 d.

Nr. 166. Teismo Tardytojams.

Teismo tardytojai yra susidarę paprotį kviestis bet kurioms sąskaitybinėms ar rašyseninėms ekspertyzoms ne po vieną, bet po kelis ekspertus. Kviesdami vienai ekspertyzai kelis ekspertus, teismo tardytojai didina teismo išlaidas ir tuo sunkina valstybės iždą, nes tų išlaidų dažnai negalima išieškoti iš nuteistųjų, kurių yra neturinčių jokio turto.

Todėl, pasirėmęs Teismų Santvarkos Įstatymo 79 tsr. 4 p., siūlau teismo tardytojams kviestis ekspertyzoms po vieną prityrusį ekspertą. Tačiau, jei būtų reikalo pasikviesti ekspertyzai keli ekspertai, tai tardytojas to turi surašyti motyvuotą nutarimą ir jo nuorašą pristatyti apygardos teismui kartu su ekspertų sąskaitomis.

Eksperto darbo valandos reikia nurodyti tam tikram protokole. Kai ekspertas dirba ne tardytojo kameroje, tai jo darbas reikia vertinti ne darbo valandų skaičiumi, bet darbo sudėtingumu.

(pas.) St. Šilingas
Teisingumo Ministeris.

Kaunas,
1935 m. vasario mėn. 23 d.

Redaktorius Jurgis Byla